

11. VEEBRUAR XLIII AASTAKÄIK

KOIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

6 • 1983

SIRP ja VASAR

KALJU SUURE FOTO

LUMI TULI!

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline
Raamatukogu

HINNAD KOOPERATIIV- KAUBANDUSES

13. jaanuari «Izvestija» avaldab rubriigis «Küsimuse on tõstatanud lugeja» pikema kirjutise, mille on inspireerinud lugeja A. Suslovi kiri Taškendist ja paljudest muudest paikadest saabunud kirjad. Neis on juttu, et kooperatiivkauplustes pakutakse vorsti mitu korda kõrgema hinnaga, kui riiklik hinnakiri ette näeb, päritakse, mis nõrimine see olgu, ja nõutakse, et kooperaatorite hõlptulu tahtmisele lõpp tehtaks ning kooperatiivkaubanduses seatakse «kord jalule».

Lugejate kirjade põhjal võtab sõna «Izvestija» majanduskommentaator V. Romanjuk. Ta ei võta vaatluse alla kogu küsimuste kompleksi, vaid keskendub peamiselt sellele, kuidas kujunevad hinnad kooperatiivkaubanduses.

Kuna probleem on üldine ja sellega on kokku puutunud ka meie lugeja, avaldab toimetuse «Izvestija» selle majanduskommentaari refereeritult.

Kommentaaris märgitakse, et eriti tekib arusaamatust, siis, kui kooperaatorid, kel ei ole linnades ja teistes keskustes küllaldaselt oma müügipinda, üürivad müügisektsioone riiklikelt kauplustelt.

Tõsi on, et tarbijate kooperaatsioon, kasutades talle antud õigust osta elanikkonnalt saaduste ülejääke kokkuleppehindadega, realiseerib neid märksa kõrgemate hindadega kui riiklik kaupandusvõrk. Ent asi pole üldsegi hindade kunstlikus paisutamises, vaid kahjumita majandamises, sest tarbijate kooperaatsioon riigielarvest dotatsiooni ei saa.

V. Romanjuk käis hiljuti Tambovi oblastis Mitsurinskis. Sealne tarbijate kooperatiiv rajooniorganisatsioon on rajanud tegusa kombinadi. Kohapeal tunti erilist uhkust vorstitehhi üle. Selle 15-liikmeline pere annab linlaste toidulaale aastas 1200 tonni keedu- ja poolsuitsuvorsti, sardelle ja suitsutatud tooteid. Milliste hindadega? Kilo keeduvorsti maksab 4 rubl. 80 kop., poolsuitsuvorsti 6 rubl. 90 kop.

Kas odavamalt ei saa? Ei saa. Kooperaatsiooni süsteemis kehtib isetasuvuse printsiip ja riiklikest ressurssidest talle toorainet ei eraldada. Kõik tuleb ise teha. Kooperatiivi varurajad ostavad elanikkonnalt liha kokkuleppehindadega, makstes 3 rubl. 50 kop. loomaliha ja 2 rubl. 90 kop. sealiha kilogrammi eest. Sellele lisanduvad töötlemise, transpordi, säilitamise, realiseerimise jms. kulud. Tuleb maksta tasu varurajatele — kokkuleppehindadele, tööstustele, kaupandustöötajatele, võtta arvesse tootmiskulud. Tuleb taotleda rentaablust ja kogu tegevus peab andma ka kasumit. See kõik kajastub toote hinnas. Sellest Mitsurinski vorsti hinnas sisaldub veel ka kolm protsenti eraldi kooperatsiooni materiaal-tehnilise baasi väljaarendamiseks ja üks protsent aktiivsemate kodanike ergutamiseks, kes on paremaid tulemusi saavutanud liha, piima, munade, mee jms. tooraine tootmisel. On ka muid kulusid. Lisaks sellele arvestatakse ka turuhindu ja üldist turukonjunkturi. Kooperatiivkaubandusvõrgus müüda toidukaupade hinnad peavad üldiselt olema tu-

ruhindadest madalamad, et mõjutada ka neid alanemise suunas.

Suurel määral on tarbijate kooperatsiooni kogu töö peegeldus kooperatiivkaupluse müügile. Kui riiklik kaupandus saab kauba fondide järgi, siis kooperatiivkaubandus koostab oma sortimendi ise. Mida on kokku ostetud, seda ka müüakse. Mitmetes kohtades näiteks on populaarseks saanud ulukiliha eripoed, kus võib saada mitmesuguseid delikatesse.

Positiivse näitena tuuakse artiklis Lvovi kauplus «Kooperaator», kus on pidevalt müügil looma-, lamba- ja sealiha, suur valik vorsttooteid — maksa-, kodu-, bukovina, odessa vorst, viinerid, ukraina pekk ja palju muud. Hinnad on kõrgemad kui riiklikes kauplustes, ent see-eest on kooperaatorid saavutanud põhiliste toidukaupade pideva müügiloleku. Kokku on oblastikeskuses ligi viiskümmend kooperatiivkauplust, suvel lisandub neile veel mitukümmend. Kooperatiivil on oma baas, kus saadused sorteeritakse, säilitatakse, pakitakse, csaliselt ka töödeldakse. Tavaliselt jõuab kaup kauplustesse pakitult, mis vähendab kadusid ja aitab tõsta kaupanduskultuuri.

Oma tegevuses toetuvad kooperaatorid kohalike nõukogude abile. Artiklis tuuakse näide Moldaavia NSV Glodjanski rajooninõukogu saadikutegruppide tegevusest, kes aitavad otsida täiendavaid võimalusi loomapidajatele isiklike loomade karjatamiseks. Vabariigis on tuntud maelanike P. Noviku ja V. Buzu kogemus, kes aastaga kasvatasid isiklikus abimajapidamises ja müüsid tarbijate kooperatiivile kumbki tonni liha. Püüdes täielikumalt välja selgitada selles tähtsas ürituses peituvaid reserve, korraldas Petrunje küla saadikutegrupp külaelanike kokkutuleku. Seal otsustati: igas majapidamises kasvatada loomi ja linde. Tarbijate kooperatiivide töötajad koos küla- ja alevinõukogude täitevkomiteedega valivad aktiivse hulgast voliniku, kellele kinnistatakse tavaliselt 15–20 isiklikku abimajapidamist. Volinikud aitavad õigesti määrata, missuguseid kultuure tuleks ennekõike kasvatada ja milliseid loomi on selles paikakonnas kõige kasulikum pida. Tänu rahvasaadikute ja aktivistide abile sõlmatakse rajoonis iga aasta üle 7000 lepingu-kokkuleppe liha, piimasaaduste ja munade müümiseks tarbijate kooperatsiooni kaudu.

Tarbijate kooperatsioon annab üha kaalukama panuse

meie maa toiduainetevarude täiendamisse. Kui kümnendal viisaastakul osteti elanikkonnalt aastas keskmiselt 480 000 tonni liha, siis 1981. aastal juba 851 000 ja 1982. aastal ligi miljon tonni. Samuti on suurenenud muude saaduste kokkuost.

Artiklis märgitakse ka raskusi, mis kooperatiivorganisatsioonide algatust pidurdavad. Mõningates kraides ja oblastites kauplevad kooperatiivid kahjuga, mis nende tegevust mõistagi ei innusta. Edasist täiustamist vajab hinna kujundamine, eriti elanikkelt kokkuostetava liha osas. Seda ostavad kokku peale tarbijate kooperatiivide organisatsioonide ka kolhoosid, sovhoosid, tööstusettevõtete tööstuse varustamise osakonnad, piima- ja lihatööstuse ettevõtted, tööstuse abimajandid jt. ametkonnad, mis toob kaasa hindade põhjendamatu tõusu ja tekitab ebatervet konkurentsi. Ka lubatakse mõningates vabariikides tarbijate kooperatiividel loomi kokku osta alles pärast seda, kui kolhoosid ja sovhoosid on oma kohustused liha riigile müügi osas täitnud, mis samuti raskendab kooperaatorite tegevust.

Samas nenditakse ka kooperatsiooni tegevuses positiivseid nihkeid. Eeskätt on lahendatud nende puu- ja aedviljakonservide hinna kujundamine, mis on valmistatud kokkuleppehindadega ostetud toorainest, kusjuures valmistamisel on kasutatud ka fondeeritud toorainet ja materjale — konservante, maitseaineid, suhkrut, soola jms. Tarbijate kooperatsiooni organisatsioonidele on antud õigus kehtestada sel viisil toodetud konservidele kooperatiivkaubanduse hinnad, mis teeb tootmise rentaabliks, võimaldab kooperatiividel suurendada nende väljalaset ja laiendada delikatesköögiviljadest — patissonist, baklažaanist, kabisokist, maguspiirast jms. ning luuviljalistest — kirssidest, murelitest, alõtsast jms. valmistatud konservide sortimendi.

Rahva paremat varustamist puu- ja köögiviljatoodetega soodustab ka 1982. a. augustis vastuvõetud NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus tarbijate kooperatsiooni organisatsioonidele puu- ja köögiviljatoodangu müügi laiendamise kohta. Kui varem kooperaatorid ostsid kolhoosidelt kokkuleppehindadega ainult puu- ja köögiviljatoodangu ülejääke, siis nüüd on neil võimalus osta kuni 10 protsenti puu- ja köögivilja varumise plaanilisest mahust. See suurendab maatöötajate huvi kooperaatoritega koostöö vastu.

Nii on loodud täiendavad majanduslikud tingimused, mis võimaldavad tarbijate kooperatsioonis anda veelgi tõhusam panus toitlusprogrammi elluviimisse. Kooperaatorid püüdlavad selle poole, et muuta seos — isiklik majapidamine — tarbijate kooperatiiv — kindlamaks ja kestvamaks, hinnapoliitika paindlikumaks ja mõlemale poolele vastuvõetavamaks, isikliku majapidamise ülejääkide realiseerimine aga garanteerituks.

Refereerinud KARL KIVI

ÜLELIIDULISE FESTIVALI EEL

Paljurahvuseline Nõukogude-maa nüüdisheliloojate looming leiab ulatuslikku kajastust üleliidulise nõukogude muusika festivali repertuaaris. Üritus toimub Eesti NSV-s 4.–11. märtsini.

Ettevalmistusi festivaliks arutati 8. veebruaril toimunud organiseerimiskomitee järjekordsel istungil, mida juhatas komitee esimees, EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan.

Festivalist võtavad osa kuulsad muusikakollektiivid ja solistid Moskvast, Leningradist, Novosibirskist, Usbekistanist, Armeenist, Eestist ja mujalt. Töökollektiividega kohtuvad populaarsed heliloojad.

Vennasvabariikide kunstimeistrid esinevad Tallinnas, Tartus, Pärnus, Haapsalus, Narvas ja teistes linnades.

(ETA)

PUNASELT LAGEDALT KRASNODARI

Aastavahetusel olid Krasnodari kraisi suurejoonelised kirjanduspidustused deviisi all «Rahvaste sõprus — kirjandussõprus», millest võtsid osa külalised paljudest vennasvabariikidest. Allakirjutanul oli võimalus pidustustes osaleda Eesti NSV Raamatühingu esindajana.

Adleri lennuväljalt algas sõit mägede suunas, Krasnaja Poljanasse, paljudele eestlastele hästi tuntud Punasele Lagedale. Detsembrikuu raagus puude ja pöösastega loodus pole kaugeltki nii romantiline kui varakevadine, lumivalges või õrnroosas õitemeres, mil sedasama teed sõitis ränk-raskelt haige A. H. Tammsaare hobuveokiga.

Tutvusime Krasnaja Poljana asula või linnakesega, kus praegu asub rohkesti üleliidulise tähtsusega sanatooriume ja puhkekodusid. Koos saatjate ja Krasnaja Poljana täitevkomitee aseesimehe P. Fediniga külastasime kohalikku keskkooli. Hämmastas kümnekonna aasta eest ehitatud koolimaja nüüdisaegne ja eeskujulik arhitektuur, millega meie, tüüpiprojekti järgi loodud koolid ei suuda sugugi võistelda. Vestlesime kooli juhtkonnaga ja õpilastega, kelle hulgas on venelasi, kreeklasi, eestlasi, moldaavilasi jt. rahvaste esindajaid. Koolil on eeskujulikult sisustatud muuseum, mis annab detailse ülevaate ümbruse ajaloo ja tänapäevast. Üht-teist leidub ka Tammsaare ja sealsete eestlaste kohta. P. Fedin, koolimuuseumi juhataja ja Krasnaja Poljanat tutvustava raamatu autor B. Tshomaria jt. rõhutasid, et majas, kus 1912. aastal ravis end A. H. Tammsaare, tuleks avada muuseum, mis tutvustaks niihästi Tammsaare elu kui ka sealse eesti küla ajalugu ning tänapäeva. Oldi arvamusel, et algatus ja Tammsaare ekspositsiooni materjal peaks tulema meie vabariigist. Sm. Fedin märkis, et praegu on ehitamisel uus, lai maantee Adlerist Krasnaja Poljanasse, selle valmimisega kujuneb linnake suureks rüüsi ja turismikeskuseks ning siis leiaks muuseum ka rohkesti külastajaid. Tahaks loota, et meie Kultuuriministeerium aitab igati seda tore-dat ideed ellu viia ja et kas Punase Lageda Eesti Aiakese 100. aastapäeva puhul 1986. aastal või siis klassiku 110. sünniaastapäevaks avab ukse kolmas Tammsaare-muuseum.

Järgnes sõit 3–4 kilomeetri kaugusele Punase Lageda eesti külla ehk Eesti Aiakese (Estosadok). Esimesed eestlased tulid siia 1886. aastal üle mägede Kubanimaa eesti küladest. 1912. aastal oli siin 36 peret, töötas eestikeelne kool, tegutsesid segakoor ja näitering. Viimase tegevusest võttis külalisena osa ka A. H. Tammsaare, kes mängis kaasa L. Koidula «Säärases mulgis». Külas on kas puhanud või mõnda aega töötanud Miina Härma, keeleteadlane Kaarel Leetberg ja Villem Buk.

Nõukogude korra ajal loodi külas «Edasi» kolhoos. Praegu asub seal Krasnaja Poljana eksperimentaalse mesindussõpruse osakond. Sovhoosil on üks suuremaid mesilaid Nõukogudemaal — peaaegu 30 000 peret. Peamiselt tegeldakse kaukaasia halli mägi-mesilase emade kasvatamisega (aastas müüakse üle 100 000 mesilasema) ja mesilaspiima tootmisega.

Majal, kus kosutas oma tervist meie suur kirjanik, avati 1978. aastal mälestustahvel, millel on venekeelne tekst: «Selles majas elas 1912. aastal eesti kirjanduse klassik Anton Hansen Tammsaare». Ühtlasi nimetati ka küla peatänav A. H. Tammsaare tänavaks.

Olgu lisatud, et meie kirjandusteadlaste kõrval on Tammsaare Kaukaasia-perioodi uurinud ning mitmeid uusi detaile lisanud Krasnodari kirjanik N. Velengurin ja Sotši arst V. Meibaum, kellelt ilmus 1981. aastal raamatuna «Tammsaare Sotšis». V. Meibaum on koos L. Siimiskeriga kindlaks teinud Tammsaare elukohad Sotšis.

Punase Lageda Eesti Aiakese raamatukogus leidub kirjandust nii vene kui ka (vähe-sel määral) eesti keeles. Andsin raamatukogule ja sealsele rahvale edasi meie raamatutõrpe, Tammsaare uurijate ja paljude kirjanike tervitused ning paki raamatuid Tammsaare loomingust ja meie uueast kirjandusest, neist mitmed kirjanike pühendustega.

Järgmisel hommikul viis rong Musta mere äärsesse suvitus-, tööstus- ja sadamalinna Tuapseesse. Perroonil kõlas eestikeelne «Tere, tere» Krasnodari poeedi Kroinid Obeištsikovi suust. Selgus, et lendurist kirjanik on elanud mõned aastad Tallinnas ja siin avaldanud oma esimesed luuletused.

Õhtupoolikul oli Tuapse ehitajate ühiselamus «Rahvaste sõpruse raamatukogu» avamine. Krasnodari kraia raamatutõrpe on oma õlgadele võtnud tänuväärse töö — organiseerida raamatutühingu liikmete jt. ühiskondlike organisatsioonide kaasabil 60 raamatukogu linnades, asulais ja ka maal, neist mitmed komplekteeritakse vennasrahvaste kirjandusest.

Kolmas päev algas pika busisõiduga üle mägede kraia pealinna Krasnodari, kus samuti avati «Rahvaste sõpruse raamatukogu». Krasnodaris tehti seda erakordse pidulikkusega. Kingituseks toodi aserbaidžaan, armeenia, turkmeeni, moldaavia, eesti jt. rahvaste kirjandust venekeelses tõlkes, samuti krasnodarlaste loomingut.

Kirjanduspidustused lõppesid Krasnodari filmarmoonia saalis suure kontserdiga.

Lahkumisel väljendas Kroinid Obeištsikov sealsete luuletajate nimel soovi, et aastapaari pärast tuleks Krasnodari külla grupp eesti kirjanikke — Krasnodari kraia eluga tutvuma ning Eestimaad tutvustama.

EERIK TEDER

MATKAKEPIGA KULTUURISEIKADES

Raamat «Kahekesi maailmas» ajendab alustama kirjandusvälisest — trükitehnilisest teostusest, kujundusest. Riidest seljaga kartongkaaned, ofsettrükk heal paberil, värvifotod, meeldivalt rahulik ja puhas makett ning kujundus (Maarja Vannas), mille meeleolu on suguluses vaoshoitult heietuvate jutukestega — kokkusattumused, mis pole meil liigsest tarvitamisest harmuspäraseks kulunud. Kes teab — ehk oleks raamat teistsugustel asjaoludel minust ka lugemata jäänud. Ent mis sellest raamatul.

Rein Pöder esitab kaksikümne lugu Eestiga ja eesti kultuurilooa vähem või rohkem seotud isikuist ja asjaoludest. Tuglas, A. T. von Mendorff, Aino Kallas, Laikmaa, Vargamäe, Suits, Kristjan Raud, Eduard Toll, Enno Viiralt, Grünthal-Ridala, Teodor Lippmaa, Tammsaare, Schilleri mälestussammas, Tobias, Visnapuu, Alfred Wegener, Tšaikovski, Starkopfi skulptuuride aed. Esinduslik on tegelaskond, solidsed on ka tegevused: mõttematkad läbikäidud radu mööda, matkad kirjandus-, kunsti- ja heiteoste loomiseks, reisid teaduslikuks uurimistöoks, ehitamine, leinamine, suremine, mälestamine. Nii või teisiti on kõik lood seotud matkadega, rännakutega, reisidega, sõitudega, kui mitte muud, siis kaudu umbisikute, kelle läbi asjaolusid seletatakse («üks mees» Schilleri ausamba jutus, «tema» Starkopfi skulptuuride loos). Reis, liikumine ühest olekust teise on seisund, mis kogumiku lugusid seob. Seetõttu on ehk lubatav ka autorit ennast vaadelda matkajana kultuurimaastikul (kui olla kõlav), kultuuriseikades (kui olla täpsem).

Mida siis Rein Pöder on näinud? Mida matkamees üldse saab ja tohib näha? Lennart Meri kirjutas «Hõbevalge» järelelõpetuse: «... kui te ei ole just turist, kui olete matkaja — minne rahumeeli mööda viiesaja-aastasest orduolussist ja peatuge viljapõllu ees, mida on üle kahe tuhande aasta lakkamatult haritud. ... Selles on suurem ajalugu, sest selles elab nii minevik kui tulevik.»

Mind ajendas teost üle lugema esmapilgul tekkinud tunne, et justkui varjatud tege- lase ja ajaloolist tausta mingi hämu, mis tekitatud autori väljamõeldud ajendite, tund- muste ja maailmapildi lahustava toime poolt. Täpsemal luge- misel udu küll veidi hajus, kuid saadud mulje ei vastanud siiski minu kujutlusile kange- lasist. Ma ei pea oluliseks vaidlust selle üle, kes siis ik- kagi ja kui palju Tammsaaret (Tuglast, Laikmaad) moonutab ja kes need inimesed tegelikult ikka olid. Ometi, kui autor on riskinud kasutada oma kange- laste nimesid üldtuntud te- gelaste nimesid ja eriti kui ta püüab valgustada nende välis- elu kõrval siseeluga, tuleb ju valida mingi sobiv mõõt, vahe- kord iseoma ja võõra, oota- mata ja ootuspärase, arvatava ja faktilise vahel. Trikk, mille näiteks Nirk «Kahekesi» ühelt poolt, Ehin «Ajaviite- peergudes...» teiselt poolt, Üprus «Päikesemängudes» kolmandalt poolt sooritanud, kui püüda määrata joont vaid kolme esmalt meenunud punkti abil.

Marquerite Yourcenar kirjutas järelelõpetuse «Opus nigrum»-le: «... tõeliselt elanud ja ajaluk- ku jälle jätnud isiku... kuhu vaba taasloomine näikse võima- lik olevat ka ilma dokumentaal- se materjalita. Ometi ei pea kir- janik ilal paljude süüvõid kirg- liku huvi oma kangelase elu- käigu üksikasjusse, nagu need aegade hämarusest meieni jõudnud — püüdes kujutada te- da sellisena, nagu ta kunagi oli, kogu tema avaruses. (...) Il- ma reaalsusehõnguta ajalooline romaan jääb pelgalt enam või vähem õnnestunud maskeraa- diks.»

Et «Kahekesi maailmas» pole romaan, pole sellelt ehk

mõtet nõudagi nõnda suurte ülesannete püstitamist? Va- hest sisaldab raamat vaid au- tori kujutlusi käsitletud tege- lasist, vahest on see vaid au- tori püüd selgitada, mida üks või teine kultuurikuju temale tähendab? Sümpaatne tegevus, nõndaviisi ka sümpaatne tule- mus. Iseasi, kas igale lugejale niisama palju ütleb ja tähen- dav. Kuid milleks siis need kolmandad isikud mõnes loos? Nagu eriti arusaamatult vii- mases, Starkopfi-loos, mida lu- gedest tekib kohe hulk küsi- musi (Kes on «tema»? Viidi ta merele vägivaldselt? Miks üld- se meri? Miks tundus üks enne mereleminekut olevat suletud? Miks kahelda Skulptoris?), kuid neist mitte ühtegi kunst- niku kohta — see mees jääb pelgaks taustaks. Kuid mille- le? «Temale»?

Oma Vargamäe-tundmustes kirjutab Pöder: «Ja see ku- jutlus on ilmselt rikkam, kui oli tõelisus, rikkam, loogilisem ning isegi usutavam kui tege- likkus saabki olla, sest TÕE- LONE KUJUTLUS ON ALATI ELUST ENDAST VÄRVI- KAM.» (Minu suurendus — T. K.) Ja «Pähklipühas» (mis ka Tammsaare-lugu): «Ja kas ei juhtu sageli nii, et see (elus toimunu) kaja tuleb välja kaunim kui hüüd ise, kaunim ja tugevam.» Ja edasi: «... rääkida millestki nii, et seda ennast poleks nimetatud, justkui võiks selline otsepidi nimetamine kogu taotluse rik- kuda.»

Ehk annavad toodud tsitaadid täpsema iseloomustuse ka kogu raamatule. Autor näib arvavat, et tõeline kujutlus saab olla elust värvikam, ei ole aga oma teose õnneks seda arvamusist siiski täiel määral rakendanud.

Kes on vähegi kimbatuses olnud, keda on eales painanud elu metafüüsika ja kes see- juures on mingilgi määral lu- genud või kirjutanud kirjan- dust, on ikka ja jälle suisa vastupidist tõdenud. Nõnda olen veendunud, et ka Tammsaarel endal (justkui see oleks mingi argument) võib leida paremaidki ja täpsemaid väl- jendusi kui see, mille ma esi- mense hooga leidsin: «Ja see (jumalik säde) võib kasvada ainult süvenemises, ainult vaimsuses, mis näeb, et maa- ilm ja inimene on oma tagati- pus meile tänapäev niisama mõistatuslik, nagu ta oli tu- handeid aastaid tagasi. Meie kojamises ja seppki on täis mõistatusi, ainult kui oleks seda jumaliku sädet, mis suudaks neid valgustada. Jah, kui seda ometi oleks!» («Elu- läheduse vaimsusest kirjandu- ses».)

Tuleb ju siiski tunnistada, et just elu on see, mis on täis kõige pöörasemaid ootamatusi, kas või juba tema «palju- mõttelisuse» tõttu. Ei en- nusta teaduski toimuvat ühe- selt, vaid pakub välja võima- likke variante, mille hulgas siis juba realiseeritava valib «elu ise». Nii on isegi Piran-

dello kaks korda surnud Mat- tia Pascal olnud sunnitud tun- nistama: elu on lõpmatult kee- rulisem, ootatum, ebausutavam kui kõige geniaalsem väljamõeldis.

REIN PÖDER. KAHEKESI MAAILMAS. Kirjastus «Eesti Raamat». Tallinn, 1982. 240 lk.

Õpetlik on lugu «Kuidas maja ehitati», mis pajatab Laikmaa tegevusest Taeblas. Kirja on pala parfüm küllaltki ratsionaalselt, nõnda et mõjub peaaegu Laikmaa elu selle pikale veninud episoodi kirjeldusena. Kohe meenub «Kahekesi», kus E. Nirk on seda teemat küllaltki põhjali- kult käsitlenud. Tooksin näi- teks mõned paralleelid, mis pajatavad ehk selgemini kui miski muu, mil viisil autori poolt aprioorselt väljamõeldud kontseptsioon ka faktide tas- kuses tikub.

Nirk: Laikmaa sai Taebla-krundist teada 1915. a. Alide Simsi- vardiilt/Pöder: luges 1917. a. aja- lehest: Nirk: juba 1913. a. oli Laikmaa käinud Taebla ümbru- ses, nõnda et koht meenus talle kohe/Pöder: Laikmaale ütles vaist, et koht on õige; Nirk: ka- dakane karjamaa, lepavõserik/ Pöder: tammed ja teised puud; Nirk: meistermehed, kes ei taht- nud ehitada teisiti, kui teadsid olevat õige, lahkusid peagi/Pöder: hea muheda jutuga kunst- nik leidis abimehi küll; Nirk: meri asus krundist mitu kilo- meetrit eemal/Pöder: meri oli vaevalt versta kaugusel; Nirk: etteantud mõõtude järgi valmis alusmüür/Pöder: keegi ei mär- ganud ehitusel kunagi projekti abiks olevat, mingi projekti ole- vat siiski teinud keegi «poolkol- leegist arhitekt» ja sellega kunstnik rahule ei jäänud.

Et «Kahekesi» pole algal- likas, pole ka eelnenud loetelu toodud mitte niivõrd mingite (olematute) vassingute paljas- tamiseks, kuivõrd visanda- maks ühe suundumuse iseloo- mu: kuidas eelnevast välja- mõeldud kontseptsioonist liig- se hasardiga kinni hoidmine seab kummatigi kahtluse alla kontseptsiooni enese. Kogumi- kus «Toid kunstiteaduse ja -kriitika alalt» teises numbris (1977) võib leida Leo Gensi kirjutise arhitekt Karl Bur- manist. Gens kirjutab: «Väga omapäraseks leheküljeks K. Burmani loomingus on elamu ja aiamaja projekteerimine Ants Laikmaale Taeblasse. Vastavalt isiklikule maitsele ja vajadustele ehitab Laikmaa hiljem elamu eriti siseruumide osas hoopis erineva K. Burma- ni projektiga võrreldes. Samas aga kõrge õlgkatus, akende raamliistud ja arhitektuurilised detailid on tüüpilised Burmani rahvusromantiliselle kontseptsioonile, mis õigustab A. Laikmaa elamu käsitlemist seoses Burmani individuaal- elamutega, eriti aga Eesti pa- viljoniga Soome 1920. aasta messil.» Siinkohal tuleks öel- da, et tähtis pole minu mee- lest mitte niivõrd see, kas üldse ja kui, siis kes maja projekteeris, kuivõrd käsitla- tava tegelase suhtumised tea- tavatesse kultuurinähtustesse ja suhted neid kandvate isiku-

tega, antud juhul siis Laik- maa suhtumine rahvusroman- tilise arhitektuuri tekkesse ja seda viljelevatesse arhitekti- desse. L. Gens tsiteerib A. Laipmanni artiklit «Väikene õnustus» 3. apr. 1912. a. «Päe- valehest»: «Meil on nüüd wa- hepeal ka oma «Lindgren» tõusnud, kelle juurde jutule minna ma warem juba meie seltsidele südame peale olen pannud: noore ehituskunstni- ku Karl Burmani juurde.»

Suhteid inimeste, eriti aga kultuuritegelaste vahel on raamatus üldse pinnapealselt kujutatud, kahju siis eriti, kui klantspildi matistumise kartu- ses teada olevat ja hõlpsalt kättesaadavat eiratakse.

Samalaadne mõistetamatu nihe on tekitatud loos «Vaat- lustorn». See pala kirjeldab nähtumuslikult küljest pro- fessor Teodor Lippmaa metsa- ökoloogilisi uuringuid Rangu loometas. Professori varustab Rein Pöder mingi veidi eba- määrase ontoloogilise hirmu- ga, mis oleks umbes nagu kar- tus sattuda juhuse (mille eri- juhaks surm) meelevalda. Surmahirm pole ju teadagi midagi häbiväärset ka profes- sorile, ometi tundub sellest tuletatud motiivistik paras ja- gu kunstlik. Mehe puhul, kes nädalaid matkas ihuüksi Lapi- maa maastikul, telgi asemel seljakotis uuringuteks vajami- nev, tundub liialdatuna kartus ronida mõnekümne meetrise redeliga varustatud torni otsa, liati siis veel ranged keelud perele. Vestlusest prof. T. Lippmaa poja, akadeemik En- del Lippmaga selgus, et on säilinud foto, millel kujutatud kogu professori pere vaatetor- nil — kes platvormil, kes kõo- lumas redelil. Ka olevat isa lapsi mitte keelanud, vaid õhu- tanud uurima surnuaedades seisvaid vanu kiviriste ja hauakive, kuna neid katab vä- ga aeglaselt kasvav, samblik. Milleks on siis autoril vaja seda dramaatilist «hirmupiiri ületamist» professori abikaasa poolt — kas selleks, et efekt- semalt servereida professori perekonna tõepoolest traagilist saatust? Muuseas, dramaatikat leidub ka teaduses. Oleks, ehk õilsam läheneda igale kangelasele tema oma maad mööda.

Kogumiku «Kahekesi maail- mas» tegelased elavad ju oma tegevuse tulemuste kaudu min- git äärt-veert pidi ka meie kultuuri nüüdisetikes. Enami- gi, need kangelased on kõik kuidagi viisi sümpaatsed nii oma ponnistustes kui ka loo- mingus. Seetõttu on ka «Ka- hekesi maailmas» üldjoontes sümpaatne raamat. Ei eita au- tor ju ühegi oma kangelase osa kultuuri arenemises, pannes nõndaviisi lugejagi mõ- tisklema rohkem ikka vilja- põllust kui kaitse- ja ründe- ehitist selle veeres. See on põhjus, miks raamat on aktu-aalne ja selles aktuaalsuses, publitsistlikkuses ehk ongi teose põhiline voores.

TIIT KÄNDLER

II Nõukogude Eesti filmifestivali eel

10.—15. maini leiab aset Nõukogude Eesti filmifesti- val — meie vabariigi kineasti- viimase kolme aasta töö ü- vaatus. Sellest oli juttu 7. vee- ruaril toimunud festivali org- niseerimiskomitee esimesel i- tungil, mida juhatas organis- rimiskomitee esimees, ENS Kinokomitee esimees R. Pen. Festivalikavva võetakse kõ- mängufilmid, samuti stuudio «Tallinnfilm» ja «Eesti Tel- film» ning büroo «Eesti Rel- laamfilm» parimad dokume- taal-, populaarteaduslikud ja multiplikatsioonifilmid.

Filmifestival peab kajastan- kineastide osavõttu töötaja- kommunistlikust kasvatamis- nende mobiliseerimisest vii- aastakuulesannete ennetähta- sele täitmisele, meie maa rah- vate internatsionalistliku sõj- ruse edasiseist tugevdamises Festivali programm näeb s- muti ette režissööride, opera- torite, kunstnike ja näitleja- kohtumisi töökollektiividega.

Kinnitati festivali embleer- Organiseerimiskomitee istu- gist võttis osa EKP Keskkom- tee kultuuriosakonna juhata- K. Tammistu.

(ETA)

AUTASUSTAMISI

● Kauaaegse viljaka töö ees- parteiorganis ja seoses viie- kümenda sünnipäevaga autas-ustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presidium EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooni- osakonna juhataja esimest ase- täitjat Eduard Oinust aukir- jaga.

● Viiekümenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse viljaka töö eest väärts Tallinna Linna RSN Täitevkomitee esimehe esime- ne asetäitja Harri Lumi Eesti NSV Ülemnõukogu Presidiumi aukirja.

● Viljaka loomingulise tege- vuse ja aktiivse osavõtu eest ühiskondlikust elust ning seos- ses viiekümenda sünnipäe- vaga anti Eesti NSV teeneli- sele kunstnikule keraamik Sai- ma Sõmerale Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukiri.

● Kauaaegse viljaka tegevuse eest vabariigis monteertavate ehituskonstruksioonide no- menklatuuri kujundamisel ning seoses kuuekümnenda sünnipäevaga autasustati RSN «Eesti Tööstusprojekti» tehnik- osakonna peakonstruktorit Hil- lar Tassat ENSV Ehitusk-omitee teenete medaliga.

● Eesti NSV Kultuuriministe- riumi aukirja välvisid:

— seoses viiekümenda sü- ntipäevaga ja kauaaegse ko- husefru töö eest raamatukog- us Tartu Rajooni Keskraama- tukogu direktor Tiit Erle- man n;

— kauaaegse eeskujuliku töö eest ning seoses pensionile jäämisega Eesti NSV Kultu- riministeeriumi Kujutava Kuns- ti Ekspertiisi Kolleegiumi peasekspert Jutta Matvei.

MORDVA RAHVAKUNSTINÄITUS

3. veebruaril avati A. H. Tammsaare Memoriaalmuuseumis mordva rahvakunstinäitus. Mille avas Mordva ANSV kultuuri- ministri asetäitja Serafima Maidankina. Avamisel võtsid sõna meie üks paremaid mordva kee- le tundjaid, Keele ja Kirjanduse Instituudi soome-ugri keelte sek- tori juhataja Valdek Pall ja sama instituudi vanemteadur Naf- toli Bassel.

Suurima NSV Liidus elava soome-ugri rahva — mordvalaste — türgi-tatari ja slaavi mõju- tustega rahvakunsti väljapanek- kus püüavad eriti pilku kauniste tikanditega naisterõivad, samuti puunikerdused. Näitus jääb ava- tuks märtsi alguseni.

Rein Maran külas Tartu teadlastel

Tartu Riiklikus Olukoolis t- mus 2. veebruaril mõttevahet «Film, loodus, keemia», mille osalesid olukooli ning Tartu te- dusinstituutide õppejõud ja tea- lased. Arutlusalust pakkusid Re- Marani viimased loodusfilm- Eesti TV vahendusel juba tut- vaks saanud «Sookured» «Nõialoom» ning esilinastun- «Feromoonid», ekraanijutust putukate lõhnavaist teabevaheti aineist ja nende sünteesanaloo- de rakendamist taimekaits- Huvi lisas autori, meie mainek- ma looduskineasti kohalolek.

TOOMAS JÜRIADO

TOETAME MUINSUS- KAITSE SELTSI

Toimetusse on laekunud mitmeid pöördumisi Muinsuskaitse Seltsi asjus. Avaldame neist kaks: pärnaka F. Männikovi ja tartlase J. Laidveeru kirjad.

Lp. Toimetus

Teile kirjutama ajendas mind SV avaldatud Jaan Tamme artikkel «Täita oma kohust». Tõsi, mis tõsi, aeg oleks minna juttudele tegudele ja täita oma kodanikukohust arhitektuuri- ning ajaloomälestiste kaitseks.

Olen oma käe peal hakanud koduloo uurimisega tegelema. Teema valisin «Pärnu telliselöövid ja savitöökojad läbi aegade». Töö käigus on ilmsiks tulnud üle ootuste huvitavaid leide, fotosid. Kirja on pandud vanade meistrite tööalane oskusnõuavara jms.

Koduloolane töö on äratanud suurt lugupidamist vanade meistrite töö vastu, kuid seda valusam on vaadata üksikisikute suhtumist meid ümbritseva arhitektuuri ja muististe vastu. Pikemat aega olid meie kultuuriloolaste haudalevi kalmistul halvas olukorras. Tänu «Kodulinnale» tööle hakkab olukord paranema. Ilmne näide: aktiivil on suur liikumapanev jõud.

Peaaegu märkimata, et mälestusmärkidel, hoonetel, looduslikel objektidel jne. on koduloo uurimise aspektist lähtudes hindamatu tähtsus. Kui on hävinud ajalooline objekt, paikond, siis on tuhmunud ka legendid, mälestused. Väga raske on leida seda algset, niiditsa, seega on täielikult õigustatud nõudmine laiendada muinsuskaitse objektide nimekirja.

Muinsuskaitse ja koduloo uurimise seltsi loomine on aktuaalne küsimus, mis huvitab laialdasemaid rahvahulki.

Seltsis saaksid vanema põlvkonna kodu-uurijad kohutada noorema generatsiooni ja anda endi kogemused üle uuele, virguvale vahetusele. Oma käe peal tegutsevad koduloo-uurijad vajavad juhendamist, konsultatsioone.

Toetan täielikult ettepanekut tõstatada meie vabariigi Kultuuriministeeriumi ees küsimus muinsuskaitse ja koduloo uurimise seltsi loomiseks.

F. MÄNNIKOV

LP. SV TOIMETUS!

Teie ajalehes on mitmel korral juttu olnud muinsuskaitse seltsi asutamise vajalikkusest Eestis. Eriti hämmastas mind tõsiasi, et kõikides teistes vabariikides on vastav selts olemas. Kui J. Tamme artiklis on ka põgusalt selgitatud, mille taha seltsi asutamine meil omal ajal pidama jäi, ei suuda ma siiski mõista, miks selle mõtte elluviimine nüüd nii teosammul edeneb. Kas on juba astutud konkreetseid organisatoorseid samme seltsi asutamise sihis? Kellest need kõige rohkem olenevad? Missugune on Kultuuriministeeriumi seisukoht selles asjas? Arvan, et meie kultuuriloolase huvi muinsuskaitse seltsi loomise vastu on piisavalt suur ja kindlasti leiduks tahandeid (ka noori), kes sooviksid seltsi liikmeks astuda ja muinsuskaitsetööle oma kätt külge panna. Kui palju on korras ja vajadusel kalmistuid, kultuuriloolase jäänud tegelaste sünnipaiku jpm., kus tihti saab lihtsalt vahenditega (hea tahtega) üsna palju ära teha.

Arvan, et selts peaks kujunema eelkõige praktilise tegevuse organisatsiooniks, kus põhirõhk pannakse välitöödele, mis annaks silmaga nähtavaid ja käega katsutavaid tulemusi. See omakorda tõstaks seltsi mainet ja soodustaks muinsuskaitsealast selgitust- ja kihutustööd. Muinsuskaitse teadvuse avardamisel on meil aga veel palju vaja ära teha, olgu et peame end üsna eakaks kultuurirahvaks.

Jään lootma, et käesolev aasta osutubki Eesti Muinsuskaitse Seltsi sünniaastaks.

Tartus, 30. I 83

J. LAIDVEER

MÄLESTUSTAHVLITE TAGA

Ilmari Karro Tartust kirjutab: Mõni aeg tagasi viibis Tartus läti luuletaja Dagnija Dreika.

Käisime Tähtvere tänaval, kus on elanud nende esimene revolutsiooniline luuletaja Eduard Veidenbaums, paar maja edasi aga meie Eduard Vilde, kelle «Pisuhänd» jõudis juba kolmekümnendatel aastatel Läti teatri repertuaari, viimasel neljakümnel aastal on aga peaaegu kogu tema romaani looming läti keelde tõlgitud. Kuid tema kunagise elukohani Tähtvere 6 me ei jõudnudki. Ma ei viinud küllast Eduard Vilde portree ja nimega mälestustahvli kandva maiakese juurde. Häbi hakkas. Mälestustahvel on esinduslik, ilmselt pole palju mõeldud ka ajast, mil hoone remonditi ja sai värske värvi. Ainult et... kes elab selles majas praegu? Ühe akna ees usumatult rapane pakkimispaber, teist katmas vineeritükk. Mõeldud talvel asus korterivaldaja maja voodrilaudu põletama — nurgalaud sai hõlpsasti kätte, nüüd on fassaadil näotud värvimata triibud. Hiljem kõlbas kütteks tänava vastasküljel asuv uus tara. Võlgas pilt — purjus mees murrab päise päeva ajal järjekordest lüüsi ning kaob mõdujate etteheidete saatel majja, millel Eduard Vilde mälestustahvel.

Asja kohta ütles Tartu Linnamuuseumi ajaloo- ja kultuurimälestiste kaitse vanemametoodik Enn Veenpere: Tartu oma kultuurilooliselt rikka minevikuga on olnud koduks väga paljudele eesti kirjameestele. Oleme hooles kõigi hoonete pärast, millel ajaloo koht, samuti pole unustatud maja Tähtvere tänav 6, kus aastatel 1904—1905 elas Eduard Vilde. Seoses mahukate töödega ülikooli juubeli eel ei jätunud jõudu kõigi objektide jaoks, mis vajavad käe külge panekut. Juubelipinge on langenud, käesoleval aastal võetakse küsimus arutusse Tartu Linna RSN TK kultuurimälestiste kaitse nõukogus.

EI HELISE ENAM KOOLIKELL...

Endise Palamuse kihelkonnakooli koolipoisi ja tänase Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Muuseumide ja Kultuurimälestiste Inspeksiooni ühiskondliku inspektori Johannes Paju kirjutab:

Sada kaks aastat helises ta Palamuse kihelkonna koolimajas — kuni 1975. aasta kevadeni. 1975/76. õppeaastal kolis Oskar Lutsu nimeline Palamuse Keskkool siit uhiuude koolimajja.

Vana maja seinal on mälestustahvel: «Selles endises Palamuse kihelkonna koolimajas õppis aastatel 1895—1899 Eesti NSV rahvakirjanik Oskar Luts. Siit ammutas ta aineistiku oma «Kevade» jaoks.» Siin filmiti «Kevadet» ja «Suve».

Vana koolimaja külastab igal suvel üle 600 ekskursiooni rohkem kui 10 000 kirjandusõbraga. Eesti NSV Kultuuriministeerium on juba 1977. aastal nimetanud endise Palamuse kihelkonnakoolimaja Palamuse koolimuuseumiks.

Ajahammas on aga omaaegse koolimaja sisustuse hävitatud. Võib-olla kusagil Eestimaa vanades koolimajades, rehelaamutes, aialakas või —nurgas leiavad tänapäeva õpetajad ja õpilased või ka kirjandus- ja koolisõbrad C. R. Jakobsoni «Kooli lugemise raamat» II osa, H. Eimeri grammatika, rehendamise, ajaloo, looduloo, geograafia ja teisi õpperaamatuid sajandivahetusest või veidi hilisemast ajast, pöörleva tahvli, vanu puuvõrdeid, koolipinke, puust võikarpe, pümalähkreid, viini toole, tolleaegsete õpetajate kirjutustaudu või muid kooliesemeid.

Leidudest palun teatada aadressil: Tartu 202 400, Kaunase puistee 33—4, Johannes Paju.

LISANDUSI VÄIKE- MAARJA LOOLE

Tahaksin pisut täiendada Eduard Leppiku kirjutist Väike-Maarja kultuurimaja saamisloost

(«Sirp ja Vasar» nr. 2, 14. jaan. 1983). Nagu nähtub artiklist, projekteeris hoonet insener F. Kangro, kelle honorariks oli 50 rubla, samas kui K. Burman nõudis 300, mis tundus kohalikele Põlvameeste Seltsile palju olevat. Selline hinnavahe ei tähenda aga sugugi, et F. Kangro oleks mingi teisejärguline kuju sajandi alguse Eesti ehitusmeistrite hulgas. Hanno Kompus, kes esimesena püüdis anda üldistava iseloomustuse kujunevale rahvuslikule arhitektuuri koolkonnale, mainib F. Kangro nime oma põhjapanevas kirjutises aastast 1927 «Eesti ehituskunsti teed» (Eesti Kunsti Aastaraamat II, 1926, lk. 47—58). Ta kirjutab, juhtides tähelepanu esimeste eesti kutseliste arhitektide loomingule seostele Soome ehituskunstiga: «See soomluse laine haarab tahes või tahtmata meigi arhitekte: Karl Burman ehitab Tallinnas Tatari tänavale Buschi maja ja hakkab «poliitiseada» soome mõjutusi kasutavate eluhoonetega piirama; samast allikast ammutab Tartus F. Kangro ehitushüroo...». Esimese maailmasõja eelsel perioodil satuvad H. Kompuse orbiiti ainult kolm arhitekti — G. Hellat, K. Burman ja F. Kangro. K. Burmani ja F. Kangro nimed esinevad kõrvuti Väike-Maarja Põlvameeste Seltsi maja ehituse ajaloo, mis näitab, et kohalike ametitehsteni jõudsid juba tol ajal need esimeste eesti kutseliste arhitektide nimed. See, et Kangro projekteeris odavamalt, ei tohiks olla määravaks kriteeriumiks talendi hindamisel.

F. Kangro loominguline pärand väärib tõsiselt tähelepanu, seda enam, et tänapäeva arhitektuurihuvilised ei tea temast midagi. Michael Fromhold Kangro (1881—1932) õppis Riia Politehnilises Instituudis (1899—1906), lõpetades selle ehitusinseneri kutsega, mis tol ajal võimaldas töötada arhitektina võrdset arhitektuuri osakonnaga lõpetajatega. F. Kangro asutas 1911. a. Tartus ehitusbüroo, mis tegutses aktiivselt Esimese maailmasõja eelsel aastatel. Kangro büroo projekteeris ja ka ehitas, nagu see oli iseloomulik paljudele tolle perioodi ehitustehetajatele (näit. V. Lenderi büroo Tallinnas, kes püstitas sadu ühe-kahekorruselisi elamuid).

Arhitektina oli F. Kangro eriti aktiivne aastatel 1911—1914, projekteerides Tartus mitmeid suuremaid üürimaju, valika kohaliku Rahvahariduse Seltsi koolimaja (1913), mis on kahjuks tundmatuse ni ümber ehitatud, seltsimajad Väike-Maarjasse (1912) ja Räpinasse (1913). Väike-Maarja seltsimaja äratas omal ajal laialdasel tähelepanu. «Perekonnalehes» (1912, nr. 16, lk. 123) avaldati hoonet projekt, «Kulalises» (1913, nr. 2, lk. 9) foto valminud ehitusest. F. Kangro alkirja kannab 1912. a. projekteeritud üksiklamu Tartus Vennemäe 54 (praegu Riikliku Telesiooni ja Raadiokomitee televisioonistuudio). See hoone kuulub Tartu juugendiparimate näidete hulka, võludes omapärase harmoonilise masside liigenduse ning kvaliteetse ja maitseka vii-

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 5)

Ehk seepärast ongi tuareegide kultuur nii ammune. Nende kirjandus ulatub tagasi kaugetes sajanditesse. Inimese oskust vaikida peetakse iseseisva mõtlemise eelduseks. Vaikimine peegeldab isiksust. Vaikimisel on keerukad mõtlemispsühholoogilised tagamaad.

Gaoussou Diawara on abielus leedulannaga, kellega ta kohtus, nagu Eva oma mehega, õpingute ajal Moskvas. Seal õppis Diawara algul kirjandusinstituudis, hiljem pühendus režissööri. Ta kõneleb vaimustunult Ljubimovist ja Gontšarovist, kellega õpingud teda kokku viisid. Väitekirja kirjutab ta Aafrika teatri probleemidest. Malis on Gaoussou Diawara esimene režiipedagoog ja kirjanduse professor. Ta on ka usin kirjutama ning tõlkima. Aasta lõpuks ilmub temalt bambara keeles Nõukogudemaa autorite luulekogumik. Paljude hulgas on ta tõlkinud ka Eduardas Miezelaist ja Debora Vaarandi luulet.

Kui väike on maailm! Mõtlemine olevat oma olemuselt dialoogne tegevus. Nii arvatakse. Et me peame kahekõnet iseendaga ja kellegi teisega. Teed rüübatas oleme Diawaraga ilmselt ühes suunas mõelnud.

Ta hakkab laulma. See on laul karavanist ja lõppenud tööpäevast. Meloodiline, aeglane. Otseselt Gustav Ernesaksa «Ohtu jõuab». Sisugi on lähedane. Karavan tuleb

kõrbest, paadid tulevad merelt, naised tulevad põllult. Tulijate hääled ühinevad ootajate häälega. Karavanid on teel, on teel, on teel...

Seda laulu tuntakse kogu Aafrikas.

Gaoussou Diawara räägib südamevaluga kahjust, mida Aafrika kultuurile on toonud kolonialism ja islam. Esimene pühkis püssirohuga olematuks terved külad ja hõimud, kus ei alustatud sissetungijale. Islam külvab tänaseni kui katku fatalismi, alistumist, passiivsust.

Aafrikas on kirjandus ennekoike vahend rahvaste enesetostamispoliitika elluviimiseks. Alles pärast seda võib kõnelda tema esteetilisest ja emotsionaalsest mõjust. «Euroopas valib kirjanik teda kõitva teema», arutleb Diawara, «Aafrikas valib teema kirjaniku. Mul ei ole õigust kirjutada millestki muust kui minu rahva muredest. Vaesus, näljast, harimatusest.»

Lääne-Aafrika noorte riikide majanduslik olukord ei ole kiita. Kultuuri edendamiseks ei jätku raha. Alles viimasel ajal on hakatud aru saama, et

Niigeri neidudel kulus mitu tundi Ele Kõlarile kohaliku soengu meisterdamiseks.

kultuuril on otsene tagasiside ka riigi majanduslikule arengule. Võimekamad noored saadetakse riigi stipendiaatidena Euroopa ülikoolidesse.

AAFRIKAT AVASTAMAS

IVAR TRIKKEL

Nii kujundatakse rahvuslikku intelligentsi, kelle käes on tänaseks kõik vaimse ja majandusliku juhtpositsioonid riigis.

Ka nendega on Eva Diallo meid kokku viinud. Nad ei kannu rahvuslikus stiilis rõivaid mitte moe pärast, pigem ühtekuuluvuse märgiks ja mõistagi ka kliima pärast. Lai avar riietus on kuuma käes hoopis etem kui eurooplase oma.

Gaoussou Diawara kirjutab bambara keeles. Tema abikaasa Viktorija õpetab oma režiipilasi samas keeles. Riigi ametlikuks suhtlemiskeeleks on aga prantsuse keel. «Prantsuse keel on aafriklastele asjaajamise keeleks», arutleb kirjanik. «Bambara keelela lakkab aga meie kultuur olemast.»

Euroopas peetakse kirjanduseks ainult trükitud loomingut. Diawara ei ole sellega nõus. «Aafrikal on sajanditevanune suuline kirjandus. Suulise pärimuse teeb kirjanduseks teema arendus, sõnastuse poeesia, rahva elutarkus: kõnekäänud, vanasõnad. Aafrikas on ka tants poeem. Selles on süžee, erinevad karak-

terid ja meeleolud, teema arendus. Aafrika kirjandus on valgete kirjandusest erinev, sest sel on teised minevikutraditsioonid. Aafrika kirjanduse aluseks on etendus: laulud, tantsud, muusika, huumor, mis ühtekokku põimub elamuslikuks tervikuks nagu elu ise.»

Mali rahvusliku kultuuri eliitkollektiiv, nn. Koteba teater esines mõne aja eest suure menuga Monte Carlo teatrifestivalil. «Meie teater on totaalne teater», arutleb Diawara. «Selles avaldub meie rahva karakter ja tema traditsioonid. Meil ei ole mingit õigust asendada seda valge inimese kirjandusega. Nagu oleks see midagi kõrgemat ja paremat.»

Aafrika oma teatrit nägime kaks korda — Malis ja Sierra Leones. Mõlemad etendused andsid hulganisti mõlemisainet.

Bamakas nägime rahvusliku kultuurifestivali, mida korraldatakse üle aasta vaheldumisi spordifestivaliga. Festival kestis üle nädala. Igal õhtul esines oma koondkavaga üks piirkond. Nähtu oli omapärane show minevikust tänapäevani. Moodsa muusika ansamblid esinesid kaasaegsete instrumentide ja võimendusaparatuuriga. Meloodiad ja rütmid olid aga rahvuslikud. Kõrvuti nendega esinesid ehe- da rahvamuusika ansamblid.

Musta Aafrika muusika ja luule läbivaks tunnuseks on rütm. Rütmiga kõetatakse kuumaks iseenast ja meelitatakse kaasa kuulajaskond. Or-

mistlusega. Juhul, kui F. Kangro on teinud selle projekti autor (tema allkirja kannavad soomlase A. Lindgreni Tartusse projekteeritud ehitised, kuna kinnitamisega saadeti projekt koostajale ei pidanud tol ajal olema autori signatuuri), siis võime teda kindlalt asetada saandil alguse eesti arhitektide esiritta.

Eesti esimese põlvkonna arhitektide tegevusele oleme hakanud tähelepanu pöörama alles viimasel ajal. Selle perioodi arhitektide populariseerimine on eriti oluline juhtumiks tähelepanu nende projekteeritud ja ehitatud hoonete paremale hoidmisele. Kui avalikkuse tähelepanu on juhtitud kaitses väärivale ehitistele ja selle vastu on huvi tekkinud kodu-uurijate ringkondades, võib loota, et avalikkus hakkab sekkuma seesuguste remontide ja ümberehituste praktikasse, mis viimasel ajal on rikkunud paljude väärtuslike ehitiste interjööre ja väliskuju.

Väike-Maarja kultuurimaja ja-lutussaal on paikneb seinaplaadil Jakob Lilvi ja Märt Meese bareljeefiga. Ehk mahuks kuskile ka Fromhold Kangro nimi? Arhitektide nimed väärivad samuti jäädvustamist.

LEO GENS

MAJA ON ÄRA TUNTUD

Üle-eelmises lehes avaldasime A. Klaasseni kirjutise «Ühe näituse küllalisraamatut sirvides» juures repro vanast Narva-Jõesuu vaatekaardist, millel kujutatud hoone kohta midagi täpsemat ei osanud lisada. Nüüd oskame.

«Rohkete puitpitskaunististe, ärkhiakend ja rõdudega hoones, mille pilt ilmus A. Klaasseni artikli «Ühe näituse küllalisraamatut sirvides» juures (vt. SV nr. 4, 28. jaanuar 1983), tunne ära Narva-Jõesuu esimese kuurhoone. See uhke ehitus püstitati 1882. aastal. Arhitektiks oli A. Th. Hahn — insener-tehnoloog, kes 1873. aastast peale oli Narva linnaeja ja sel kohal asunud seisa Jõesuu suvitushoone väljarendamist eest. Kuurhoone oli mõeldud järjest kasvava jõudeasula seltskondlikuks keskuseks — siin asus 300-kohaline kontserdisaal, 50 toaga hotell, restoran, einelaud, raamatukogu, piljardimänguruumid, õhtuti mängis kuurhoo orkester. Väikeses lisatasu eest võis tulla ka torni, kust avanes hurmav vaade ümbruskonnale. Hoone hävis 1. mail 1910 puhkenud tulekahjus.

Samale kohale aastatel 1911—1912 ehitatud uue kuurhoone projekti autoriks on juugendiaja tuntumaid Peterburi arhitekte, poolakas Marian Lalewicz (1876

—1944). Saksa vägede taanemisel 1944. aasta suvel sai ehitist rängalt kannatada, kuid on osaliselt taastatud kujul säilinud siiani.

ANTS HEIN

VEEL KORD KIRJANDUSEST JA VANAPABERIST

Meie eelmises «Kirjakastis» kõne all olnud makulatuuri-teemat on oma kirjades puudutanud veel mitmedki lugejad. Elsa Jaaska Pärnu rajoonist tunneb huvi, kas ka maaraajoonides on võimalik vanapaberi eest raamatustutalange saada. Sellele ja teistele küsimustele otsisime vastust Sekundaartooraine Töötlemise ja Varumise Trustist.

Talange raamatute ostmiseks saab vabariikliku alluvusega linnades asuvatest vastuvõtupunktidest. Rajoonides tegeleb utiili varumisega ETKVL, andes vastu raha või vahetuskaupa. Eestikeelseid raamatuid oli võimalik hankida E. Kästneri «Fabiani». 3. veebruarist tuli asemele B. Kellermanni «Sinine lint». Koos «Ajakirjandusleviga» on arutatud ka nõutavamate ajakirjade tellimise võimaldamist makulatuuritalongide alusel, kuid konkreetse kokkuleppe pole veel jõutud. Tallinnasse on paigaldatud uued mugavad vastuvõtupunktid «Stimul» (uus reklaam on tegemisel). Need asuvad Järveotsa ja Mustamäe teel, Paldiski maanteel ning Luha, Odra- ja Kaba tänavas. Kaks päeva nädalas (neljapäeval ja reedel) võetakse vastu vanapaberi, teispäeval ja laupäeval aga saab kaaldu ja paberi eest eestikeelse raamatu talongi, raha või vahetuskaupa. Venekelseid raamatute talonge saab Süstiste teel, Pae, Männi, Ahtri ja Nikonovi tänavas asuvatest vastuvõtupunktidest, kus võetakse vastu vaid makulatuuri. «Sinise lindi» talongid on seal saadaval reedeti.

Selles, et väärtuslikud trükised ei satuks makulatuuri hulka, peab Sekundaartooraine Trusti arvates lootma inimeste teadlikkusele. Vastuvõtja kontrollib vaid, et raamatus poleks raamatukogu või asu-

tuse templit, samuti võetakse makulatuuri vastu ainult passi esitamisel, seega mitte nooremalt kui kuueaastastele.

STANDARDÜMBRIKUD JA -POSTKAARDID

Henn Mikelsaar Tallinnast kirjutab:

«Hiljuti kehtestatud määruste järgi toimetatakse kirju postkastist edasi ainult vastavates trükitud kuvärides. Mõistan: indeks ja automatiseerimine. Aga mitemõistetak on, miks pole müügil (või puuduvad sageli müügil) lihtsad, ainult indeksnurga ning vastavate saaja ja saatja aadressijoonetega ilma pildita ümbrikud? Sest müügilolevad, kaunistustega, ei vasta väga tihti kirja sisule, saaja ja saatja maitsele jne. Trükitud margiga ümbrikke ei tehta Eestis. Aga ilma margita? Neid ju võiks. Niisiis: kas on oodata ilma margita ümbrike sortimendi laienemist Eesti trükisõnust baasil, illustreeritud kohalike kunstnike temaatilisel laia (tähtpäevalised, vaatelised, humoorikad jne.) must-valge pisi graafikaga või meie kunstnike taleste värviliste reproduktioonidega?

Kas on ka kõigil juhtudel vajalikud sõnad «Kuhu», «Kellele» ja «Saatja aadress»? Kui nii, siis kohapeal valmistamisel võiks tekst olla eestikeelne. (Leedus on vastavad näited olemas.)»

Eesti NSV Riikliku Kirjastuse, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee esimehe asetäitja Leonid Parašin vastas, et tootmiskoondis «Eesti Trükisõnust» pole kunagi ümbrikke valmistanud ega ole tal nende valmistamiseks ka vastavaid seadmeid. Markeerimata ümbrikke on teinud tootmiskoondis «Eesti Paberitööstus» (väljastatimise) ja Tallinna Vabariikliku Psühhoneuroloogia Haigla (kleepimine) ühistööna. Kui mainitud asutustes (või mujal) on võimalik nõutavas koguses ümbrikke valmistada, saaksime meie trükikodades teha ka poognate vajaliku pealetüki.

Koondise «Eesti Paberitöös-

tus» peadirektori asetäitja S. Kesksaar teatas, et koondis ümbrikke ei valmista, kuna puuduvad vastavad seadmed ja trükibaas. Erikujuliste ümbrike käsitsi valmistamine lõpetati Eesti NSV Sideministeeriumi nõudmisel, sest need ei vastanud riikliku standardi nõuetele.

Ilmar Vananurm Põlvast tunneb muret:

«Milleks postkaardid on, kui nende tagakülgedel pole ruumi, kuhu soov või sõnum jäädvustada? Meie postkaartide üldpinnast on kaks kolmandikku kaetud iga sorti joonte ja kirjadega. Neljaviiesõnalise teksti jaoks ehk jääb veel ruumi, kui aga standardsele kaardile midagi pikemat kirjutada tahetakse, peab ikka eraldi kirja lisama. Peaks lahtisilmi vaatama, kui palju meist jätkitavad lahtisi postkaarte. Loetagu seda rahvuslikuks kinnisuseks või tagasihoidlikkuseks, kuid mulle on kolmekümne aasta jooksul Tallinna ja Klaipeeda vahelise mahtuvate linnadest tulnud vaid mõni üksik ümbrikuta kaart. Kõik postiasutused on aga üle ujutatud just selliste ilmetute standardsete, täisrükitud postkaartidega, millel ka postmark veel peal. Vähemalt Põlva sidejaoskonnast muid kaarte ei leia. Rääkimata maasidejaoskondadest. Nii et soovhoosid tööajal või kolhoosnikul ei jää üle muud kui osta nood margiga kaardid ja pista need omakorda margiga ümbrikusse.

Praegust juttu ümardamata meenub veel, et siin-seal võtame eeskujuna venna vabariikidest. Võiksin soovitada ka post(õnnitlus)kaartide tegijale — võtke eeskujuna leedulastelt, kes ei sunni läkitama sünnipäevaks, näisepäevaks või uueks aastaks kahelmeesõnalist standardset lahtist, jooni ja templeid täis kaarti.

Mõlemad probleemid on ammuse habemega. Toimetuse küsib siiski: kas tõesti peabki kõik nii jääma? Postkaardi- ja ümbrikuasjanduse kuulumine mitme eri ametkonna alla ei paku ostjale lohutust ega ole tõsine vabandus, et ükski instants ei tunne end kohustatud olevat neid küsimusi lõpuni lahendama.

TEISED MEIST

Läti Nõukogude Entsüklopeedia peatoimetuse väljaandel ilmus Riias Nõukogude venna vabariike tutvustavas sarjas teatmeteos «Padomju Igaunija» («Nõukogude Eesti»). Raamat annab kokkuvõtliku ülevaate meie sünnimaast ajaloo, loodusest, rahvastikust, rahvamajandusest ja tervishoiuoludest. Ajaloos osas on toodud välja ka paralleelid eesti ja läti rahva minevikust. Nii käsitletakse mõlema maa töötavate hulkade revolutsioonilist võitlust a. 1905—1919. Samuti vaadeldakse Nõukogude Läti väeosade lahingutegevust Eesti NSV territooriumil 1941. a. suvel.

Üle poole teosest on pühendatud kultuuriküsimustele. Antakse lühike ülevaade Tartu Riikliku Ülikooli ajaloo ja selle kõrgkooli osatähtsusest Läti venna kultuuriloos. Erialade kaupa valgustatakse ENSV Teaduste Akadeemia instituutide tegevust. Omaette pikemas loigus juhitakse tähelepanu ka Tartu Kirjandusmuuseumi rikkalikele varasalevedele. (Sejuures on pisut etterütavalt öeldud, et peale L. Koidula ja Fr. R. Kreutzwaldi personaalbibiograafiaid on meil muuseumi poolt avatud ka C. R. Jakobsoni oma — H. Laidvee koostatud vastav käsikirjalises ootab trükkimist.)

Kirjanduse peatükis on klassikalise pärandi tutvustamise kõrval rõhutatud esile tõstetud eesti nõukogude kirjanduse uuemaid arenemissuundi. Selle peatüki väärtust tõstab tunduvalt bibliograafiline loend läti tolgas ilmunud eesti autorite raamatutest. Igati asiatundlikult on koostatud ka kujutatav kunst, muusika ja teatriku käsitlused peatükid, mis vahendavad läti laiemale lugejaskonnale küllaltki ammendava läbilõike nende kunstilade arenemistest Eestis.

Raamat on trükitud heale paaberile ja varustatud rohkete fotodega (osa neist on värvilised). Teose autorite hulgas leiame ka eesti teadlasi (prof. E. Tarvel, J. Kivimäe, T. Karma), koostööd on teinud ka sellised eesti kultuurielu hästi tundvad vahendajad nagu muusikateadlane A. Klotinš ja J. Smuuli preemia laureaat T. Vilson.

ESTICA

K. a. 4. veebruari Leedu ajaleht «Komjaunimo tiesa» kirjutab Baltimaade noorimast teatrist, «Vanalinna Stuidiost». 17. veebruaril toimus Viidnises teatri loominguline õhtu.

kestrid mängivad harva üksinda. Nad saadavad tantsu, ühtaegu ise mängides ja kaasa tantsides. Kui Euroopa teatris eksisteerib mõtteline vahesein, mis mängureeglite kohaselt eraldab saali ja lava, sulavd Aafrikas näitlejad ja publik tervikuks. Isehakanud neegernäitlejad üllatavad oma sugestiivsusega. Opetlikult sentimentaalsetes proosastseenides voolab nende mõte sundimatult, nagu polekski tegu pühõpitud deksiga. Rahvas läheb eten-dusega kaasa kogu hingega. Kriitilistel hetkedel kõlavad kuulajate ridadest nõuanded, hääbisse jäänud pilatakse, võitjale jagatakse tunnustust.

Aafrikase peamine eneseväljendus käib läbi tantsu. Sierra Leone rahvuslik tantsuansambel, kes võitnud New Yorgis maailma rahvaste etnograafiliste tantsukollektiivide grand prix, esines kahel õhtul ühises kontserdiprogrammis koos meiega. See oli tõesti toataalne teater. Kõik üheskoos. Akrobaadid, kes valmistuvad oma numbrites lapsepõlvast peale, sooritavad trikke, mida on hirm vaadata. Nende kehad painduvad, nagu oleksid need luudeta. Graatsiliste tütarlaste tants on vaba euroopalikust rafineeritusest. Sellest õhkub looduslapse loomulikkus temperamenti, vallatust ja armsamale meeldida tahtmist.

DAKAR — VÄIKE PARIIS

Dakar kujunes omaaegse

Prantsuse Lääne-Aafrika majanduslikuks ja administratiivseks keskuseks käesoleva sajandi algul. Dakar on ka tänase Lääne-Aafrika suurimaks kultuurikeskuseks. Siin töötab silmapaistvaid kirjanikke ja kunstnikke. Siit õhkuub vaimsust, mis kujundab Euroopa suhtumist Aafrika kultuurilisse eneseteostusse ning mis ühendab aafriklasti endid.

Aafrika poliitilise ja kultuurilise eneseleidmise ja -teostuse võitluses on olulisel kohal poliitilised massiorganisatsioonid, parteid, ning silmapaistvate ühiskonnategelaste — kirjanike, kunstnike, filmirežissööride — looming, mis annab rahvale tagasi tema vaimsed rikkused ja minevikukultuuri.

Aafrika Rahvuskongressi hüüdlause «Aafrika, tule tagasi meie juurde!» kõlab eriti ajakohaselt praeguses Aafrika võitluses. Aafrika kultuurilise eneseleidmisele on iseloomulik, et seda ei lahutata poliitilisest võitlusest. Isegi enam, poliitika on eesmärk, kirjandus üks relvi selles võitluses. Seepärast ei ole juhuslik, et paljud silmapaistvad Aafrika kirjanikud on ka tuntud ühiskonnategelased. Mõne aasta eest surnud angoola kirjanik Agostinho Neto oli iseseisva Angoola esimene president. Keenia vabadusvõitluse silmapaistev juht, teadlane ja kirjanik Jomo Kenyatta, kes muide külas-

tas 1934. aastal ka Eestit ning kuulus seejärel loenguid Moskva ülikoolis, rajas koos Kwame Nkrumah'ga Londonis Pan-Aafrika Föderatsiooni. Senegali presidendiks oli valitud kirjanik ja filosoof Léopold Sédar Senghor. Temalt on pärit ütlemine: «Meie jaoks oli ja on poliitika üks kultuuri

Üks Tahoua nõidadest.

RAIVO SERSANTI fotod

aspekte.» Oma loominguga astusid Senghor ja tema kaaslasted võitluse kolonialismiga, mille esimeseks kontseptsiooniks kultuuri valdkonnas oli, et maailma vaimne keskus on Prantsusmaa ja tõeliselt kul-

turne inimene saab olla ainult prantslane. Kõigi teiste kultuursuse tase sõltub sellest, kui võrd nad on suutnud omandada prantsuse kultuuri.

Aafrika kultuuri silmapaistvamaid esindajaid on 1980. aastal Dakaris surnud. ginea romaanikirjanik Camara Laye. Ta tegeles elu lõpuaastatel Dakaris aafrika rahvaste suulise loomingu kogumise ja töötlemisega. Kahekümne aasta jooksul tutvus ta mitmete Lääne-Aafrika riikide viimaste kuulsate laulikute — griotidega, kirjutades üles nende loomingu, õppis nendelt, nii et ka teda ennast võis lõpuks kõiketeadvaks ja rahva suulise kunstiloomingu peensusi tundvaks griotiks pidada.

Senegali suurimaks kirjanikuks on Sembene Ousmane. «Aafrikas ei ole peamine mitte rassi-, vaid klassiprobleem», arutleb Ousmane. «Aafrika ei ole ei parem ega halvem, ei ilusam ega inetum kui ülejäänud maailm. Aafriklaste minevik ei ole ei idüll ega paradiis, mida taga leinata. On vaid võitlus muutumise ja progressi eest.»

Tänases Aafrikas tulevad ilmsiks ja komplitseeruvad inimeste maa arengu paljud probleemid. See on rahvaste õigus poliitilisele ja majanduslikule iseseisvusele, mida aafriklastele ei suudeta kindlustada. See on ka aafriklaste ja nende kultuuri probleem. Aafrika kultuuri säilitamine ja tundmaõppimine ei ole ainult Musta Mandri asi. Aafrika kultuur võimaldab pare-

mini tundma õppida kogu inimkonna kultuurilugu.

Lääne-Aafrika võlu on kokkupuutumine inimkonna lapsepõlvaga. Mitte selle lapsepõlvaga, mis läbi antiikkultuuri ja renessansi Euroopasse jõudis ning millega inimkond Marxi ja Engelsi meenutades «naeratades hüvasti jättis». Inimkonna lapsepõlve Aafrika variant on tänaseni elav. Suhteliselt puutumatu esinebki ta veel Lääne-Aafrika vabariikide territooriumil, kus tänapäevased elusõhtud ei ole jõudnud teda lõplikult mu-se-rdada.

Mõtlemapanevad on Aafrika tänased ponnistused enda taasleidmiseks. Aafrika peab leidma endale uue ühiskondliku elukorralduse vormi, mis toetuks vanadele traditsioonidele, kuid vastaks uuenenud vajadustele.

Musta Mandri probleemid erutavad tänapäeval kogu maailma. Aafriklastel on osa inimkonnast ja Aafrika kultuur osa maailmakultuurist. Sellest peab lähtuma meie eetika ja austus nende eneseteostuse vastu, meie pieteet nendes suhtumisel.

Aafrikat tuleb mõista tema enese seaduste järgi, on Tuglas mediteerinud. Mis siis viiga oleks, kui Aafrikas eksisteeriks vaid tema oma seadused. Aafrika elab üle XX sajandi tsivilisatsiooni hüvede ja pahedega kohanemise rasket aega.

Vassili Žukovski (1783–1852) osa vene romantismi teerajajana on üldtuntud. Luuletajana pühendas ta rohkesti hoolt saksa ja inglise romantikute vahendamisele vene keelde, pidades luule tõlkimist võrdseks algupärase loominguga. Tema ballaadi «Ludmilla» (1808), mis kujutab endast G. A. Bürgeri «Lenore» vaba tõõtlust, on õigusega peetud vene romantismi algustähtsaks. (Meil eestindas «Lenore» ligemale pool sajandit hiljem Fr. R. Kreutzwaldi).

Võtnud osa 1812. a. Isamaasõjast vabatahtlikuna, tõi ta oma kaasaegsesse luulesse patriootilisi teemasid, tema ood «Laulik vene sõjameeste laagris» väljendas tollal kogu rahva tundeid. V. Žukovski luulet hindasid kõrgelt A. Puškin ja V. Belinski. Teatavasti kirjutas viimane tema kohta: «Hingestades vene poeesiat romantiliste elementidega, tegi ta selle ühiskonnale kättesaadavaks, andis talle arene misvõimaluse, ja ilma Žukovski poleks meil olnud Puškinit...»

Aegade voolus on aga unustusse vajunud Vassili Žukovski kunagised sidemed Tartuga. Siinkirjutaja kuulub veel sellesse põlvkonda, kelle noorpõlve ulatus mõningaid mälestuskilde kuulsa poeedi viibimisest Emajõe Ateenas. Minu gümnaasiumiaegne vene keele õpetaja Niina Borisovna jutustas meile V. Žukovski loomingut käsitledes ka luuletaja traagilisest armastusest oma sugulase Maria Protassova vastu.

Kui M. Protassova noorem õde Aleksandra abiellus luuletaja ja kriitiku Aleksandr Vojeikoviga, kes aastatel 1815–1820 töötas Tartu ülikoolis vene keele ja kirjanduse professorina, asus ka Maria koos emaga Tartusse, kuhu neile peagi järgnes Žukovski. Maria ema vastuseisu tõttu ei õnnestunud luuletajal oma kõrgest ühiskondlikust positsioonist hoolimata neiu kosida. Maria abiellus ülikooli kirurgiprofessori J. Chr. Moieriga. (Viimane oli muide ka Fr. R. Faehlmanni ja Fr. R. Kreutzwaldi õppejõud.)

Maria Protassova-Moieri kodust kujunes Tartus omapärane salong, kus peale kohaliku ülikooli õppejõudude võis vahetevahel kohata ka Peterburi literaate.

Prof. A. Vojeikovi vahendusel tutvus V. Žukovski mitmete Tartu professoritega ja kuulsal ülikoolis nende loenguid. 1816. a. valiti ta Tartu ülikooli filosoofia audoktoriks.

Kui minust sai 1930. aastate algul Tartu tudeng, avanes mul võimalus süveneda ülikooli raamatukogus Žukovski elukäiku käsitlevatesse allikmaterjalidesse – Niina Borisovna äratatud huvi hakkas vilja kandma. Kirjaniku kaasaegse, tartlase, meditsiinidoktor professor C. Savidltzi (1798–1885) koostatud Žukovski biograafia kõrval tutvusin põhjalikult ka omaaegsete Tartu professorite J. Petuhovi ja P. Viskovatovi vastavate uurimustega, üht-teist liis kohaliku teatriajaloolase I. Zmigradski brošüüri lehitsemine.

Selgus, et veerand sajandi jooksul oli kirjanik Tartus viibinud tervelt kümme korda. Esimest korda külastas ta Emajõelinna 1815. a. märtsis, püüdes siin mõningate vahe- aegade kuni 1818. a. jaanuarini. Samal aastal tuli ta veel kord Tartusse tagasi, seejärel aga aastatel 1819, 1823, 1824, 1826, sügisel 1827, 1829. a. suvel, 1836. a. septembris ja viimast korda 1841. a. mais.

Vassili Žukovski Tartu elukohti aitavad selgitada tema kirjad M. Protassovale, A. Turgenevile ja teistele. Üks ta elukohti oli Lille tänavas praeguse Eesti Põllumajanduse Akadeemia naabruses. Žukovski oli elanud veel ka kunagistes Aleksandri, Promenaadi ja Karlova tänavates. Vanad tartlased teadsid mul-

VASSILI ŽUKOVSKI KOKKU-PUUDETEST EESTIGA

Poeedi 200.

sünniaastapäeva puhul

V. A. Žukovski. G. v. Reuterni akvarellportree (1834). Asub Tretjakovi galeriis.

le öelda, et kirjanik oli elanud ka Jakobi künal. See maja Kingisepa tänavas katoliku kiriku läheduses on tänaseni säilinud.

Vanasti asus Tartus Barclay platsi ligikal vöörastemaja «Stadt London». Seal oli peatunud Vene riigitegelane M. Speranski, akadeemik K. E. Baer, professor N. Pirogov ja paljud nimekad külalised, nende hulgas ka V. Žukovski.

Ülikooli õppejõududest suhtles V. Žukovski eriti lähedalt vene ajaloo uurija J. Ph. G. Ewersiga, kes aastail 1818–1830 oli ülikooli rektor. J. Ph. G. Ewersi baltisaksa aadli vastu suunatud brošüür «Talurahva olukorrast Liivi- ja Eestimaa» oli teatavasti äratanud võimude meelepaha ja konfiskeeritud. Nagu tõendavad V. Žukovski avaldamata käsikirjad Leningradi Riiklikus Avalikus Raamatukogus, tundis luuletaja huvi ka eesti rahvaloomingu ja kultuuri vastu. Arhiivimaterjalide hulgas leidub tema väljakirjutisi A. W. Hupeli töödest, samuti rohkesti muid andmeid eestlaste folkloori, muinasuundi ja tavandite kohta. Luuletaja lähemasse tutvusringi kuulusid veel professorid G. F. Parrrot, K. Morgenstern, L. Ewers, G. B. Jäsche ja F. E. Rambach, ülikooli raamatukoguhoidja, luuletaja C. F. L. Peterseniga oli Vassili Žukovski perekondlikus läbikäimises. C. F. L. Petersenile, L. Ewersile ja tsarismivastaste väljaastumiste poolest tuntud T. E. v. Bockile on Žukovski pühendanud luuletusi. Ülikooli juonistusõpetaja C. A. Senffi juures on ta õppinud graveerimist. Objektiivsuse huvides märkigem, et Tartu tolaegsete vene luuletajatest õpilaste hulgas leidis ka Žukovski kritiseerijaid. Näiteks kirjutas A. Peterson 1819. a. luuletuse «Laulik kartseris», mis oli mõeldud V. Žukovski kuulsale oodi «Laulik vene sõjameeste laagris» paroodiaks, nagu on märkinud prof. S. Isakov.

Muidugi ei unustanud V. Žukovski Tartuski algupärast loometööd. Näiteks valmis tal 1817. aastal siin ballaad «Vadim». Ülikooliõpilanna on ta ka tõlkinud, vahendades Goethe, Schilleri, Uhlandi jt. teoseid. Mõõdunud sajandi esimesel poolel oligi Žukovski üks väljapaistvamaid Schilleri tõlkijaid Venemaal, tema tegi Schilleri vene kirjandushuvilistest ringkondades laialdaselt tuntuks. Saksa kirjandusse sü-

venes Žukovski põhjalikumalt just esimestel Tartu-aastatel.

Kontakte sigines luuletajal teistegi kunstialade esindajatega. Tartu helilooja A. H. Weyrauch, kes töötas lühemat aega ka ülikooli saksa keele lektorina, lõi Žukovski luuletustele viise. 1836. aastal Elistveres suvitades lõpetas Žukovski pealinnas alustatud värstöötluse saksa romantiku Fr. de la Motte-Fouque populaarsest muinasjutust «Undine». See Žukovski mugandus koos Tartu kunstniku L. Maydelli illustratsioonidega ilmus järgmisel aastal Peterburis. Tõlget hindas kirjanik ise kõrgelt ja soovis, et see oleks eriti hästi illustreeritud. Seepärast usaldaski ta selle töö Maydellile, kellega tal Tartu kunstnikest oli lähim kontakt. Osa kahekümnest joonistusest tegi Maydell

Maria Protassova, Žukovski armastatu. I. Matjušini gravüür.

Elistveres vastavalt Žukovski juhtnööridele. Peale raamatuväljaande ilmusid «Undine» illustratsioonid prof. Volde- mar Vaga andmetel veel eraldi mapina kahes trükis. Edu tiivistas koostööd jätkama. Autori ülesandel joonistas Maydell 1839. aastal pildid Žukovski teosele «Muinasjutt tsaar Berendeist». «Nagu teistski Maydelli teostes, on siin märgata teatud huumorijoont, mis olevat väga meeldinud Žukovskile,» kinnitab V. Vaga. Vähem jäi luuletaja rahule Maydelli illustratsioonidega Žukovski tõlgitud india poeemile «Nal ja Damajanti», mis ilmus Peterburis 1843. a. Rahulolematuse üks põhjusi võis olla ka asjaolu, et need Maydelli illustratsioonid löi-

kas puusse tema õpilane A. O. Gern.

Kunstnike ringkondades lii- kudes kodunes Žukovski ka Sangastest pärit maalikunstniku G. W. Reuterni (1794–1865) perekonnas. Viimase maalitud Žukovski portree asub nüüd Tretjakovi galeriis. Sõprussidemetes oli Žukovski ka kunstnik A. Ph. Klaraga. 1841. a. sügisel abiellus Žukovski Stuttgartis Reuterni tütre Elisabethiga, kes oli elatanud kirjanikust üle 30 aasta noorem. Sellest ajast Žukovski enam Tartut ei külastanud. Vahepeal oli ta küll olnud Meeri mõisa Elva külje all, kuid selle siis taas teistele loovutanud.

Žukovski mälestustega seotud paikade hulgas Tartus on eriline koht tema nooruslemmiku Maria Protassova kalmul. M. Protassova-Moier, kes on inspireerinud suure poeedi mitmeid luuletusi, suri 1823. a. nurgavoodis. Tema hauda siinsel vene kalmistul külastas Žukovski Tartus viibides järjekindlalt ja kandis hoolt selle korramise eest. Haud on säilinud tänapäevani.

Kui 1938. aasta mais käis Tartus Nobeli preemia laureaat Ivan Bunin, avaldas temagi soovi külastada Maria hauda. (Nii Žukovski kui ka M. Protassova olid Buninite suguvõsaga sugulussidemetes.) Viisigi Bunini vanale vene kalmistule. Ta seisis Maria haa ääres kaua ja lausus: «Kui stiiiehtne on maal, mis kujutab Žukovskit Tartu kalmistul. Siin luuletaja põlvitas, lumehelbed langesid tema keebile.»

Märkigem lõpuks, et Žukovski on mitmel korral peatunud Tallinnaski ja käinud Maarjamäel Karamzinide salongis. Need episoodilised seosed on aga leidnud vähem valgustamist.

V. Žukovski sidemed Eestiga väärivad senisest enam esiletõstmist. Tähtsat osa etendas ta Peterburi kirjanduslike ringkondade ja Tartu ülikooli õppejõudude vahendajana. Viimaste, samuti siin õppinud vene üliõpilaste-literaatide kaudu levisid Žukovski teosed varakult Eestiski, hiljem kuulsid mitmed neist pikka aega üldhariduslike koolide õppeprogrammi, mis tegi luuletaja nime üldtuntuks ka kasvava eesti haritlaskonna hulgas. Omaette uurimist nõuab Vassili Žukovski loomingut retseptioon Eestis.

JÜRI SUMAKOV

JUHAN SMUULI NIMELISED AASTAPREEMIA

Eesti NSV Kirjastuskomitee kolleegium ja Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatus presiidium määrasid vastavalt Juhan Smuuli nimeliste aastapremiate komisjoni (esimees Lembit Rummelgas, aseesimees Vello Lindsalu) ettepanekutele preemiad 1982. aastal ilmunud teostele.

Ilukirjandusliku proosa alal Jaak Jõeriüdi teosele «Raiskulid» (kirjastus «Eesti Raamat»).

Luule alal Viivi Luige teosele «Rängast rõõmust» (kirjastus «Eesti Raamat»).

Näitekirjanduse alal Vaino Vahingu ja Madis Kõivu näidendile «Faehlmann» (lavastatud teatris «Vanemuine»).

Laste- ja noorsooajakirjanduse alal Hando Runneli teosele «Mõeldud on mõnus» (kirjastus «Eesti Raamat»).

Kirjanduskriitika alal Jaan Krossi teosele «Vahelugemised» III (kirjastus «Eesti Raamat»).

Publitsistika alal Jaan Taltsi ja Paavo Kivise teosele «Tahmine» (kirjastus «Eesti Raamat»).

Ilukirjandusliku tõlke alal Edvin Hiedelle G. Krüdy teose «Punane postitõld. Päevalill» («Varamu» sari) tõlke eest eesti keelde (kirjastus «Eesti Raamat») ning arvestades viljakat tõlketeguvust.

Ilukirjandusliku tõlke alal Svetlan Semenenkole M. Undi teose «Sügisball» tõlke eest vene keelde (kirjastus «Sovetski Pissateli») ning arvestades viljakat tõlketeguvust.

2. veebruaril toimus Kirjanike Liidu juhatus koosolek, kus põhjalikult kirjanike kontaktidest, Kõnjaliku ettekandega vastavalt teemal esines KL-i esimehe asetäitja L. Rummelgas, kes rääkis nii sellest, mis tehtud, kui ka tuleviku perspektiividest. Konkreetsetest üritustest on veel sel poolaastal kavas rahvusvaheline tõlkijate seminar eesti kirjanduse tõlkijatele (mais), moldaavia kirjanduse päevad ja eesti luule vene keelde tõlkimise võistluse lõpetamine ning sellega seoses seminar luuletajatele. Järgnenud sõnavõttudes puudutati rohkesti praktilises töös üleskerkinud probleeme, millel nii või teistsi seos kirjanduskontaktidega. Kõnelesid O. Jõgi, E. Nirk, H. Pukk, J. Jõerüüt, A. Valton, A. Alas, J. Kaarma, L. Meri, H. Puhvel, J. Kross.

Tartlaste aastakoosoleku mul- lusest, veel Kalju Kääri poolt antud soovitus järgides peeti tänavune Tartu aastakoosolek kirjandussaaki žanriviisiliselt jaotades. Kogunemine 24. jaanuaril oli alanud aasta üks rahvarikkamaid ja elavamaid. Tartlaste läinud aasta proosast kõneles Olo Tonts, luulest Sirje Olesk, draamast Ants Järv, kriitikast Peeter Olesk, publitsistikast Rutt Hinrikus, tõlgetest Jüri Talvet. Mõned esinemised olid kitsamail teemadel. Ele Lõhmus analüüsis Kersti Merilaasi Eesti NSV riikliku preemiaga auhinnatud luuleaamatut «Antud ja võetud». Rudolf Põldmäe samal ajendil «Fr. R. Kreutzwaldi kirjajavahe- tust». Ain Kaalep tutvustas Olev Nageli teost «Inkunaablid Tartu Ülikooli Teaduslikus Raamatuko- gus» kui lihtsalt üht erandlikku, tartulikku ja hindamatult kultuuriväärtusega trükist.

Aastatoodangu vaagijad lei- sid, et terve hulk aasta tähele- panuväärsemaid saavutusi pär- ines Tartu autoreilt. Nimetagem vaid mõnd – Jaan Kaplinski «Raske on kerdaks saada». Val- mar Adamsi «Õhtune valgus». Ene Mihkelsoni üllatusromaan «Matsi põhi». Vaino Vahinu – Madis Kõivu näidend «Faehlmann». Olo Tontsu kriitikako- gumik «Vaateid ja väiteid». Lehte Hainsalu publitsistikaraamat «Te- re õhtust! Kuidas elate?», tõlge- test Linda Ariva, Leo Metsari, Kalju Kanguri, Jaan Undi jt. eestindused. Lõpetuseks liis Tartu osakonna uus sekretär Lehte Hainsalu kiirtegevustest aastakümneid kestnud päevapro- leemidest.

Aukiri heade tulemuste eest

NSV Liidu Ministrite Nõuko- gu juures asuv Arhiivide Pea- valitsus ja Riigiasutuste Tööta- jate Ametiühingu Keskkomitee märkisid Eesti NSV Riikliku Aja- loo Keskarhiivi head tööd aasta- tel 1981–1982 aukirjaga. Arhiiv

võttis osa NSV Liidu 60. aasta- päevale pühendatud sotsialisti- kust võistlusest, tulles Eesti NSV keskarhiivide hulgas esime- seks. Aastaplaanid täideti 107,5%. Ilmusid trükist doku- mendikoogumik «Talurahvaliiku-

mine Eestis 1841–1842» ja tee- maülevalde «Vakuraamatud ENSV RAKA fondides». Avalda- miseks valmis allikpublikatsiooni käsikiri «Vana-Pärnu kinnistu- raamat».

LUULEVEERUD

PAUL-EERIK RUMMO

MELANHOOLSET LUULET

■ ■ ■

Ulgtuul

näitab end suhinal tolmukujudes.
Seni ma vaadaku, kuni kõrvad täis,
seni ma kuulaku, kuni silmad umbes.

VÄIKE PARK 1

Sutsu viltu rihitud purskkaev, see pritsib
vett kuhu juhtub (eks muidugi tuule mõjud ka).
Äravool pealegi ummistund, paistab:
servad ajavad üle.

VÄIKE PARK 2

Siin-seal põõsais
väikestes rüüperühmades neid, keda
nätske kujutelm oma elu tühisusest ja tähtsusest
hoiab endas sama hoidvalt
nagu mööduvat karskepoolset
nende ridade autorit.

VÄIKE PARK 3

Männid... aga
mida need männid nii-öelda mõtleavad, jumal
seda teab.

VAIKNE HULL

vaikne hull
on vaikne ja hull

isa ja ema
isad ja emad
kümme
viisteist
kaksikümmeend põlve
niisamuti
ja äiad ja ämmad
õed ja vennad
onud ja tädid
naine ja lapsed
kaksikümmeend kaheksa põlve
niisamuti

sõbrad ja tuttavad
töökaaslased
ülemused alamad
juhuslikud möödujad
kaassõitjad ühiskondliku transpordi
vahendeis
kah

jah

ja mida vanemaks
seda vaiksemaks
ja seda hullumaks
ja seda hullemaks
ja seda armsamaks minu hingele
hullule
lollile
läheb tah.

Paul-Erik Rummo

Väikesi töid on Nikolai Kormašov alati maalinud. Mõnigi minimaal on muutunud kres-tomaatiliseks («Pirnid», 1967). Väheldane formaat valitses 1973. a. personaalnäitusel Kunstisalongis. Siiski on väikemaalid just viimasel kümnendil omandanud erilise kohta kunstniku loomingus, milles võis veenduda 1980. a. näitusel Tartu Kunstnike Majas ja nüüdki Kadriorus avatud näitusel. Siin on esitatud ligi 60 väiksemat tööd aastaist 1974–1982, mis tunnevad end koduselt lossi kahe saali intiimses miljöös.

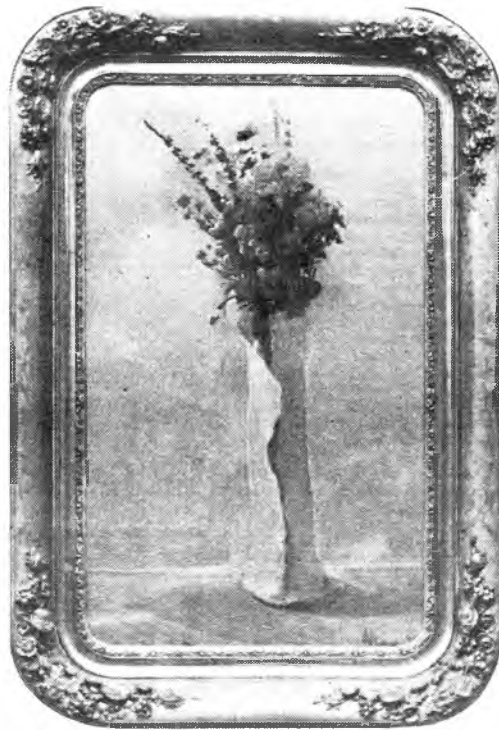
Nagu Kormašov ise näituse saatesõnas ütleb, ühendab seda töödegruppi püüd vabandada programmeeritud vormi jäikusest, kujundite skemaatilisusest ja vastandamisest, püüd maalilise terviklikkuse poole, mille juures pole niivõrd oluline esemete endi, kuivõrd nendevaheliste suhete kujutamine.

Teatud määral võib neis töödes näha «lõdvestust» suurte piltide maalimise kõrval. Neis võib näha ka reaktsiooni viimaste maalilis-kujundliku lahenduse suhtes, oma lähimineviku osalist, dialektilist eitamist, taaslähenemist varasema loomingu vahetumale väljenduslaadile, ent teisel elu- ja kunstikogemuse tasandil. Niisuguse «arenguspiralli» manas silme ette näiteks väike ekspressiivne sügisplilt Gruusia-tsüklist — «Lange-mine» (1979), mis kujutab läbi õhu lendavaid, mahapotsatavaid vilju. Tekkis tahtmine kõrvutada seda ühe suurema tööga 1963. aastast, kus napp motiiv — tühjad korvid kartulivagudel — on samuti edasi antud kaasakiskuva maalilise hooga. «Korvides» on kujutatavat monumentaliseeritud, et anda sellele tähendusrikkust. «Langemises» on kunstnikule tähendusrikkuse saavutamiseks piisanud kammerlikust formaadist. Oma improvisatsioonilisuses on see väike töö niivõrd artistlik, eneseväljendusel niivõrd täpne ja kontsentreeritud, et termin «etüüd» tunduks siin vähem õigustatuna kui 1963. aasta töö puhul, mis on küll nooruslikult jõuküllane, aga ka nooruslikult rabe. Enamikku Kormašovi väikemaalidest ei tihka nimetada etüüdideks. Need on kunstihedad, terviklikud poeetilised miniatuurid, millest isiksuse võlu kiirgab intensiivsemalt kui suurtest, läbikaalutumat sündinud tödest. Too isiksuse kiirgus ja spontaanne maalimisrõõm on neis sedavõrd valdavad, et teose žanriline kuuluvus ei tundu kuigi oluliseks.

Omades iseseisvat väärtust, Kormašovi väärilt esindades võimaldavad tema väikesemad tööd samaaegselt ka siseseaadet loomingulisse kööki, kus omasoodu käib uute väljendusviiside otsimine. Kõigepealt ilmnevad just neis muutused kunstniku maalija-palges. Tema liikumine selgepiirilise toeka vormiga seotud lokaaltoonidelt vaba tonaalse maali suunas on olnud sujuv ja seaduspärane. See näib olevat maalijatuuri loomulik, avaldusvormidelt individuaalne ja sisuliselt ühtlase rada, mis viib lähemale maali olemusele, värvi plastiliste võimaluste tunneta-misele.

Kormašovi muutumine ei kuulu üksnes puhtmaaliliste probleemide valda. Tema viimaseaegse loomingu allhoovusena on tuntav nihe elunägemises. Paistab, nagu tajuks ta elu senisest teravamalt suure ringkäiguna, kõikehaarava ühtse vooluna lõpututes üleminekutes ja varjundites. Väärtuslikumana on hakanud tunduma hetk — igavikuhõnguline ja kordumatu. Siit mõningane impressionistlikkus. Kormašov pole ennegi rajanud oma kunsti motiivi ebatavalisusele; nüüd torkab eriti silma motiivide haaramine lähemast ümbrusest. Kujund

MAALIMISE RÕÕM

«Suur lillekimp». 1982

sünnib tihedast, igapäevasest, intsiimsest kontaktist asjadega, viimastele taandumata. Hämar saraalusega «Õu pinkidega» või «Õu vaskkausiga» (mõlemad 1978) — nende kujundlik sisu ei piirdu kodu-õuega. Kunstniku silm on muutunud niivõrd tundlikuks asjades peituva kujundliku alge suhtes, seostab seda nii tihedalt värviga, et kaob vajadus nende sümboliktöötlemise järele, i-le tipu panemise järele. Tahaks jätta «otsad lahtiseks», säilitada vahetu meelelise elamuse, tundeseisundi värskest. Tahaks saavutada natuuri elu orgaanilist ühtesulamist värvi eluga.

Kormašovi meisterlikkus on niisugusel tasemel, et see näib tal õnnestuvat sundimatu kergusega. Iga töö tõstatab muidugi oma probleeme; siiski on ilmne, et kunstnik ka ise naudib vabadust, mille annab meisterlikkus. Ta on haaratud värvist, võimalusest ühendada kõik maalilises keskkonnas, luua varieeruvatest elementidest varjundi võlujool uusi tervikuid. Tema maalimaailma sisseminekuks peaks vaatamat häälestama näituse algusse riputatud kolm «Näitüürmorti küünaljalaga» (1982), mis erinevad üksteisest vaeu märgatava muutuse poolest toonivahekordades. Aknavaadetes, kus korduvalt esineb sama vaas sama lumen-tunud vösa fonif, kõlab seos inimliku maailma ja looduseisundite vahel iga kord teistmoodi. Nende najal on isegi võimalik jälgida kunstniku maaliliste taotluste evolutsiooni. Mullused aknavaadetes «Looduse muutumine» ja «Ürvad» — paeluvad peenelt tabatud heitliku kevadtalvise atmosfääriga ja kasina halli paleti tundlikkusega. Kormašovi ahvatleb viimasel ajal peaaegu riskantne peenekoelisuus: maalimine porisuseni murtud toonidega («Suvine aken», 1982), suvise valguskülluse edasiandmine tuhmumeda harmoonias («Suur õu», 1982), motiivi ja värvigamma tagasihoidlikkus («Põllulilled» I ja II, 1982), kulla kasutamine. Ta ei kulda oma pilte, vaid maalib kullaga, pannes selle värvi erinevalt lahendatud töödes erinevalt mõjuma. Tagasihoidud ja sume kuld annab ühtaegu õilsuse ja soojuse natüürmordile «Vili»; ta

hõõgub loojanguna «Õhtus», helkleb pidulikult ning jahe-dalt «Suures lillekimbus» (kõik 1982). Viimast on raske kujutleda ilma toreda, möödu-nud sajandi raamita. Vanad raamid on mõnigi kord inspi-reerinud Kormašovi maalima pilti nende sisse. Ta võib oma tööd ümbritseda ka kitsa vaskliistuga, ent maali kui esteetilise terviku ja igasuguse ilusa töö suhtes tundlikuna ei saa ta ka ilusa raami nägemisel ükskõikseks jääda ega vastu seista kiusatusel proo-vida oma võimeid «raami vai-mu» tabamises. Ei saa tõsiselt ja estetistlikult piiratusel üpris kaugel seisvale maalija-le seda väikest professionaal-set edevust pahaks panna — liiatigi, et raami ja pildi sobi-tamine tal hästi välja kukub.

Lüürilisus ja kolorism on Kormašovi loomingus süvenenud — siit väikemaalide osatähtsuse tõus. Kardinaalset pööret see ei tähenda. Kunst-niku isiksuses on algusest peale eeldustena kõik olemas, mida ta endast välja arendada võib. Aja jooksul ilmnevad tugevamalt kord ühed, kord teised jooned. Midagi ei teki siin äkitselt ja midagi ei kao. Seepärast väljendavad Kor-mašovi viimaseaegsed tööd — nii väikesed kui ka suured («Imereetlanna», 1979, «Ma-ria», 1982) — teda tervikuna, kätkevad endas kogu läbikäi-dud teed. 1960. aastate lõpu ja 1970. aastate kompositsioonide laadi ületada püüdes kunstnik ühtaegu jätkab neid põhilises. Näituse saatesõnaski kinnitab autor, et ta ei esine uue loo-mingulise kreedoga.

Näitust tehes polnud Niko-lai Kormašovil erilisi ambit-sioone. Ateljeesse «oli lihtsalt kogunenud küllaldaselt pilte», mida maalides ta oli tundnud rõõmu, lootes seda vahendada ka teistele. Ometi on ta seda-võrd silmapaistev kuju meie kunstis, et iga tema väljapa-nek, ka väikestest tööst, äratav hoopiski mitte väikest resonantsi, viib üldisematele mõtetele maalikunstist ja kunstniku arengust.

MAI LEVIN

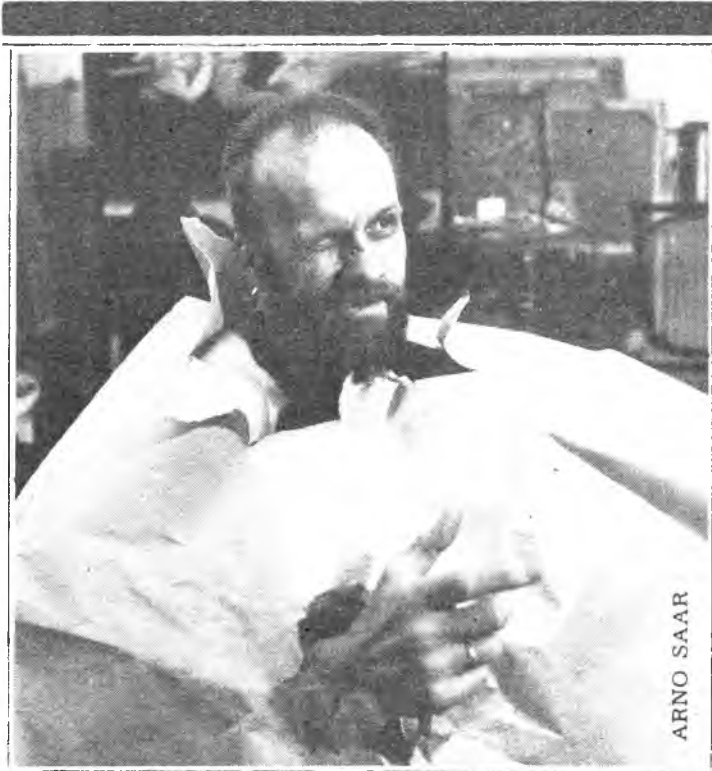
Sisenedes pidulikult avatse-remooniameluse Kadrioru lossi, seisatusin tahtmatult ja endalegi üllatuseks Arraku visiitkaardist autoportree «Mees trepil» ees, kuigi olin seda palju kordi näinud ja imetlenud. Mõistsin, et seekord oli maalile kogu ekspositsioonis ilmselt kõige õigem koht leitud, kus ta seniolematus intensiivsuses mõjule pääseb. Ka näituselt lahkudes — vaikselt harduses — vaatasin veel sama «meest trepil». Tundsin, et õigesti leitud kohast, valgusest ja raskusest jääb siiski väheseks, ütlema maali kohta midagi omapoolset erapooletult hinnangulist.

Õnneks leidsin juba järgmisel päeval ühe lahtimõtestamise katse sama pildi kohta. Kaalu Kirme on 1976. a. aprillikuu «Noorte Hääles» («Kuus pilti ja üks kuju kevadmõttest») kirjutanud: «Teine pilt: Jüri Arrak. Sünninud 1936. «Mees trepil». Oli lõuend. 1976. Kakssada korda sada kümme sentimeetrit. Peab tunnistama, et Jüri Arraku maalid on mind alati veidi šokeerinud. Tema taltsutamata loomus on minu flegmaatilisele temperamentile vastukarva. Mõnede tema värvimeel, fantaasiat, jõudu ja julgust, on need järjekindlalt korduvad taigused (kujundil pole viagi — V. V.) ja kummalised pead mind sisemiselt alati veidi jäigastanud. Iseasi — tema ehted. Seal oli see kõik täiesti vastuvõetav. Aga maalid... Ja nüüd äkki sammub ta ise trepist alla (jälle hea: ehetelt maalile! — V. V.), punased, roosad ja lillad hiiglakindad süles. Ja ta enese pea ei valgu taiguna laiali. Ja selja tagant, uksekaarest, paistab ere-ere-roheline maastik. Sama värvijõud, sama mõttelend, aga hoopis reaalsem kuju, külmsinised silmad täis teotahet. Väliselt rahulik, aga silmis selline pilk, et sellele mehele jalgu jääda ei taha. Ja milleks need kindad? Kas on kümned kordamised jäätikutl ammandanud selle mõttesisu, mis neis atribuutides kunstniku jaoks leidis? Kas on aeg visata nad minema? Jääb oodata trepist allasammuva mehe järgmisi liigutusi.»

Niisiis, aeg on saabunud, ja kui ma juba Arrakust kirjutan, peaksin selle retsensioon-repliigi kohta midagi ütleva. Olgu siis delikaatselt — sellises tujus vaataja maalist eriti vaimustatud küll ei olnud. Millise seisukoha pean nüüd seitse aastat hiljem sama mehe kohta trepil võtma? Pärast näitusel käimist vaatasin mälu värskendamiseks korduvalt maalist diapositiivi, ühe silmaga ja läbi väikese augu, ning mõtisklesin, aga arvestatava omapoolse arvamusel jaoks mõte ei töötanud. Nõus ma üllatloodud hinnanguga polnud, teist arvamusel argumenteerima ka. Ja siis sähvatas — las annab Arrak pildi kohta ise seletuse.

28. veebruaril 1976. a. on Arrak mulle kirjutanud: «Mul on suur pilt valmis ja ma tõstsin selle teise tuppa. Teen praegu ühte väiksemat 200x110 cm. Trepist laskub mees, hiiglakindad kaenla all. Mehel on nagu minu moodi.»

Kõik. Kõik ka minu poolt. Tuleme nüüd Arraku maalimistee alguse. Eha Komissarov on kataloogi eessõnas kirjutanud: «Maalimist alustas ehtekunstnik Arrak 1960. aastate keskpaigas, ajendatuna tõenäoliselt tollase eesti maali ühelavast ja eksperimenteerivast vaimust...» Ja edasi E. K-lt: «Küllap töötas viimane põhimõtteliselt uusi väljendusvõimalusi, meelitades kujutavate kunstide juurde arvukalt mitteprofessionaale. Arrak kuulus noorte kunstnike loominguks rühmitusse ANK '64, kust lähtus kunstiväljenduse sümboliseerimise probleemistiku pealini. Mõningase eksperimenteerimise järel 1970. aastate alguseks kujunes välja Arraku isiklik kunstisuundumus.» Kujuneski, aga milline. E. K. arvates «surrealistlik moralist». Aga miks mitte «irratsioonaalne sümbolist»? Leiab ju noorus ja noor kunst ka tänapäeval tõmmatuna end ühte saatuskonflikt, ratsionalismi ja irratsionalismi vastuolu. Keegi ei imesta enam, kui räägitakse, et moodne inimene peab olema relativist, skeptik, ironik. Oletame või

ARRAK ISEENESEST (KUIJUND, ASINE JA ÜLEV)

isegi tõdeme, et ratsionaalsete ja irratsionaalsete jõudude võimalikku harmooniat leiame senises (praeguses) maailmas vähe, ning taunime, et irratsionalism samastab looduspärase, sügavahingelise ja vitaalse primitiivsega ning jämedalt meelelisega. Ometi on leidnud Kierkegaard, et olu-elu tegelus on oma põhiolemuselt irratsionaalne suurus, ning nii avar, et sinna mahub ka loogika ja mõistus. Veidi edasi: veelgi autoriteetsem ja filosoofilisem Bergson aga ei kahtle, et tegelikkuse tõelise olemuse tunnetusorganiks on intuitsioon (ärme kardame enami seda sõna, meie filosoofid räägivad juba ja julgelt ligemale aastakümne sellise fenomeni olemasolust, vaat et isegi liiga palju — V. V.), mida on võetud müstilise irratsionalismi jutlustamisena. Mis võetud, see võetud, samas aga on Bergsoni raske kummutada, kui ta väidab, et intellekt pole vahend, vaid funktsioon, ning inimene on intellektiga varustatud olevus, on Homo faber. Väitis ju Engelski, et võõrkeelte oskus on ka ainult vahend ega eelda veel erilist arukust. Ja kui veelgi keerulisemaks minna, siis intellekt tunnetab asju ainult homogeense ruumi aspektist. Asjade sisepool, sironistide jäämäe alumine osa, tõeline tegelikkus, mis olemuslikult on liikumine, loov areng, jääb intellektile käsitamatuks. («Introduction de la metaphysique. Revue de Metaphysique et de Morale, 1903»).

Püüan seda veidi inimlikumalt arusaadavaks teha, tsiteerides jälle E. K-d: «Vabana välisest loogikast kujutab ta (Arrak — V. V.) üleloomulikke, vahel koguni surreaalseid olemist igasuguste demonide, gigantide ja narride läbi, kelle omavahelised idüllid nii mõnelgi korral mägudeks muutuvad. Sellisel juhul lahkab ta šokeerivalt paradokse, ära põlgamata normidest väljajätmise naeruväärsusi ja agressioone.» Tõepoolest lahkab, ja miks ka mitte, kui inimeste igapäevases elus domineerivad paljuski irratsionaalsed suhted, millistega meist enamus on harjunud, nii kokukasvanud, et need on muutunud konventsionaalseteks ja kui neid rikutakse — kui paradoksaalne see ka poleks —,

muutuvad nad argipäeva hulumeluks, normidest väljajätmiseks.

16. juunil 1975. a. kirjutab Arrak: «Praegu maalin maal ühte pilti 92x120 cm, kus basseinis (siseruumis) on inimesed ja nende vahel on mingisugused arusaamatused. Läbi ukse paistab maastik mägedega.»

Veel teravamalt tajus Arrak seda aasta tagasi: «Juba ammu on möödunud kesköö, juba sealt, kust rebitud tähed, on unustatud pilv. Kogu kaassaskantav vara on usaldatud kellegi kätte ja see keegi ei too seda õigeaegselt ära. Miks? Siit ja sealt on kuulda näiliselt (minu sõrendus — V. V.) õigeid ütlemisi, siit ja sealt on näha peegeldusi peaaegu päris tähtedelt... peaaegu.»

Arraku pööratu kujundite tulv on ilmselge, ta supleb neis, rabeleb, otsib pidevalt väljapääsu, kuid kõigele vaatamata hakkab tema «minapildi» maailmanägemises üha enam ja enam võimust võtma kujundi-terror. Ehk ongi see see, mida E. K. arvab olevat Arraku töödele üldiselt omane eriline, nn. kolmas sügavuse mõõde, mis sageli ka näiliselt (jälle minu sõrendus — V. V.) lahus töö otsesest sisust. See kolmas sügavus pole muud, kui läbinisti ja Arrakule paratamatuseks kujunenud kujundites eksisteerimine, vormi laad, mis dikteerib — teab või teadvustab see talle — autonoomselt ta maalide sisu, sisu millest leitakse tagantjärele meie igapäevase elu kõikvõimalike probleemidega kuulsuse. Ei, tahtlikult, kavatsuslikult kindlasti mitte, pigem surub kujund Arraku maailmesse vägisi sümbolika. Ja kui Arrakule neist kõikvõimalikest allüüridest ja alltekstidest, mida leitakse, räägitakse, siis jääb tal üle ainult muheldes noogutada ning öelda: oo jaa! oo jaa! — muidugi. Kui aga jätame kõrvale puht loomestili, siis minupool-

ne hüpotees pole sugugi vastuolus E. K. arvamusel, et tulemus, suurem osa Arraku loominguks on tsiviliseerituma probleemistikuga. Täiesti nõus E. K-ga ka selles, kui ta kirjutab: «Sest kui üldse keegi meie kunstis, siis kindlasti Arrak teab hästi, et fantaasia abil tõustakse kuningaks.» Tõustakse, kui ikka fantaasia eelneb mõttele, mitte vastupidi. Et seda veel kord kinnituseks toonitada ning avada, millises vahekorras on Arraku-loovisiku ja kodaniku minaidentsus, on jälle kohane E. K. eessõna: «Arraku teatraliseeritud pildimaailma kannab üleval ühest liigist tegelane, metafoorne, müütiline ja poeetiline olend, kellel on palju nägusid ja erihoiakuid, kuid kaunis kindlapiirilise funktsioon, s. o. vahendada oma looja irratsionaalseid impulsse (kelle kohta võiks Arrak René Magritte'i eeskujul öelda «Identify it with myself»). Täiesti õige ning loogiline arutlus — Arrak identifitseeribki oma impulsse iseendaga, õigemini oma teadvustumata tungidega, tuues sellega ohvriks mina-ühtsuse, mis on iga siira kunstniku saat. Kujundites elamisest ahnab tunnistust Arraku mõtisklus kolleegi näitusel käimisest.

17. oktoobril 1973. a. kell 0.15 on ta kirjutanud: «Kummalised pildid. Mulle meeldivad nad rohkem kui tema maatilised kompositsioonid. Need on nagu ühe küpsenud mehe mõtisklused põõsa all, nii pikad, et märkamatuks kustub päev ja pisike legendik läbi põõsaste on nii väriselt väike, vaevu aimatav. Just nii on nad head, kõik korraga, kui toetavad teineteist ja salong on täis tuhmivärvilist võsa ja luitunud taevast. Vaatajad on vaikselt, ilma vehkivata emotsioonideta ja turtsatuseta, millised olid minu näitusel. Meil on kaks eri maad. Meil on siiski midagi ühist, kuskil kaugel sees, mingi nukkus ainult erinevas välispildis vormis.»

Aga nüüd ta enda näitusele, et ühe pildi ees anda lisaks kujundite rikkusele ka Arraku-poolne näide ta irratsionaalsetele impulssidele, seda veel kord. 6. oktoobril 1978. a. kell 14.20 ateljees: «Tulin ateljeesse ja panin lõuendi alusraamile 100x170 cm, maalilin selle pildi «Jüri võitlus lohega». Võitlus lohega seepool. Siiani on ikka tehtud, kuidas uljas ratsamees odaga surmab lohe ja päästab vangistusest kaunitari... Mina aga torman lohe sisse koos odaga ja läbistan lohe tagakeha jalgeda vahelt. Seestpoolt, seepool ja sellepärast polegi pildi nimi Püha Jüri, vaid lihtsalt Jüri.»

2. novembril 1973. a. kell 01.29 Edela 4. «Minu maalid lükati kõik näituselt tagasi, ka «Ehitajad»...

Kõik see avauste, uste, akende maailm on mind täikk aega alateadlikult vallutanud ja nüüd, kus sellest ise enese jaoks aru sain, teeb mulle järjest rohkem muret. Vehi nagu vampiiri minema, aga see imeb ennast järjest suuremaks ja ta on söönud nõrgenevat ohvrit, kuni üks paisub ja teine kortsub, vanapealset, selles loos pole.» Võib oletada, et see kriitiline aratundmine oli üks esimesi märke ta stiili halvast mõttes kammistest hakkanisest.

Ja ometi, kaks aastat hiljem, 19. juunil 1976. a. kell 14.30 ateljees: «Meie kunstirohke ajal on kuradi kasulik, kui oled leidnud kogemata oma vormi, stiili, siis «lühista» seda surmani ja kõik sisustavad nagu hüpnotiseeritult: oh, kui omapärane ja oh kui hea! Aega võib olla, esimesed pildid olid ka, viimased ja ülejäänud aastakümned aga on stiili inerts, argus ja enesepettus. Sülgan oma stiili niipea kui vaja ja juba olengi selleks seesiselt valmis. Ene-

setunne on tähtsam kui au ja medalid.» Nende kahe loominguvalu vahele sobib vägagi veel üks enesekriitiline arutlus sõjajärgsest maailmast. 8. septembril 1974. a. kell 20.00: «Tunnen end sõjajärgsetes (momentil) kõige kindlamini. Maalikunst on veel rabe. Seal on tehnilise meistrikkuse osa võrratult tähtsam. Pean veel õppima. Liiga vähe olen ilma hea õpetajata maalinud ja see annab endast tunda. Kuna õpetajat pole, siis lihtsalt aja jooksul omandan need teadmised, mida tavalihtselt saab kolme aastaga. Olen maalinud alles üheksa aastat, arvan, et veel viis aastat ja siis saan ennast teostada, seda arvan praegu!»

Sel ajal maalits ta «Mängivad loomad», mis sarnane pildiga «Jaltas», kus ka loomad ja tüdruk toolil.

Miks ma selle pihitumise just siia vahele panin? Sellepärast, et Arraku ennustus, usk endasse osutus õigeks. Alates 1978. aastast tulid kirjad, tulid maalid, üks rõõmsam kui teine.

11. veebruaril 1978. a.: «Veel üks rõõmusõnum — mind arvati nende kümne maalija hulka, kes esindavad Eestit Vilniuse triennaalil. Toimub vist aprillis. Esinen nelja pildiga: «Kuju mäel», «Tsirkus», «Arutelu looduskaitse teemal» ja «Kohtumine sinises galaktikas».

17. märtsil 1978. a.: «Istun ateljees, tuul puhub sisse, on pluss 14 kraadi, maalin. Viimane maal on «Perekond», 150x200 cm ja praegu teen ka suurt maali 145x195 cm, nimemeks tuleb «Kroonikakirjutaja». Veel üks sama suur on pooleli, kus peal ainult üks lilla, terav tulp või võrse (näitusel «Võrse» — V. V.) ja pvnases taevast lendlevad punased figuurid.»

1980: «Teised on kõik triibüünilid ja vilistavad või plaksutavad. Oleme artistid. Mul on «Kõietantsija» peaaegu valmis ja «Kandjad» samuti. Kuradi raske on kunstniku elu, kuidas teised ka sellest aru ei saa.»

Nii võiks kaua jätkata, aga kaua võis see kesta?

Aitab jälle mõnes mõttes Eha Komissarov: «Viimastel aastatel siiski hakkab kunstniku kujundi väline ebamäärasus asenduma täpselt väljatöötatud, salvavalt tabavate karakteristikatega... Ka kunstniku puhast maalilist muudat mõndagi tema pildis sirgjoonelisemaks, kuigi Arraku haare, tema deemon on teda teinekord kõrgustest sügavikku paisanud.»

Diskreetselt öeldud hinnang, mis ühelt poolt viitab Arraku kui maalija professionaalsuse tõusule, ent sellel ei puudu ka vihje Januse teisele palgele, et ehk tuleb selle eest lõivu maksta varasemale keevalisusele, «tormile ja tungile» ning kas ei käibi see deemoni tiibu.

Kui juba niipalju sai eelpool Arrakut ta endapihtimustega paljastatud, siis pole mõtet jätta lõpuni minemata.

21. juulil 1981: «Tüübid, poosid, head — aga mulle pole neid enam vaja. Tundub, et olen ühe suure muutuse või kriisi? lävel oma pilditegemisel... Pildid lähevad tundlikumaks, hellemaks. Praegu on Kadriorus Eesti kunsti väljapanek, minult kaks pilti 1977.—1978. aastatest ja ma märkasin õudusega, et need on halvasti maalitud! Masendus tuli peale.»

Nüüd on ta pildid taas Kadriorus, seekord viies saalis, ja kuigi ma täna maalisin Arrakust külmaverelisel pooldokumentaalse jutustuse, mitte arvustuse, pean tunnistama, et olen endiselt selle üleva ja kauni elamuse lummuses, mis mind 14. jaanuaril Arraku personaalnäitusel valdas.

Aardlas, 19. jaanuaril 1983 kell 03.20.

VAINO VAHING

teeb kokkuvõtte viljakast elutööst — viiekümne aasta jooksul valminud pastellidest, öli- ja akvarellmaalidest, joonistustest. Kunstniku looming leidis laialdast tunnustust, sellest annavad teada kõrged tiitlid — Eesti NSV rahvakunstnik, Kunstide Akadeemia kirjavahetajaliige. Ta loomingu põhiosa on publikule tuttav, ent ikkagi pakub taas-kohtumine huvi, sest mõneti muutunud kunstisituatsioon lubab teise pilguga vaadata kunstniku elutööle. Kümme aastat tagasi, mil toimus E. Einmanni eelmine isiknäitus, ihaleti meil kirglikult uut, moodsat. Vahepealse aja jooksul on paljutki jõutud läbi katsetada ning veenduda, et sageli on uus unustatud vana, et igal kunstistiilil on oma puudused ja vourused.

Eduard Einmanni loomingut iseloomustab harmooniline suhe iseenda ja oludega. Konfliktid, kõhklused ja vastuolud jäävad tema kunstist väljapoole. Kooskõlas ajanõuetega kujuneb talle omaseks objektiivselt-dokumentalistlik laad, põhialaks žanripuhas portree, ent ta leidis maalimisainet ka loodusest. Inimene ja loodus, joonistamine ja maalimine on kunstnikule kogu elu vältel võrdselt olulised, periooditi erineb vaid rõhuasetus.

Näituse varajasem töö — ölimaal „Motiiv Harjumäelt“ (1933) — pärineb ajast, kui E. Einmann oli 20-aastane Riigi Kunsttööstuskooli õpilane (õpetajateks P. Raud, A. Jansen). Mis impulsside ajal see maalitud on, jääb teadmata, visuaalselt-tunnetuslikult võib siin rääkida Liimandi mõjust (või ehk nägi noor kunstipõlvane mõnd Vlaminksi reprod.). Argu siin viigi lugejat eksiteele viitamine tuntud nimele. Kunstiajalugu tunneb vaid vähesi isepäiseid uuendajaid, enamik otsib oma teed, toetudes loomule omasele, vastuvõetavale osale lähemast või kaugemast minevikust. Mõjujirgkonda kuulumine ei tähenda võrdsustamist, vaid sarnaste tööspidamiste, ilu-ideaalide jaatamist. Niisiis, andekas noor kunstnik oli endast märku andnud.

Sõja-aastail ja sõjajärgselt tõuseb esile portree, ent päris kõrvale ei jäänud ka maastik. Viiekümnendate aastate esteetilisest arusaamadega ei tekkinud kunstnikul vastuolu. Tema looduslähedane, rahulik, ettevaatlik, kontraste vältiv maalimislaad liitus siia orgaaniliselt. 1953. a. „Õhtune Rutja“ oma romantilise hinguse ja detailide läbitunnetusega on sellise väljendusviisi heaks näiteks. Ent oli ka teistsuguseid.

Järgmist etappi ilmestab 1963. a. „Õhtune Tallinn“ — tüüpiline karmi stiili maal, tumedad kontuurid, heleda-tumeda kontrast. Ei oleks osanud arvata, et ka E. Einmann oma programmilises naturiitruuduses elab kaasa nende aastate noorte vihaste meeste liikumisele.

Mõned aastad hiljem jõuab E. Einmann erilisel kiival, värvilist pliatsijoonistust meenutava maalimisviisini („Veera“, 1965, „Tütarlaps“, 1981). See on täiesti omaette nähtus meie kunstis, kuid kvalitatiivsest tõusust vahest siiski rääkida ei saa. Ilmest tajus ebakõla ka kunstnik ise, miks muidu väidab ta oma viimase juubelinäituse eel antud intervjuus 1972. a. Jaanuaris, et pärast juubelit kavatses ta tõsiselt maalima hakata, arendamaks edasi 1940. aasta impressionistlikku, lüürilist laadi. Nii ta ka tegi. Ent samal tasandil oma kunagise loomelähte juurde tagasi pöörduda on võimatu, on ju teisenenud nii inimene kui ka aeg, muutunud nende suhe. E. Einmanni 1940. aasta improvisatsiooniline õhu- ja valgusmaal annab maad ratsionaalsemale, sünteetivamale, värvikamale käsitlesele. See ilmneb näiteks 1974. a. maalil „Ateljee nurk tooliga“, mis on valminud otsekui kompositsiooniliseks paralleeliks 1940. a. tööle „Natuurimort tooliga“. Kui „Ateljee...“ fovistlikult värvijulge punase ja erkroheline kontrastiga saab nõustuda, siis mõned viimaste aastate portreed ja lillemaalid tunduvad ülepungutatult värvikirevad („Suvised lilled“, 1981). Maalitehnikas hakkab kunstnikku 1970. aastate keskpaigast alates üha enam võluma puutlilismi meenutav pintslikiri. Ja see mõneti mõistuspärane maalimisviis sobib talle.

Viimased eluaastad olid E. Einmannile uue tõusu ajaks. Ta maalib palju ja ilmse mõnuga, seab endale üha uusi ja mitmekesisemaid ülesandeid. Erilise värvitundlikkuse ja meeleolukusega jäävad kõlama 1980.—1981. a. viis pastellimaali lilledest. Kunstniku looduslähedus ja detailitäpsus on andnud siin kauni terviku.

EDUARD EINMANNI MÄLESTUSNÄITUS

Eduard Einmann. „Ema portree“ [presskriit, 1934]

Eduard Einmann. „Maia Plisetskaja“ [kuivnõel, akvatinta, 1960]

Viimati mainitu iseloomustab ka E. Einmanni põhiala — portreed. Kunstnik jälgib hoolikalt modelli, kujutab teda tabavalt, ja alati delikaatselt, vahest kergelt idealiseerivalt. Ka siin näitavad juba esimesed tööd tulevase kunstniku häid eeldusi. Nendeks on pehme modelleeringuga, nikolaitriigiliku vormiuldistusega „Ema portree“ (1934) ja „Autoportree“ (1939), sellesse loo-

mesuunda kuuluvad ka „Naise portree“ (1940) ja „Aino Tinn“ (1943).

Sõjaajal valmivad rohked portreevisandid rindelt ja tagalast. Dokumentaalsuse võlu lisavad siin ka lihtne paber ja tavaline pliats. Neist tagalaportreedest tõusevad huvitava nägemisnurga ja karakterseuse esile „A. Klas“, „H. Kruus“ ja autoportree.

Kunstniku portretistianne

avaneb täies jõus ja ulatuses 1950. aastail. Üleliidulist tunnustust leiavad ka portreejoonistused. Arendades edasi eelnevail aastail omandatud täpset ja naturiitruud kujutamislaidi, loob ta arvuka galerii eri elukutsete ja rahvuste esindajatest. Joonistuste kompositsioonid on üsnagi lähedased — heledal foonil tiheidalt läbijoonistatud pea; kui on tegu figuuriga, iseloomustab seda sirge hoiak, korralikult kokkupandud käed süles, mõtlik-rahulik vaade, nagu ilmestamas kerge naeratus. Eespool mainitud intervjuus ei varjanud kunstnik, et ta tahab inimeses edasi anda vaid head ja ilusat, et ta suudab hinnata ka teistsugust kunsti, aga see pole tema jaoks. Nõtkes joon, koloriidi mahe tonaalsus toovad kunstniku kavatsused ilmekalt vaatajani. Mitmed neist joonistustest on jõudnud eesti kunsti klassikasse, nagu „Aino Talvi“, „Arno Suurorg“, „Med.-õde Zanna“ „Maia Plisetskaja“ (kõik 1955). Ent sama mõjusad on ka „E. Särgava“ (1954), „Vana kalur“ (1957), pastellportree „Hut-suul“ (1955), ning kaks väikest peenjoonist „Enn“ ja „A. Jansen“ (1952).

Oma pastelltehnika leidmisel-arendamisel pole E. Einmann vältinud ka A. Laikmaa pärandit. Üksikute tööde puhul on side ilme, (siin räägib kaasa ka motiivilähedus — „Araablane“, 1959), niisamuti kui Egiptuse-ainelised graafilised lehed viivad mõtet Viiraltile. Graafika jäi E. Einmanni jaoks vaid episoodiks, ent ikkagi on „Niiluse paadimees“, „Poisike Port Saidist“ ja „Araablane“ oma aja märkimisväärsed saavutused, samuti kui peenekoeline „Abikaasa portree“ (1961).

Koos ajaga elab muutusi läbi ka E. Einmanni kunst. Jäädes truuks realistlikule kujutamisiisile, tuleb 1960. aastate portreedesse mitmeid vormiotsinguid, et tabavamalt edasi anda modelli eripära. Siin on huvitava vertikaalse lainetusega „A. Särev“ (1962), sõe ja valge pliatsi omapärane ühendus „R. Uutmaas“ (1965), kergelt kubistlik stiilisatsioon rõhutamas dünaamikat („A. Jõgi“, 1967), samalaadne tahulisus loomas pinget („V. Gross“, „V. Karu“) või edasi andmas muhedust („A. Alas“).

Uusi jooni omandab ka pastellportree. Eriti murranguline on 1972. aasta. Turismireis Turkmeeniasse tõstab taas huvi värvide vastu. Kasvab üldistus ja dekoratiivsuse aste, täpne natuuri jälgimine asendub koloristliku huvitava taotlusega, mõneti teatralse, ent samas oma fovistliku värvirõõmuga üllatava lahendusega („Turkmenia tütarlaps“, „Hadži Murat Jussupov“).

Ka E. Einmanni viimased portreed tunnustavad endist loomejõudu, karakteri nägemise-tabamise oskust („G. Ernesaks“, 1977, „I. Sikemäe“, 1978, „A. Lauteri portree“, 1964—1980).

E. Einmann ei otsinud oma kunsti riskanteid, käimata teid. Säilitades maailmanägemise natuuriiläheduse, suhtelise objektiivsuse, lisas ta siia pidevalt uusi jooni ja värve, uuendas vaatenurka, täiustas tehnikat, andes omapoolse panuse nii eesti joonistusse kui ka maalikunsti.

MAIRE TOOM

Kaks aastat tagasi ENSV Kunstnike Liidu Noortekoondise ja ELKNÕ Haapsalu Rajoonikomitee vahel sõlmitud koostöölepingu alusel on korraldatud mitmeid kunstinäitusi, antud konsultatsioone näitajatele, korraldajatele ja kunstnikele, raajooni komсомолорганisatsioononon välja pannud preemiaid vabariiklikul noorte kunstnike näitusel ning korraldanud suvelaagreid kunstnikele. 7. veebruaril käis kunstnike delegatsioon eesotsas ENSV Kunstnike Liidu noortekoondise esimehe Jaak Kangilaskiga pikendamas mõle-

ARHITEKT

OTTO

KEPPE

80

8. veebruaril sai kaheksakümneaastaseks arhitekt Otto Keppel, kes kogu oma pika ja viljaka elu pühendanud linnaehitusele. Kui arhitektuuri võrrelda ookeanis triiviva jäämäega, siis on linnade planeerimine selle veealune osa, mis vaatajale silma ei paista, ei kutsu esile emotsioone, kuid on mahukam veepealsest ja kannab seda. Kui veealune osa on hea ja stabiilne, pole ohtu, et jäämägi (arhitektuur) uperpalli teeb. Otto Keppel on edukalt tegelnud linnade arhitektuurse arengu põhialuste — generaalsoonide ja detailplaneerimisprojektide koostamisega, olles raskeil sõjajärgseil aastail meie vabariigi linnaehituse üks juhtivaid spetsialiste. Tallinna generaalsooni koostamise eest sai ta 1948. aastal Nõukogude Eesti preemia. Tema sügavad erialased teadmised, peenetundelisus ja takt, samas ka sihikindlus ja võitlusvaim õigeks peetud arhitektuurse eesmärgi saavutamisel on sisendanud lugupidamist. Arhitekt O. Keppel valiti 1958. a. Eesti NSV Arhitektide Liidu esimeheks, kus ta mitme aasta vältel tegi märkimisväärselt organisatsioonilist tööd Nõukogude Eesti arhitektuuri kujundamisel.

Aeg läks, kujunes uus ning võimekas noor kaader. Juubilaril ei võlunud kunagi juhtiv administratiivne tegevus, vaid arhitekti-linnaehitaja loominguiline töö. Viiekümnendate aastate lõpust pühenduski ta praeguses „Eesti Projekti“ täielikult sellele, pensionile minekuni lahendades üha keerulisemaks muutuvaid linnaehitusprobleeme. Ka praegu on Otto Keppel energiline ja teotaheline spetsialist, kes meeldi jagab oma kogemusi noorematele kolleegidele nii Arhitektide Liidus kui ka mujal.

Eesti arhitektide pere soovib Otto Keppelle jõudu, tervist ja palju õnnelikke aastaid!

Pisut noorem kolleeg
LEONID VOLKOV

male poolele kasulikuks osutunud lepingut. Uute kokkulepete alusel aktiveerub koostöö Haapsalu rajooni kommunistlike noorte ning noorkunstnike vahel veelgi.

Mõne päeva pärast korraldas Vahtangov tõepoolest vaimelaste stuudioliikmetele midagi «Printsess Turandot» lavastusplaani arutelu taolist. Mul on alles jäänud vaid paberileht nende printsiipide loeteluga, millele Vahtangov kavatses «Turandoti» lavastuse ehitada.

Tol õhtul kõitis Vahtangovi jutt meid eriti ja me rohkem kuulasime ja vaatasime teda, kui tegime järjekindlaid märkmeid tema mõttekäiku. Aga vaevast olnukski märkmete tegemine võimalik: kõneleja fantaasialennu imepärased capriccio'd vaheldusid nii väga ootamatult.

Paberilehel on mul kirjas vaid mõned üksikud read:

«Mitte Schiller... Improvisatsioon — suhtlemine vaatajaga — rahvaga (itaalia komöödia). Kirgede siirus mis tahes vormis (meenutage Erik IV...).

Lüürilised kohad... Huumor...! Huumor...! Ent see katkeb kusagil ja siis on mõned minutid draamat, kui õnnestub, tragöödiat... (nii mängitakse «Uputust»).

Täielik näitlejameisterlikkus: hää, diktsioon, liikumine — laimatud. Seesmiselt — piiritu emotsionaalsus! (Stanislavski, «Mozart ja Salieri»).

Muinasjutt — unistus imeilusast. Sellest, mis peab olema, mis kord saab olema! (Nimetage mulle kõik muinasjutud, mida teate.)

Veel kord: improviseerimine, veelgi tulisem, veelgi siiram tunne, huumor ja armastus vaataja vastu...»

Nüüd, mil ma neid katkendlikke lauseid uuesti üle loen ja meenutan, mida tähistavad sulgude paigutatud sõnad,

VAHTANGOV 100

13. veebruaril möödub 100 aastat teatrirežiissööri Jevgeni Vahtangovi sünnist, kelle loomingulised otsingud on jätnud nõukogude teatrikunsti ajalukku püsiva jälje. A. Lunatšarski on kirjutanud, et «meie revolutsiooni järgses teatris mängis erakordset osa geniaalne Vahtangov. Ainult varajane surm takistas teda lõplikult välja arendamast tema põhilistest lavateostest». Vahtangov alustas küll Moskva ülikoolis loodusteaduse ja õigusteaduse õppimist, kuid A. Adashevi teatrikooli lõpetamise järel 1911. aastal saab temast Moskva Kunstiteatri I stuudio näitleja, Stanislavski lähem kaastööline ning 1913. aastal Ollõpilaste Dramaastuudio juhataja. Hiljem kujuneb sellest Kunstiteatri III stuudio. 1921. aastal aga teater, mis 1926. aastast alates kannab Vahtangovi teatri nime. J. Vahtangov oli üks esimesi suuri režis-

sööre, kes veendunudult asus Oktoobrirevolutsiooni poolele. Tema kunsti rahvalikkuse nõue, kaas-aegsuse nõue, püüdsid uute vormide poole vastas aja vaimule. Vahtangov jaatas groteski kui kodanliku maailma kujutamise põhivahendit. Vastukaaluks vanale Kunstiteatril rõhutas Vahtangov mängu ja mängulisust. («Vaataja peab end kogu aeg tundma teatris, aga mitte onu Vanja juures.») Jevgeni Vahtangovi taotlus peegeldavad Maeterlincki «Püha Antoniuse ime-tegu» (1921), Strindbergi draama «Erik XIV» (1921) ning ülemaailmselt tuntud ja hinnatud Gozzi «Printsess Turandot» (1922). Vahtangov suri 39-aastasena 29. mail 1922. aastal. «Stuudio ja teater kaotas inimese, kel oli kõik, et olla juhiks», on kirjutatud teatri-aadressil P. Markov. Ja Meierhold märkis: «Ta alles valmistus, et alata ja... suri. Kõik, mis meile jättis pärandiks kadunud

Vahtangov, on vaid «sissejuhata-vaks vaatuseks». Avaldame allpool katkendi Vahtangovi õpilase N. Gortšakovi raamatust «Vahtangovi režiitunnid» (Moskva, «Iskusstvo», 1957), milles meenutatakse suurt lavastajat.

on mul kahju, et ma toona, kui esimest korda «Turandotist» rääkisime, ei viitsinud kirja panna Vahtangovi kogu mõttekäiku.

Kas seda aga oleks saanudki teha? Sest iga oma mõtet, iga nägemuslikku sõna — fantaasiat — saatis ta kohe, siinsamas, omapärase improviseeringuga, kehastudes Schilleri ja Gozzi kangelaisteks, demonstreerides improviseeriva mängu võtteid või tuues näiteid oma tööst Esimeses stuudios ja Akadeemilises Kunstiteatris.

Vahtangovi vestlused polnud mitte kunagi päris vestlused. Need olid — küsimuste pingeline tulp. Ta esitas küsimusi endale ja teistele, vastas neile sealsamas ise, pakkus

oma lahenduse, otsis vestluskaaslaste silmist ja näost oma mõtetele kinnitust.

Nii ka tol õhtul, kõneldes itaalia komöödia etendajatest, ta oleks nagu viibinud ise ühel säärasel etendusel ja kandis oma kujutluse jõul ka meid, kuulajaid Itaaliasse, väikelinna väljakule, kus lah-tise taeva all mängiti Gozzi muinasjutte.

Ta kinnitas, et meie ja itaalia rahva elutunnetusel on palju ühist. Näiteks kustumatu optimism, elurõõm. Vene inimene hindab üle kõige huumorit, itaallane samuti. Venelased ja itaallased on loomult lihtsameelsed, avalad, heatahtlikud, usaldavad. Aga kliima... Kust võtta seda igaves-ti sinist taevast, neid apelsi-

ne...? No ütlege mulle, kuidas saab mängida Gozzi muinasjuttu ilma apelsinideta?

Ja Vahtangov jutustas meile üksikasjalikult ehtsast Messina apelsinist; kuidas seda süüakse — soola peale riputades —, kuidas sellest tehakse naljakaid kuusid. Meie aga uskusime tema hiilgavat fantaasiat ja tundsimise iga apelsinikoore maitset suus.

«Improvisatsioon,» lausub Vahtangov mõlikult, «tähe-nad sisuliselt seda, et ma võin ühe minuti jooksul saada kelleks tahes: kerjuseks, kunin-gaks, võluuriks, kaluriks ja ise-gi... kalaks!»

Järsku muutusid Vahtango-vi silmad liikumatuks, üm-marguseks, suu venis lame-daks, käed liibusid uimedeks,

väike kereliigutus — ja kala ujuski meie ees, avas oma suu ja, nagu meile näis, isegi mõtles (!) kala moodi, millestki igikalalikust.

Mõni minut hiljem meenus ta, kuidas tema ja Stanislavski olid olnud ametis Puškini tragöödiaga «Mozart ja Salieri», kuidas Stanislavski oli Puškini värse lugevate näitlejate diktsiooni, hääleseade ja hingamise suhtes esitanud kõrgeid nõudmisi. Just selliseid nõudmisi esitas Vahtangov ka näitlejale, kel seisis ees mängida «Turandotis». Ja samas hakkas ta meile lugema Eesistuja monoloogi «Peost katku ajal», seejärel aga jagas mõtteid, kuidas tema selle Puškini tragöödia lavastaks.

Järsku esitas Vahtangov meile küsimuse: «Aga mida vajab meie tänane vaataja?» Kas seda, mis ta enda ümber näeb? Koduõjajärgse laosega võitlemise paatost? Keegi peaks sellest alles kirjutama. Kuid vaataja tahab näha ka oma tulevikku. Ta unistab tulevikust. Ka sellest pole näitekirjanikud veel midagi kirjutanud. Kuid on ju muinasjutud, unistused, missuguseks saavad inimesed, kui nad vabanevad pahelisusest, kui saavad jagu kurjadest jõududest. Unistagem siis sellest «Turandotis». Näitame oma muinasjuttu inimeste heitlusrikast võitlust headuse eest ja kurjuse vastu, võitlust tuleviku nimel. «Pakkuge muinasjutte! Nimetage neid. Kes mida mäletab?»

Ja veel üks tund kulus muinasjuttudele — unistustele kaunist tuleviku!

«Aga tõetaju?» kõlas juba uus Vahtangovi küsimus. «Alati ja kõiges tuleb olla siiras! Te kõik olete näinud meie «Uputust». Pole teab mis näidend, mitte just esimene sort. Kas arvate, et selles on kerge

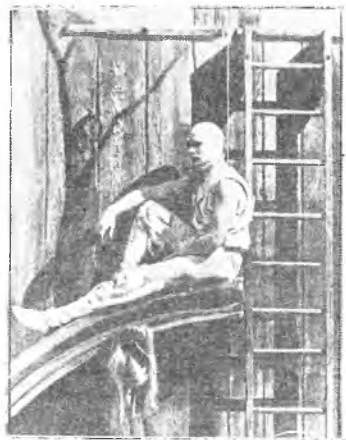
(Aigus SV-s nr. 5)

Oma fantastilisusest hoolimata on kõik rollid realistlikult motiveeritud ja psühholoogiliselt põhjendatud. Ei kardeta ka naturalismi. Müristamistes, tuule, suitsu, udu, puudelt lehelangemise kujutamises taotletakse elulisust. Mitmemõttelise kunstilise struktuuriga «Meister ja Margarita» tekitas mõtteid deemonlik-küünelistest jõududest, mis asuvad ühes meiega ja meiski, ning kõige tähtsamast — headusest ja loomingust. Lavastus veenis uuenenud vanade teatriideede löögijõus, teatri muutumises elamuslikumaks võluuriks, kus ometi on suurem koht inimese enesetunnetuse paljudel ajaloos läbitud astetel.

Dramaten'is nähtud «Meister ja Margarita» tähistab fantastilise realismi suundumust maailmateatris. Selleks on olnud ka sama romaani ning Gogoli jutustuste olustikuliste-atiiriliste-fantastiliste süzeede lavastus «Hinge-kiri» Juri Ljubimovilt Tagankaal.

Dramaten'ile andsid suurepärase võimaluse ligilähedast samalaadseks stiilik Shakespeare'i «Tormi» kujundliku lahenduse elemendid: mitmesugused vaimud, fantasmagoorilised olendid ja võluurikid tundmatul saarel. Teatris ei ole seetõttu tagasi mitte üksnes seal vahepeal hüljatud ilmingud — maagia ja luule, ülevus ja ilu, vaid sinna on ilmunud koos sellega ka traditsioonilisi kostüümikangelasi. Dramaten'i noor lootus režissöör Göran Järvefelt on suure ooperlikku laadi lavastuse loomisel läinud maksimalistlikult valbanque. Näis, et tema fantaasia on tööle rakendanud kõik teatrimasinad, tehnikud ja töökojad ning ellu viinud kõik pähe tulnud ideed. Juba hoonesse sisenedes, pilet näpus, satud Shakespeare'i aegsetele tembutavatele laad-näitlejatele, keda hiljem näed laval ilma tekstita massina. Ent lava oli taas suletud ees-riidega. Kui see avanes, aplo-

TEATRI-MULJEID STOKHOLMIST ELEM TREIER

Ariel (Pierre Winkler) «Tormi» lavastusest.

deeriti lavapildile kui omaette teosele, mis naturalistlikult kujutas laevahukku tormis koos heliefektidega. «Tormis» ei peljatud naturalismi: vett jooksis ülevalt kord vihmana, kord purjus teenri tühjendamast «pöiest» publiku naeru saatel. Caliban oli tehtud pea-aegu kannibaliks, kes algul naudinguga õigis kämblas väänlevat jälki ussipundart. Saarel elutseva Prospero hüti asemel oli ooperlik loss, mille siseõues oli ka mütolooiliste kujude paraad ja pidu. Siin tantsis kaheksajalgne koletis ja peanumbriks sai kõiega laest alla lastud ennenägematu suleline. Need tausttegelased kujutasid tolleaegseid fantastilisi arvamusi avastatud maadest ja sealseist asukaist. Ja võimaldasid samas Prosperol lavastada oma moralitee inimese puhastamiseks maagilise kunsti läbi. Kas see Prosperol Stockholmist just õnnestus, ent kummatigi toimus tema enda parema mina leidmine elu kiskjalike instinktidetallernaal. Mulle oli see rikas ja põrutav lavastus. Aga nähtud esietenduse kohta võis kohe järgmisel päeval ajalehest «Svenska Dagbladet» (5. XII 1982) lugeda kriitik Ingmar Börgsteni arvustust peal-

kirjaga «Barokselt teatraalne ja ebaloomulik». Seda otsest rahulolematut hinnangut täiesti huvitava etenduse kohta peeti loomulikuks. Ja ei määrganud sellele järgnemas mingit uut arvamust kehtestava ringkaitse organiseerimist. Kas väljendus selles teatri-kultuur või kapitalistliku eluvõitluse halastamatus, vajaks pikemat jälgimist. Üldse näib kriitika olevatki ülikiire ja sirgjooneline. Stadsteater'i ja Klarateater'i kõik siin tutvustatud lavastusi on kritiseeritud, ka «Meistrit ja Margarit» nimetatud ülepungutuks. Nii et, mis võõrale paistab mujal hea, ei tarvitse seda tõeliselt alati olla kohalikele! Kriitika on oma julge objektiivsusepüüdega võitnudki publiku usalduse. Kui kino-kuulsus Ingmar Bergman kord kellegi kriitiku oma teatrist välja visanud, tulnud avalik skandaal.

194 kohaga «Rahvaopera» asub endises piljardisaalis ja talle on mõneti täheksaks olnud Pariisis etendatud Brooki «Carmeni tragöödia» (kestus poolteist tundi, kuus tegelast, suvaline valik Bizet' muusikast). Stockholmilased on loonud oma lühivariandi, mis vastaks nende ruumi ja ring-

reisetenduste kitsastele tingimustele. Kavalehel on korrektne suhtumine autoriõigustesse: Georges Bizet' muusika, selle ümbertõõlus Kerstin Nerbelt, Henri Meilhaci ja Ludovic Halévy libreto, selle rootsi variant Caj Lundgrenilt ja lavastaja Claes Fellbomilt. «Rahvaopera» «Carmenist» sündis üheksa tegelasega saatusedraama vabadusest ja vägivallast. Selle motive on püütud põhjendada ka ajaloolise olukorraga 1850. aastal: rahvas on Madridi keskviimu surve all ja don José on baski päritoluga, lähedane vabadusvõitlejatele. Hispaania hõngu loovad hispaania rahvusest flamencotantsijanna ja flamenco-kitarrist, väikesearvulist orkestrit ei olnud aga näha. Brooki «Carmeni tragöödia» etendus lähtus tänavateatri põhimõttest Pariisi eeslinna vanas majas, kus ei olnud dekoratsioone ja mängukohal oli liivane maapind. Stockholmis oli N. Moritz samuti loobunud ooperlikest dekoratsioonidest, mängiti kitsal laval, kiviseinte taustal ja samalaadse looduse tunde tekitamiseks oli publiku poolele saalipõrandale kivikillustiku laiali kallutatud. Etendus kandus tihti lavalt saali ning püüdis kaotada näitlejate ja publiku vahe. Milline oli mõju? Lauldavaks draamaks tehtud «Carmen» oli ooperitruupi püüdlükusest noolimata keskpärane, osalistel ei olnud ühevõrra näitleja- ja lauljavoimeid. mõnel oli napilt puudus esimesest, mõnel jälle teisest. peakangelaseks oli kerkinud hoopis don José. Sellisel kujul tundus «Carmen» olevat nii tuttav kui võõras, pigem küll uus teos kuulsate ooperikangelaste ja -motiveid alusel.

Teatavasti on Brookil «Carmeni tragöödia», see aga Stockholmis lihtsalt «Carmen» Brooki kavalehel on teatavasti märgitud, et ta toimib Bizet', Prosper Mérimée, Meilhaci ja Halévy järgi. Sellest, nagu ette võetud suurtest muudatustest, võib välja luge-

da, et «Carmeni tragöödia» on mainitud allikatele tuginev Brooki kokkupanek, mis siiski märgatavalt, nagu Stokholmi miski muudab autorilust. Alust on kahelda ajakirjas «Teater. Muusika. Kino» (1982, nr. 5) avaldatud Mati Undi artikli «Truuduse magus koorem» väites, nagu Brooki kokkupanek suutis olla Bizet' «Carmeni» parim tõlgendus ja «autoritruudus» ühekorraga.

Stokholmis paistis ja kuuldus, et teatritegijad otsivad tihti teose lavaletoomisel oma sõna lausumise varusid. Elavate kirjanike puhul on tulnud arvestada nendegi arvamus ja autoriõigusi. Pistolenteater'i esietenduse «Vabaarmastus ehk Sina oled minu füüsikaõpetaja tapnud» eel kuulsin, et itaalia autorid Dario Fo ja France Rame olevat ise lubanud oma viimase tükiga teha, mida teater tahab. See olevat aga varasematest tükidest märksa nõrgemini kirjutatud ja nagooni oleks tulnud midagi teha. «Svenska Dagbladet» juba teadustas: «Püstitol on laetud esimeseks etenduseks maailmas.» (Pisike Pistolenteater on protestiteater ja eksperimentaalteater.) Samas meenutati ka, et mõni

Caliban (Johan Hedenberg) «Tormi» lavastusest.

olla siiras? Meie aga püüdis-
me olla lõpuni siiras. Ja Fra-
ser on mulle kallim paljudest
«sügavamõttelistest» klassika-
listest kujudest. Sest ta on ini-
mene, elav inimene...
(— — —)

Vahtangovil oli täiuslik vor-
mitunnetus, mis orgaaniliselt
liitus teose sisuga. Ent seda
ühildumist otsis ta teinekord
kaua ja piinarikkalt.

Vahtangovi vestlused uuest
lavastusest ei sarnanemud mil-
legi poolest tutvustuste-selgi-
tustega, mida tänapäeva la-
vastajad tihti nii sädeltavalt
esitavad trupile ja kunstnõu-
kogule. Vahtangov ei kasuta-
nud mingisugust terminoloogi-
at. «Pealisülesanne» ja «lä-
biv tegevus» ei kuulunud tol-
lal veel näitleja kõnepruuki.
Ent see, millest Vahtangov
kõneles, oli vahetult seotud
eluga, oli sihitud konkreetsele
edumeelsele ideele, mis igas
tema arutatavas teoses oli ke-
hastunud isemoodi.

Oma mõtetes ei lahutanud
ta kunagi analüüsi kehastu-
sest. Ta oli väga nõudlik näit-
leja vastu, kuid põhjendas ka
oma nõudmisi väga täpselt,
üksikasjalikult. Sundimatult
andis ta näitlejale vihjeid,
näitas isegi ette, kuid peatas
näitleja kohe, kui see hakkas
pimesi jäljendama. Talle
meeldis fantaseerida, unistada
koos näitlejatega tulevase-
st näidendist, selle kujundest,
kuid alati hoidis ta juukse-
karva lõhki ajavast, teose ter-
vikut lammutavast juurdlemis-
est. Ei sallinud ta lobamokki
ega võltsmõtlejaid — «teatri-
filosoofe».

Vahtangovit iseloomustas
absoluutne eetilisus. Etikakü-
simusi, meist igapäev suhtumist
teatrisse kui elus kõige täht-
samasse pidas ta stuudiolaste
kasvatamisel üheks kõige olu-
lisemaks ülesandeks.

Tõlkinud TRIVIMI VELLISTE

KÜLASKÄIK RIIGA

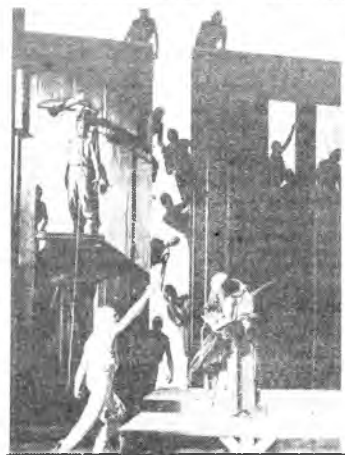
28.—30. jaanuaril käis Tuhala
kultuurimaja näitering lavastaja
Aime Bahovski juhtimisel Riias
teatriteisil, tutvumas Adolf Sapi-
ro uute lavastustega Riia Noor-
sootestris. Sõit sai teoks tänu
Lauristini-nimelisele kolhoosile,
kes premeeris sellega vabariik-
likul ülevaatusel esikohale tulnud
näiteringi. Kaasa sõitis ka teatri-
inimesi Tallinnast.

Riias vaadati vaimukat laste-
lavastust, P. Putninski «Ootamise
pidu», A. Arbuzovi uut näidendit
«Võitja», mille esmalavastamise
õiguse andis autor A. Sapirole,
ning A. Tšehhovi «Metsavaimu»
(esimene teatri läti trupi, teised
vene trupi esitused). Neist kahe-
le esimesele on kujunduse tein-
nud tuntud läti teatrikunstnik A.
Freibergs, viimasele Mart Kit-
jev, kes on kujundanud enamiku
A. Sapiro Eestis tehtud lavastusi.
A. Arbuzovi ja A. Tšehhovi la-
vastuste muusikaline kujundus
pärineb Olav Ehalaalt. Putninski
«Ootamise pidu» ja Tšehhovi
«Metsavaimu» näidised Läti Teatri-
ühingu 1982. a. hooaja preemia.

Möödunud aasta detsembrikuus
esietendunud A. Arbuzovi «Võit-
ja» mängib peaosas Riia Noor-
sootestri vene trupi tuntumaid
näitlejaid Irina Fjodorova,
keda A. Arbuzov näidendit kir-
jutades osatähtjana ka silmas on
pidanud. Eetilisi probleeme käsit-
leva näidendi kangalanna on 40-
aastane naine, kes juubelisünni-
päeval on sunnitud tõdemä, et on
oma elu, selles peituvad võima-
lused käest mänginud. Näidendi
lõpul näeme senist võitjat ma-
sendavas üksinduses; kuid enese-
le oma elust aruandmine, näi-
vad ütlevat autor ja lavastaja,
sisaldab lunastusvõimaluse. Ar-
buzovi-lavastus ei tundunud siis-
ki suure õnnestumisena. Küll
aga tõestas A. Sapiro «Metsavai-
mu» lavastusega jälle oma os-
kust Tšehhovi näidendeid elusta-
da. Polnud aga näha selleid
eriti häid näitlejaid nagu A.
Uksküla ja M. Mikiveri omad
Sapiro-lavastustes Eestis.

Tuhala kultuurimaja näitlejail,
Eesti teatrite aktiivseil külästa-
jail on plaanis tulevikus tutvuda
muudegi vennasvabariikide teat-
rite tööga.

MARIS BALBAT

Steen «Tormi» lavastusest.

teine autor on keelanud oma
nime kavalehele panna — po-
levat enam tema teos. Lõpuni
selgeks ei pea praktikud siin
klassikasse suhtumise problee-
mi, sest surnud kirjanikud on
olnud teatri suhtes kõige lep-
likumad ja vahel protestib ai-
nult mõni kriitik. On olnud
debattegi. Kõik nähtud eten-
duste kavalehed tunnistasid
aga autori tähtsust. Need on
paksenenud brošüürideks, et
vaataja teadmisi autorist
avardada. Uus levinud näh-
tus on, et etenduse ajaks oli
jalutusruumides sageli eks-
poneeritud näitusi seoses
konkreetsel lavastusega. Dra-
maten'is olid kõige rikkalikumad
väljapanekud Shakespea-
re'ist, «Tormist» ja tolle ajas-
tu vaimukultuurist. Samas oli
sümboolsete rekvisiitide näi-
tusel näha vanaaegne gloobus,
koltunud raamatuid, papüü-
rusi, hanesulg, liivakell jms.
Rikkalik oli näitus ka Dosto-
jevskist ja tema ajast. Tajus-
in, et teatrikunsti tegemine
vajab mitmekesist teatrikul-
tuuri.

Teatrikultuuride jaoks on
oluline rahvusteatri võrdle-
mine, ja, ausalt öeldes, pol-
nud põhjust eesti teatrite piin-
likkusega mõelda. Teatraalne
teater, lavastajateater (kas
või Brechti retseptuuri järgi)
on kõikjal mõneti nivelleeri-
nud lavakunsti. Ja kui peale-
gi näitlejate temperament on
lähedane, siis ei tajuigi kuris-
tlikku rahvusteatri vahel.
Ehkki rootslastel on rohkem
häid näitlejaid ja rohkem
teatrikultuuri mõningates as-
pektides, kannatab minu ar-
vates nendegi režii liigse sirg-
joonelisuse ja mustvalge me-
haanikaga üliarusaadavuse all.
Seepärast oligi kohane kriitik
J. Börgsteni «Tormi» arvustu-
se aforism: ühemõttelisus sur-
mab teatri, üliarusaadavus ei
tee teatrist kunsti. Ilmselt tu-
leb mitmemõttelisuse ja pal-
jutäenduslikkuse taotlemiseks
kasutada jälle rohkem autori
rikkusi ja näitlejate loodavaid
karaktereid, mille tähtsust on

tihti vähendatud ja nad muu-
detud paljalt märgiks. Dra-
maten näib minevatki näitle-
jasse uskumise perspektiivikat
teed pidi, kui Soomest kutsuti
teatri juhiks näitlejanagi tun-
tud Lasse Pöysti. Muide, ta
meenutas kavandatud «Vane-
muse»-gastrolli Dramaten'is,
ent tal ei olnud mahti olnud
Tartusse sõita lavastust vali-
ma. Lubas tulla käesoleva
aasta algul. Mulle näib, et
Dramaten'isse sobib J. Too-
minga parimaid lavastusi
«Põrgupõhja uus Vanapagan».

Stokholm on Rootsi teatri-
metropol. Seda huvitavam oli
vaadata tema lahesoppide
peegelduses, mis on samuti
ühendatud merega, tänase
maailmateatri mõjustusi ja
suundumusi. Probleemid on
ühised: kuidas otsida ja leida
vastavust oma ajaga ning uut
teatrivormi? Pärast ratsio-
naalset ja intellektuaalset va-
heperioodi on Tammisaare sõ-
nad veel kaalukamad: «Teat-
rist nagu igast teisestki kuns-
tist, otsime elamusi».

MINU EKSIMUSE LUGU

Inimesena, kes rohkem kui
kolm aastakümnet on olnud
kõige lähemalt seotud eesti
nõukogude filmikunsti ja üldse
kultuuri arenguga, tunnen, et
võlgnen seletuse oma äsjase
käitumise kohta.

Viibides möödunud aasta
oktoobris Nõukogude kineasti-
de turismigrupi koosseisus Ma-
rokos ja Hispaanias, kohtasin
meie reisi viimasele päraslõu-
nal, 22. oktoobril Madridis ja-
lutades Lääne-Saksamaalt pä-
rit abielupaari, samuti turiste,
kellega olin saanud tuttavaks
paar nädalat tagasi Marokos.
Ma ei imestanud taaskohtumi-
se üle. Pikkadel reisidel võib
juhtuda veelgi haruldasemaid
kokkusattumusi.

Reisidel tutvutakse kiiresti.
Nii arenes ka meil kohe elav
vestlus. Vahepeal oli Lääne-
Saksamaal toimunud valitsuse
vahetus. Mu vestluskaaslane
lausus selle kohta üsna sapi-
sed sõnu. Uue valitsuse koos-
seis ja valitsusliikmete seis-
kohad said kõvasti sarjata.
Pidasin sellist kriitikapuhan-
gut siiraks avameelsuseks ega
osanud arvata, et selle taga
võib peituda päris tavaline
provokatsioon. Otsekui soli-
daarsusest lülitusin minagi
sellele «kriitilise avameelsuse»
lainele, kui mu tuttav päris
uudiseid meie kodumaa kohta,
kus ta olevat viibinud kolm
aastat tagasi. Ma ei valinud
eriti oma väljendeid, andes
hinnanguid inimestele ja näh-
tustele, ega tundnud muret,
kas nappidele näidetele toetu-
vad üldistused ikka peavad
paika. Rääkisin nähtustest, mis
kuuluvad demokraatia ja tsent-
ralismi valdkonda, puudutavad
isiksuse osa ajaloos, valides
näideteks niisuguseid asju, mis
minu arvates väärtsid nega-
tiivset hinnangut.

Alles siis, kui meie vestlus
oli lõppenud ja ma märkasin,
kuidas mu kaaslane, nüüd ju-
ba üsna varjamatult, pani seis-
ma kaelas rippunud pisikesse
magnetofoni, sai kõik selgeks.
Olen käinud välismaal paari-
kümmel korral ja viibinud pal-
judes maades ning teadsin,
kuidas võidakse kasutada iga
lähimõtlematut ütlust ja sõ-
na.

Püüdsin protesteerida, äsjase
«hea» vestluskaaslase teguviisi
hukka mõista. Kuid too vaid
naeratas, et «oli väga huvitav
kuulata nõukogude inimese
avameelset juttu».

Kohtumine Madridis, töö-
valmis magnetofon, mille käi-
vitamist kaasvestleja ei mär-
kagi (libe keel, mis otse ah-
vatleb kritikaanlusele), — see
kõik polnud sugugi juhuslik.
Tegemist oli lähimõeldud, kui-
gi üsna labase provokatsioo-
niga.

Mind haaras hirm, peaaegu
paanika. Need kaks aga on
alati halvad nõuandjad. Ma ei
suutnud juhtunult loogiliselt lä-
bi mõelda, ei valinud ainuõiget
teed — rääkida kõigest grupi-
kaaslastele, nendega nõu pida-
da. Võib-olla mängis siin oma
osa ka minu iseloom.

Aega otsustamiseks aga oli
jäänud vähe. Järgmise päeva
varahommikul pidime tagasi
kodumaale lendama. Ja nii
küpseks ennatlik otsus: ma ei
pöördugi enam tagasi Mosk-
vasse ja koduvabariiki. Tun-
nistan ausalt, et oleksin kohe
grupi juurest lahkunud, kuid
meie vormid olid antud välja-
sõidu vormistamiseks.

Samal õhtul, kasutades toa-
kaaslase äraolekut, kirjutasin
kirja oma grupikaaslastele.
Ma ei tahtnud, et nad mõtlek-
sid minust liiga halvasti. «Lu-
gupeetud sõbrad. Palun mind
mitte oodata ja ka otsida. Olen
sattunud sellisesse olukorda, et
ei julge koos teiega Nõukogu-
de Liitu tagasi pöörduda.» Ju-

tustasin oma loo. Ma tahtsin,
et mind ei peetaks reeturiks
või ülejooksikuks: «Ma ei jää-
nud siia selle pärast, et mulle
kapitalistlik maailm meeldib.
Ei. Ma tean, et mul saab ole-
ma väga raske.» Nii ma kirju-
tasin. Saagu mu sõbrad ja tut-
tavad aru, et olen lihtsalt ru-
mala juhuse tõttu sattunud
niisugusesse olukorda, et taga-
sipoordumine on võimatu.

Igaks juhtumiks lasksin
kirjast teha veel koopiad.
Järgmisel hommikul aga, selle
asemel et koos kaaslastega is-
tuda lennukisse, eemaldusin
neist ja astusin sisse ühte
Madridi politseijaoskonda.
Sealt juhutati mind mingis-
gusesse teise politseiasutusse,
kes pidi minusugustega tegele-
ma. Seal siis vormistasingi
tõlgi kaasabil poliitilise põ-
geniku dokumendid, minult
võeti sõrmejäljed, pandi kirja
mu välimus ning anti isikut
tõendav tunnistus.

Samas politseiasutuses anti
mind üle daamile, kes tutvus-
tas end Fran Gerriguesena,
Punase Risti põgenike osakon-
na direktorina ning kellega
oli seotud kogu mu edaspidine
viibimine Hispaanias. Tema
saatis mind politseist hotelli,
siis viis üle teise ja lõpuks
kolmandasse — üsna viimase-
järgulisse, kus varjualust olid
leidnud põgenikud Iraagist,
Iranist ja mujalt. Tema mak-
sis mu hotelli ja toiduarved,
tema kaudu käis mu kirjava-
hetus. Ta pidas läbirääkimisi
igasuguste ametiasutustega.
Punastelt Ristilt sain toetuse, et
osta mõned taskurätikud, so-
kid ja särk.

Mind aga sõidutati taas uude
kohta oma saatust ootama.
Seekord Madridist kaugema-
le, umbes 50 kilomeetri kaugu-
sel asuvasse väikelinna, kus
mu elukohaks sai nunnakloost-
ri pansionaat. Palusin, et mu
aadressi ei antaks mitte kel-
lelegi, sest teadsin, kuidas mi-
nusuguseid muudetakse aja-
lehtede, raadio ja televisiooni
maiuspaladeks. Ajakirjanikest
hoiti mind tõesti eemal, kui
mind paaril korral telefonil
taga otsisid inimesed, kes olid
seotud nn. Baltimaade küsi-
musega. Küll aga otsisid mind
üles kaks politsei esindajat,
kellest üks purssis ka vene
keelt. Mulle näidati Nõukogu-
de saatkonna töötajate fotosid,
päriti, keda ma neist tunnen,
üldse püüti saada informat-
siooni, mis oleks mind veel
enam sõltuvusse viinud.

Siin, kloostri oli mul aega
põhjaltikumalt järele mõelda
sammude üle, mida olin astu-
nud alates 23. oktoobrist. Üha
enam tundsin ennast elavalt
maetuna. Mind tõideti, mul oli
koht, kus elada. Kuid mu saa-
tus ei läinud kellelegi korda.
Mitte ükski pansioni teeninda-
vast neljast nunnast, ei madre
Celia ega õed Roza, Columba
ja Francisca tundnud huvi,
kust olen tulnud, kes ma olen,
kauaks kavatsen jääda. Olin
lihtsalt senjor Elberto, õige-
mini küll senjor Eikeegi.

Hakkasin tööle kloostri aias.
Aitasin koguda mandleid, vii-
gimarju ja pähkleid. Kaevasin
ümber kogu maa, kuhu järg-
misel aastal külvatakse ja is-
tutatakse. Juurisn välja kui-
vanud puid ja tundsin, et olen
ise end välja juurinud kodu-
sest pinnast.

Ma tuln kodanlikku Eestisse
fašistlikult Saksamaalt 1939.
aastal. 1940. aastal pärast juu-
nirevolutsiooni jäin aega tee-
nima Punaarmee. Ma alus-
tasin pärast sõda tööd Tallin-
na Kinostuudios operaator-
assistendina. Minust sai nuku-
filmide lavastaja. Partei ja
valitsus olid hinnanud mu
tööd, mulle oli antud vabariig-
i rahvakunstniku austav ni-
metus. Nõukogudemaad esinda-
jana olin osa võtnud rahvus-
vahelistest filmifestivalidest.

See kõik polnud ainult minu

teene. Minu heaks oli tööta-
nud «Tallinnfilm» kollektiiv.
Kui aga vaadata veel sügava-
malt, siis sai loominguline tee-
kond alguse meie kultuuri-
poliitikast, mis võimaldab esi-
gi nii väikeses vabariigis, na-
gu on Eesti, luua oma rahvus-
likku filmikunsti.

Kes ma siin kloostri olen?
Ma ei tahtnud ennast pida-
da reeturiks. Ei pidanud en-
nast nende ülejooksikute sar-
naseks, kes esimesel päeval
peavad vajalikuks kuulutada,
et nad on tulnud otsima loo-
minguvabadust. Mina ei ole
kunagi tundnud loominguva-
baduse puudumist. Oma tee-
mad valisin alati ise, tegin se-
da, mida tahtsin. Kui ei leidu-
nud sobivat stsenaariumi,
püüdsin ise kirja panna tule-
vase filmi aluse. Ja kollektiiv
tegi kõik, et minu ideed leiak-
sid võimalikult paremat teos-
tamist.

Ma pidasin ennast juhusli-
ku, rumala kokkusattumuse
ohvriks. Süüdistasin ennast
vaid võõra inimese liiges
usaldamises. Aga kuidas tun-
dun ma kõrvaltvaatajale? Ma
ju palusin poliitilist varjupaika.
Sisuliselt olin sooritanud
riikliku kuriteo. Mida arvavad
minust mu sõbrad ja pere-
kond?

Ma olin kaua elanud üksi-
kuna. Kui omal ajal tuln
Eestisse, polnud mind ees
ootamas ühtki lähemat sugu-
last, polnud ühtki tuttavat.
Nüüd on mul perekond, naine,
lapsed, olen juba vanaisa.

Kes ma olen nende silmis?
Poliitilist varjupaika paludes
olin ju ikkagi langenud kodu-
maa reeturite tasemele, kuigi
ma ei tahtnud seda endale tun-
nistada, kuigi püüdsin raken-
dada abinõusid, et välismaale
jäämist ei saaks kasutada Nõu-
kogude-vastaseks propagan-
daks ja kodumaa laimamiseks.
Mis päev edasi, seda rohkem
asendus hirm ja paanika kind-
lalt lähimõeldud kavaga —
tagasi Tallinnasse, kuigi tead-
sin, et nüüd tuleb mul üle elada
tunduvalt rohkem piinlik-
ke momente kui kuu aega taga-
sasi.

Ja lõpuks, 30. novembril
jõudis kohale mu abikaasa ki-
ri. Sealsamas postkontorilaua-
kirjutasin avalduse NSV Liidu
Ülemnõukogu Presiidiumile
palvega lubada pöörduda ta-
gasi kodumaale. Veel õhtul
aga helistasin Fran Gerrigue-
sele ja teatasin, et järgmisel
päeval lähen ma Nõukogude
saatkonda.

Mind keelitati, püüti tagasi
hoida. Mul soovitati ära sõita
ühete teise riiki veel enne, kui
olen seal saanud ametliku
vastuse mulle varjupaiga and-
miseks. Kuid seekord olin tões-
ti oma otsuses kindel, toodagu
mulle elamisloa kas või tosi-
nasti riigist korraga. Ma olin
kõik liig mõelnud.

1. detsembril avanes mu ees
Nõukogude saatkonna uks.
Olin jälle Nõukogudemaad pin-
nal.

Kuid lool on veel järellugu,
mis pole seotud minu tagasi-
pöördumisega, vaid just nende
inimestega, kes on end lõpli-
kult lahti ütelnud kodumaast
ja teenivad igapäevast leiba
juudaseeklitega.

Tagasi kodumaale pöördu-
nult sain teada, et minu His-
paanias viibimise ajal on nn.
«Vabadusraadio» eestikeelsetes
saadetes avaldatud minu kiri.
Kuidas see sattus «Vabadus-
raadio» toimetusse ja kuidas
see, igasuguseid eetika reegleid
rikkudes, anti eetrisse ilma
minu nõusolekuta, pealegi koos
«Vabadusraadio» nn. Pariisi
korrespondendi Vladimir
Georg Karasjov-Orgussaare
kommentaariidega, mis täida-
vad hoopis teist eesmärki kui
minu avaldus?

(Järg 14 lk.)

lidsed Vladimir-Suzdali võrs-
tiriigi pealinn Vladimir on
kuulsust võitmas nõukogude
koorikultuuri uue raskuskesk-
mena. 10.—17. jaanuarini toi-
mus juba teine (ja jääb toi-
muma iga kahe aasta tagant)
S. Tanejevi nimeline vene
nõukogude koorimuusika festi-
val. Kohalike entusiastide or-
ganiseeritud, kasvas see ühek-
sat liiduvabariiki hõlmavaks
suurrituseks, milles tugevalt
väljendus rahvaste sõpruse
idee erinevate rahvuskultuuri-
de vastastikuse rikastamise
kaudu.

Festivali mõtte algatajaks ja
olulisemaks täideviijaks on
Vladimir-Suzdali muuseumide
kompleksi juures tegutsev
kammerkoor eesotsas oma ette-
võtliku dirigendi Eduard Mar-
kiniga.

Vladimiri kammerkoor on
kaheksa tegevusaasta jooksul
propageerinud peamiselt eel-
miste, võimalikult kaugete sa-
jandite vene koorimuusikat,
mida esitatakse iganädalastel
kontsertidel mõnes muuseumi-
s. Koori tegevust iseloomustav
mitmed heliplaadid, kontserdi-
reidid (ka välisriiki desse),
väärtuslikud ajaloolised repertuaarileid, ettevõtlikkus.

Festivalil osalenud 12 koori
andisid oblasti viies linnas üle
30 kontserdi. Festivaliüritus-
test (kontserdid, loomingulised
kohtumised, esinemised töökol-
lektiivides, ava- ja lõputse-
moonia) tõstaksid esile koori-
muusikaalast konverentsi, mil-
lest võtsid osa festivali külali-
sed ja oblasti kultuuriüldsus.
Siin oli vähe paraadlikkust,
rohkem arutlemisi probleemide
ümber. Esikohale tõusis koori-
de tegevuse ideelis-kasvatustlik
külg, koorijuhi kodanikupositsio-
on. Koorijuhide põhimõtte-
te ühtelangevus peamises on
loomulik nähtus, nende teoks
tegemises ilmnes aga küllaltki
silmahakkavaid erinevusi nii
kontsertidel kui ka sõnavõttu-
des. Konverentsi juhtinud Vene
NFSV rahvakunstnik, Moskva
Kammerkoori dirigent prof.
V. Minin: «Repertuaar määrab
koori koha ühiskonnas, näitab
koorijuhi elutunnet. Koorižanr
kui kõige demokraatlikum kunst
väljendab rahvuslikku mõtelaadi.
Kui nüüdisaja loomingu ette-
kandmisega on asjad selged,
siis suur osa klassikapärast
on kirjutatud kiriku tellimuse-
l. Kas tasub seda muusikat
esitada? Kui kõne all on kõrge
kunstiväärtusega muusika, ei
suuda kanooniline liturgiatekst

MULJEID VLADIMIRI KOORIFESTIVALILT

selle väärtust vähendada. Sü-
gavaid inimlikke tundeid ka-
jastav muusika ei aegu. Käes-
oleva sajandi alguskümnendi
lõpul valitses vene kunstielus
dekadentsi kõrgeriood. Just
sel ajal kirjutas Rahmaninov
liturgia (kanoonilisel tekstil),
mille muusika kutsus aga
harmoonia säilitamiseks inime-
ses. Helilooja mõttejõud aval-
dus teoses nii kirgliku jõuga,
et selle esitamine kirjakuus
keelati.»

Prof. E. Tsaturjan arvas, et
kirjanike ja heliloojate loo-
mingulised liidud ei täida nei-
le pandud lootusi kuigi hästi.
Vähe ilmub häid tänapäeva-
seid kooriteoseid, mida meel-
sasti lauldakse-kuulatakse.
Klassikat ja vanemat rahva-
muusikat tuleb kuulajani
tuua, sealtkaudu läheb tee
rahva mineviku, kultuurilä-
tete juurde.

Nüüdisrepertuaari proble-
me tõstatati veel mitmetes sõ-
navõttudes. Prof. K. Areng
nägi asja tippkoores vaate-
vinklist õigesti: «Lõhe noorte
heliloojate ja koorimuusika
vahel eksisteerib reaalselt, se-
da vähendada saavad koorid
kõrge esitustasemega, meeli-
tades niiviisi heliloojaid koo-
ride juurde.»

Konverentsil lühikontser-
diga esinenud Vladimiri kam-
merkoori programmis tekitas
suurimat elevust Vladimir-
Suzdalis avastatud 12-häälne
kontsert kolmele koorile XVI
—XVII saj. vahetuse ano-
nümismelt autorilt. Kuigi an-
sambliliselt kõik ei laabu-
nud, pääses kontserdi vir-
tuoslikkus ja kooride paigu-
tusest tulenev kõlaefekt ke-
nasti mõjule.

Nüüd minimuljeid koori-
kontsertidelt. Festival kandis
Vladimirist pärit S. Tanejevi
nime, kelle loomingus on üp-
ris tähtis koht suurepäraselt
kirjutatud koorimuusikal. Te-
ma muusikat kuulsin erine-
vas headuses kõigilt kooridelt.
Näib nii, et Tanejevi täieli-
kum uuestavastamine seisab
kooridel veel ees.

Moskva Kammerkoor (kunsti-
line juht ja peadirigent prof. V.
Minin) esines kõrge tehnilise

Tallinna Kammerkoor, dirigent Kuno Areng.

Vladimiri kammerkoor, dirigent Eduard Markin.

meisterlikkusega (siin oli ka
vajeldavusi, mis üldmõistet ei
kojutanud) võimaldades kuulaja-
l järgitult süveneda pakutava
muusika (Tanejevi, Rahmaninov,
Sviridov) filosoofilisse, kaasa-
mõtetist ergutavasse tõlgit-
susse.

Riia polügrafistide meeskoor
«Dziedonis» (prof. I. Kokars)
püüas ja vallutas publiku
muusikalise külje viimistluste,
esinemislaadi mõningase est-
raadlikkuse, helikeele vaheldu-
suse ja repertuaari lõdvuse-

ga. Muu hulgas olid menukad
V. Tormise «Pikse litaania»,
«Laulja», G. Ernesaksa «Närid
käs», V. Kapi «Põhjarannik»
ja muudki meil laialt tuntud
lood.

Diametraalselt mõjus Armee-
nia Kooriühingu A. Ter-Oganes-
jani nim. Segakoor (prof. E.
Tsaturjan). Koorikõla armeenia-
lik küllastatus, fraseerimise ja
artikuleerimise omapära rahvus-
likud helitekitamise võtted, ene-
seseüvimine, püue oma suhte-
liselt noore koorimuusika kau-

du kuulajani kanda oma rahva-
iidset mõtetarkust — seda kõike
arvasin märkavat, kuid kahjuks
ka seda, et pakutud koguses,
lõugastusvõimaluseta tuttavlike-
mal intonatsioonidel kippus see
muusika vähem ettevalmistatud
kuulajale üle jõe käima.

Minski Raadio-TV segakoor
(prof. V. Rovdo) tutvustas pea-
miselt Valgevene heliloojate ko-
danikuteemalist loomingut. Kont-
serdi teisest poolest jäi meelde
A. Lotti «Crucifixus» haarava
vormikujundusega. Seevastu M.
Raveli «Kolm lindu» olid raske-
pärased, ilma sõnumita.

Väga kaunikolalise, viimistle-
tud ansambliga esitas ukraina
klassikalisi kooriteoseid Kiievi
P. Tšaikovski nim. Konservatoori-
umi segakoor (prof. P. Mu-
ravski). Publikumenu saavutati
tõeliselt hingestatud esitusega,
kuigi ka dirigendi nipid ei
suhtlemisel saaliga oli oma osa.
Üliõpilaskooril oodanuks pisut
kiiret, nüüdisaegsemat, stiilirohke-
mat kava. Märkimisväärne oli
lisaks õilsale kõlavärvile suhtu-
mine häälikusse kui kõlakuju-
ndajasse.

Leningradi Konservatooriumi
segakoor (dots. V. Uspenski) ei
ole veel ilmselt kokku kasvanud
oma uue dirigendiga. Kõrvuti
õnnestunud lahendustega (Ta-
nejevi üpris nõudlikud «Torni
varemed» ja «Prometeus») kuul-
dus tehnilist praaki (tämbrite
liigne diferentseeritus, rühma-
sisesse ansambli haralus). Le-
ningradis tegutseb praegu mit-
meid huvitavaid koorikomp-
niste, keda koori-repertuaaris
aga polnud.

Kesk-Aasia noort koorikultu-
ri esindas Alma-Ata Conserva-
tooriumi segakoor (prof. Molo-
dov). Alles hiljuti omaks võetud
koorimuusika võrsed haaravad
üha enam kohalikku toetepin-
nast. Siiski on ajafaktor veel
vähe mõjunud ja kasahhi omad,
silmapiirivate sisuliste ja koo-
riväärtustega teosed kõlavad
seetõttu kuidagi võõralt (küllap
on siin mingi analoogia liiderta-
fellikkuse mõjuga meie varase-
male helikeelele).

Väga soojalt võeti vastu Tbi-
lisi Konservatooriumi naiskoori
(S. Mosidze) esinemised. Mit-
mesuunalised repertuaariotsin-
gud moodustasid ehk pisut ki-
reva, kuid nauditava terviku.
Stiililoomaselt püüti avada nii ve-
ne klassikat, U. Naissoo («Sõiale
— ei!» S. Mosidze seades) ja V.
Tormise (kaks osa «Sügismaasti-
kest») loomingut, spirituuaale,
kobartehnikas loodud I. Ketšak-
madze «Exercise» (publiku vai-
mustustorm siinkohal näitab
üldist janu vähegi nüüdisaegse-
ma helikeele järele). Kõige täius-
likumalt aga kõlasid gruusia
rahvamuusika vägagi eriliimeli-
sed näited, põhiliselt meeskoori-
laulude ümberseaded koos esi-
tusmaneeeri säilitamisega.

Endiselt väljapaistva esitus-
tasemega on Viinuse poiste ja
noorukitekoor «Azuoluukas» (V.
Miskinis), kuigi mõningal põhju-
sil esines koor mitte päris tasa-
kaalustatud häälevaheladega.
Ainus kontsert esindussaalis
(umbes 650 kohaga S. Tanejevi
nim. Vladimiri Filharmoonia
kontserdisaal) toimus päeval,
kuulajaiks põhiliselt koolilap-
sed, taulupoiste eakaaslased.

Gorki poiste koorikapell (L.
Sivuhhin) esines Pedagoogilise
Instituudi muusikakasvatuse ka-
teedrid lahtise tunni, kus näi-
dati oma ulatuslikku repertuaari-

BESTI MUUSIKA VÄLISREISE 1982

vahelise žürii hinnata, nüüd
siis 29. koorimuusika ja rah-
vatantsu festivalil Iirimaa
Corkis (28. IV—2. V) Tallin-
na Kammerkoori esitus pälvis
konkursi teise preemia (diri-
geerisid Kuno Areng ja Ants
Üleoja), seda rahvusvahelist
võitu aitas sepiatada aga ka
V. Tormise «Jaani laul», pi-
dustuste avakontserdil Corki
raekoja suures saalis kõlasid
V. Tormise kolm vadjat pul-
malaulu (hiljem kogu tsükkel),
Iirimaa kavas veel M. Saare
«Lindude laul», C. Kreegi
«Sirisege, sirtsukesed», E. Oja
«Kangakudumislaul», M. Här-
ma «Tuljak», T. Vettiku
«Nokturn», G. Ernesaksa «Si-
reli, kas mul õnne». Kõrge
hinnangu pälvis Tallinna
Kammerkoor žüriilt ja kriiti-
kutelt ka muu nüüdisaegse
kooriloomingu (B. Britten, O.
Messiaen) interpreteerijana.

Rohkesti on eesti koorimu-
usikat oma kuulajatele edasi
andnud Soome Raadio. Aasta
esipoolt oli kaalukaim selles
suhtes 18. aprill, mil eetris kõ-
lasid V. Tormise «13 eesti
lühilist rahvalaulu» ja L. Su-
mera «Seenekantaat», salves-
tatud Riikliku Filharmoonia
kammerkoori esitusest Tõnu
Kaljuste juhatusel 23. veebr.
1982 «Estonia» kontserdisaalis.

MAI. Esimese eesti lauljana
esines Milano «La Scala» eten-
dusel tollal Milanos stažeerin-
ud sopran Helvi Raamat.
24. mail laulis ta Paraša osa
I. Stravinski ooperis «Mavra»
«Piccolo Scapas». Ooperi oli
lavastanud Peter Ustinov, diri-
geeris Ungarist pärit Zoltán
Pesko, kes nüüd Itaalia oope-
rimajades ja orkestrite ees ju-
ba aastaid pidevamalt esine-
nud. Esietendusel, mille «La
Scala» pühendas I. Stravinski
100. sünniaastapäevale, laulsid
koos Helvi Raamatuga veel
Tamara Sinjavskaja, Helga
Müller-Molinari ja Ezio di
Cesare. Eesti lauljatar õppis
kuulsa Giulietta Simonato
juures. Kogu Itaalias viibimise
ajal oli aga palju muudki esi-
nemisi koos nõukogude noor-
test lauljatest õpingukaaslaste-
ga — Parma «Teatro Lirico's»,
Torinos, Fidenzas, Lodis, Vige-
vanos, Salzo Maggiores, Roo-
mas, ka Milanos jm. Ning
Helvi Raamatul oli meeldiv
võimalus esitada oma kodu-
kandi laule: V. Kapi romansse
«Sa tulid» ja «Lumehelbeke»,
R. Tobiase seatud «Kui mina
alles noor veel olin», M. Lüdi-
gi soololaulu «Lapsepõlves»,
Aino Tamme seatud eesti rah-
valaule «Kus on kurva kodu»
ning «Orjalapse hällilaul».

Samad kolm päeva, mis olid
segakoorile «Kaleva» viimas-
teks nende muusikareisil, kest-
sid TSSV-s Orlice-äärses Üstis
laste-viuldajate rahvusvaheli-
sed võistlused, mis kannavad
nimeka viuldaja ja pedagoogi
Jaroslav Kociani nime. Tallin-
na Muusikakeskkooli viiuli-
esindus konkureeris seegi kord
edukalt: noorimas vanuserüh-
mas sai Andry Ruudi II koha,
teises grupis diplomi Kätlin
Saar (mõlemad on lvi Tiviku
õpilased).

Eri Klas käis dirigeerimas
Prantsusmaal, Bordeaux' rah-
vusvahelisel maifestivalil. Te-
ma kontsert Bordeaux' Linna-
orkestri ees toimus 21. mail
sealses «Grand Théâtre'is»;
Viktor Tretjakov mängis nii
Prokofjevi I viiulikontserdi
kui ka Tšaikovski Viiulikont-
serdi, enne neid juhatas E.
Klas Prokofjevi «Klassikalist
sümfoonia». Sõlmus tutvus
orkestri praeguse peadirigen-
di, kunagise imelapse Roberto
Benziga (vt. filmid «Kuulsuse
prelööd» ja «Saatus kutse»),
kes eelmisel õhtul juhatas fes-
tivalil kava vene muusikast.

JUUNI. 2. juuni: Peeter Lil-
je juhatab kontserti Viini
Musikvereini suures saalis
kuulsa Mravinski-orkestri ees,
esinedes esimese eesti muusi-

kuna Euroopa ühel tuntumal
rahvusvahelisel festivalil
«Wiener Festwochen!» Nii Jev-
geni Mravinski eelmisel õhtul
juhatatud kontsert kui ka
Peeter Lilje oma (noore diri-
gendi esimene sümfooniakont-
sert välismaal) võetakse väga
hästi vastu, Peeter Lilje juha-
tas kontserdi kontserdi järel
(maestro Mravinski usaldas
talle neid koguni 11 enda 7
kõrval), ja ega ükski neist
saanud olla kergete killast —
rahvusvahelistel festivalidel
Saksa FV-s Passaus, Sveitsis
Sionis (avakontsert), festivali
ja jalgpalli MM-võistluste aegu
Barcelonas, 31. Granada muu-
sika- ja tantsufestivalil, nende
vahel kontserdid Lyonis, La
Coruñas (siin salvestatud
kontserdi andis pärast eetris-
se Hispaania Televisioon),
Bilbaos, Seviljas.

Kahel korral käis Eesti
muusikuid esinemas rahvusva-
helistel «Sofia muusikanädala-
tel». Sel suvefestivalil juhatas
Bulgaaria Raadio ja Televi-
siooni sümfooniaorkestri kont-
serdisaalis «Balgaria» 12. juu-
nil Eri Klas, kavas ka Lepo
Sumera sümfoonia poeem
«In memoriam».

Kaks päeva hiljem, 14. juu-
nil algas Mati Palmi esi-
nemised NSV Liidu kultuuripä-
vadel Mongoolias. Lisaks pi-
dulikele ühiskontsertidele lau-
lis M. Palm Ulan-Batori Oope-
ri- ja Balletiteatris esmakord-
selt Tšaikovski «Jevgeni One-
ginis» (16. VI), dirigeeris Lät-
ist pärit Ilmars Lapiņš.

16. juunil tantsisid Eliita Er-

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 3)

APRILL. Kuu teisel poolel
asusid ratastele jällegi kaks
meie koori: 26. aprillil saabus
Prahasse J. Tombi nim. Kul-
tuurihoone segakoor «Kale-
vala», 28. aprillil Iirimaaale
konkursitulle Tallinna Kam-
merkoor. «Kalevala» kümme
kontserti, lisaks mitmeid koh-
tumisi-laulmisi, toimusid kõik
Slovakimaal, kaalukam neist
vahest kontsert festivalil «Ko-
šice kevad» sealse filharmoo-
nia kammersaalis, esinemispai-
kadeks veel Humenné, Puchov,
Uherský Brod, Trnava, Hlo-
hovez jt. Peadirigent Uuno
Taremaa sõnade järgi olid
eesti koorilauludest menukai-
mad M. Saare «Lindude laul»
(selle ettekande salvestas ka
Bratislava Televisioon ning
andis koori reisi algul ekraa-
nidele), E. Oja «Kangakudu-
mise laul» ning V. Tormise
«Kihnu pulmalaulud», kava-
des kõlasid veel R. Tobiase
«Varas», M. Lüdi «Koit» ja
«Mets», G. Ernesaksa «Lindu-
de laul» (ooperist «Pühajärv») ja
«Sireli, kas mul õnne», T.
Vettiku «Nokturn», L. Veevo
«Kadakad» ning muust loo-
mingust D. Sostakoviitši, G.
Sviridovi, R. Paulsi jt. kõrval
slovakkide helilooja Eugen
Suchoni «Kui kaunis sa oled»,
mis tuli igal pool kordamisele.
Koori kogu reisi (26. IV—9. V)
organiseeris firma «Slovkont-
sert», varustades selle ka kau-
nilt kujundatud reklaamiga.

Taas oli eesti kooriinterpre-
tatsioon ja -looming rahvus-

ri. Lisaks tutvustas dirigent asjatundlikule publikule oma töövõtteid ja pedagoogilisi seisukohti. Ka siin laulavad poisid repertuaari mitmest sajandist. Kavavalik ja reibas esinemine jättis väga eakohase mulje.

Tallinna Kammerkoor prof. K. Arengu, dots. A. Üleoja ja T. Kapteni juhatusel andis soolokontserdi Vladimiris ja Muro mis ning laulis lõputseremooniat. Tallinlaste esinemisi oodati põnevusega. Nähtavasti suutis koor ootusi õigustada, sest saali reageering oli paiguti üsnagi tuline. Kava esimene pool andis läbilõike koori mitmepalgelisest repertuaarist (Tanejev, Kalinnikov, Sidelnikov, Britten, Stravinski, Brahms, Gesualdo, Morley, Wotnjanski), teises pooles tutvustati küllalt esinduslikult eesti muusikat (Saar, Kreek, Mägi, Ernesaks, Tormis). Kuigi I sopran pidi laulma paari vägaagi olulise lauljaga, suudeti näidata end kõrgetasemelise ansamblina.

Koorifestival — see tähendab koorimuusika ja kooride pidupäevi. Paremusjärjestust siin ei määratud, väärtuslike meened jagati kõigile osavõtnud kooridele. Paratamatult tekkiv võistlusmoment kireval kooride paraadil sundis igaüht tublisti kokku võtma, et publikule avada oma tõekspidamised koorimuusika väärtustest, oma repertuaari ja esitusmeisterlikkusega võita kindel poolehoid kuulaja südames, ilmutada oma rahva koorimuusikalise mõtlemise sügavust. Seda kõike silmas pidades tuli Tallinna Kammerkoor oma ülesandega toimida, osates seesmiselt mobiilseeruda just praegu, just siin.

Vladimiri II vene nõukogude koorimuusika festival andis ülevaate nõukogude koorikultuuri rikkalikust mitmepalgelisusest, tõestas kindlat toetumist klassikapärandile ja näitas, et kooritehnoloogia põhjalikemateks uuendusteks on publik rohkem valmis kui koorid.

Eesti koorimuusika maine näitab pidevat tõusu nii Nõukogumaa kui ka väljaspool selle piire. Selle veelgi tõhusamaks propagandaks, samuti viljastavate impulsside saamiseks väljastpoolt ning meie publiku ahtaks jääva silmapiiri avardamiseks võiks kaaluda omal ajal palju huvi pakkunud Tallinna koorifestivalide traditsiooni taaselustamist. Koorifestivale toimub meie maal suhteliselt harva, seega pole karta, et festivalide vaheline konkurss negatiivseid pingeid tekitaks.

PEETER PERENS

Saadet Vladimiri koorifestivalist võib kuulata ER I pr. 20. veebr. kl. 22.

kina ja Tiit Härm kõrvuti Praha ja Berliini balletistolistidega Potsdamis rahvusvahelisel festivalil Sanssouci rokooteatris.

19. juunil jõudis «Sofia muusikanädalale» Riiklik Akadeemiline Meeskoor, solistina kaasas Leili Tamm. Rahvusvahelisele festivalipublikule kõlasid eesti kooriloomingust V. Kapi «Põhjarannik», G. Ernesaksa «Laine tõuseb» ja «Kutse», M. Saare «Hällilaul» (tuli kordamisele), V. Tormise «Pikse litaania» (solist Ivar Laide) ja «Bulgaria triptühhon» (solist Leili Tamm). Esinemist kontserdisaalis «Balgaria» juhatasid Olev Oja ja Kuno Areng. Nädal hiljem esineti rahvusvahelisel muusikafestivalil «Varna suvi». Eesti muusika kavaosa oli põhiliselt sama mis Sofiaski, menukaimatena tuli siin kordamisele Saare «Lindude laulu» kõrval ka Ernesaksa «Kutse». Leili Tamm laulis Peep Lassmanni klaverisaatel R. Stedini, G. Bizet' teoseid. RAM laulis ka Plovdivis, Stara Zagoras, Tolbuhinis jt. linnades.

Juunikuus oli laulumeestel reise veelgi: Viljandi meeskoor «Sakala» esines mitmel puhul Viljandi sõpruslinnas Porvoos Soomes. Viie sõpruspäeva sisse mahtus ka kaks avalikku kontserti, juhatasid Raivo Laikre ja Taimi Väba, solistina kaasas endine viljandlane Kaljo Räästas, klaveril Maret Tomson. Koori nüüd juba kolmandal Soome-reisil kõlasid

VANAMUUSIKAKLUBI ALUSTAS

Möödunud aasta lõpul loodud vanamuusikaklubi toimus 31. jaanuaril esimene õhtu avalikkusele. Et huvi sündmuse vastu suur oli, näitas see: Heliloojate Maja saal täitus nii kiiresti publikuga, et välisuksele tuli riputada silt «Vabu kohti ei ole». Ühtlasi meenutas too õhtu, et üks muusikakuulavate paiku Tallinnas on ka Heliloojate Maja, mis nüüd pärast remontit taas teetsetema hakkab. Esimese õhtu süstas «Hortus Musicus», ent üldse mitte tavapärase koosseisu ja kava. Väikese instrumentaalansambli esitati barokkmuusikat. Kanti ette palu H. Purcelli muusikast näidendi «Suveöö unenägu», A. Corelli Sonaat trompetile ja keelpillidele, J. P. Loeillet' Triosonaat viiulile, flöödile ja basso continuo'le, J. Schencki Süit viola da gamba'le ja klavessinile, G. Telemanni Fantaasia sooloflöödile ning W. Brade ja J. Schultzi intradasid, galjarde ja padovana'sid.

Kommentaari HEINO JÜRISALULT:

«Hortus» pillimeeste ansambel kõlas suurepäraselt, hoolikalt viimistletult. Ettekanne veenis, et barokkmuusikat võib edukalt esitada ka väikese koosseisuga, nagu seda sageli omal ajal tehtigi.

Tänapäeva kontserdipraktikas, kui sedasama muusikat mängitakse, võetakse ikka terve sümfooniaorkestri keelpillirühm (soliidses orkestris kuus kontrabassi!). Kõlalt on hoopis midagi muud ja minu arvates ei mõju nii huvitavalt. Ma ei võta muusikateost lahus instrumenti kõlast, millele see loodud. Klaveril mängitud Bach on minu jaoks ikka midagi seadetaolist.

Corelli trompetisonaadis solesis Raivo Tarum H. Finke valmistatud clarino-trompetil (kahtlen, kas meil Eestis seda pilli keegi viimase 200 aasta jooksul elavas ettekandes üldse kuulnud on). See on tänapäeva trompetist kitsama mensuuriga, seetõttu säravam, heliseb paremini, olgugi et väiksema kõlajõuga. Vaatamata minimaalsele keelpillikoosseisule jäi trompet nendega suurepäraselt tasakaalu. Hästi võlv oli ka barokktraversflööt, mida mängis Neme Bunder.

Vanamuusikat tullakse meelsasti kuulama. «Hortus Musicus» on loonud sellele kõrge maine. Ometi, ega huvi

vanamuusika vastu pole mingi uus nähtus?

Kuni Mendelssohnini, kes hakkas Bach'i teoseid propageerima, mõeldi nii, et see, mis eile loodud, on halvem kui tänane. Valitses arvamus, et muusika peab olema tingimata värske. Laiem huvi vanamuusika vastu tekkis alles pärast Teist maailmasõda, olgugi et juba sajandi alguses tegeldi vanamuusikaga kitsamas ringis, peamiselt kõrgkoolides muusikaajaloo õppimisel (H. Riemann, W. Gurlitt).

Minu arvates oli «Hortus Musicus» poolt väga õige hakata vanamuusikale tähelepanu tõmbama just keskaja ja renessansiajastu muusikaga, mitte aga barokiga. Erines ju keskaja ja renessansiajastu muusika niivõrd teravalt sellest, mida oli harjutud kontserdisaalides kuulma. Baroki puhul aga oluks küsimus mitte niivõrd uue avastamisest kui võrd sellele muusikale uuest lähenemisest. Laiemale publikule on suured üllatused mõjusamad. Miks see muusika

aga nii kõidab? Sugugi mitte kõik pole selles lihtne ja arusaadav. Kui keeruline on näiteks vararenessansi polüfoonia! Siiski, oleme XIX ja XX sajandi kunsti mõjul hakanud mõtlema, et mida sügavamalt see meid vapustab, seda parem ta on. Vanamuusika kummutab selle arvamus. Meenub ühe jaapani filosoofi mõtete: «Hea muusika pole mitte see, mis hästi tehtud, vaid see, mis teeb head.» Vanamuusika tasakaalustavat mõju on küllalt tuntud.

Klubi edasise tegevusest?

Tahame kord kuus teha kontserdi, kus esinevad meie vanamuusika kollektiivid. Peale «Hortus Musicuse» on meil Viljandi vanamuusikaansambel, esinemisnõusoleku on andnud Filharmoonia kammerkoor, mitmed muusikaõppurid Tallinna Konservatooriumist ja muusikakoolist, aprillis esineb barokkmuusikaansambel «Consortium».

Meie klubi võimaldab näidata oma oskusi, proovida võimeid, teha muusikat sundimatu õhkkonnas. Peamise kuulajaskonna moodustavad ju klubi liikmed. Siin saab esitada ka sellist muusikat, millel puudub Filharmoonia kontserdiks nõutav virtuosne sära, kuid mis on ometi võluvalt kunstipärane.

Vestelnud TIINA SUBIN

TANTSUMUUSIKAORKESTRID KONTSERDILAVAL

Sellist pilti võis jälgida linnahallis k. a. jaanuarikuu keskpaiku. Et avaliselt on kontserdil juhataja ja sidur, osa sõnal, siis algul sellest. Kahju küll, aga teadustamine polnud seekord tasemel. (Sama võib kõrvalepöörana öelda ka detsembriku võistluskontserdi vahetustele esitamise kohta, mis olid ühest küljest liig subjektiivsed ning teisalt ülvõrdelised laval toimuva suhtes.) Napi õnnestunud konfereeringuparoodiaaga reageeris sellele viimase kontserdi aegu Heino Seljamaa. Kui konfereansje ei suuda end lühikeseks, ent tähtsaks esinemiseks koguda, tuleks vahetustid lugeda ikkagi lavalisest puldist. Peale soovitava asjalikkuse vajatakse ju siin sõna ladusust ning mõnustust. Sellega tulid toime «Kontor», «Kukerpillid» ja «Rujas».

Kahe viimati mainitu esinemine mõjus kogu kontserdisarjas

kõige kompaktsemalt: lisaks sotsiaalselt kandvatele tekstidele «Kukerpillide» rahvalikkus ja «Rujas» muusika. Mitmete komponentide tasakaalustuse tõttu tunduski «Rujas» professionaalseima ja kunstilähedasema grupina. Pealtvaatajate aplausis oli aga tänu mõlemale ansamblile (tantsu viituma läheme muudugi eelkõige «Kukerpillide» helina peale). Kellel jälgides «kolme põhisammut-kunsti», sellele pakus kindlasti rõõmu ansambli «Kaleidos» hea esinemine Reedik Võrno juhatusel. Tavakohaselt kuljunes kuulajale nautinguks ka «Rock-Hoteli» kõikilummava helikuju jälginine. Lustigruppide hulgas leidsid oodatult sooja vastuvõtu «Vitamiini» ja «Kontor». Kel polnud veel õnnestunud saada piletit «Savoy ballile», võis nautida teatud mõttes operetlikke kilde «Kontori» esituses. Ansambliil on sõna ja liiku-

mine paigas. Ja kuigi «Kontor» läheb rahvale nagu laada sai, on ilme, et suur osa koosseisu muusikalistest võimetest on seni vaid poolikut rakendamist leidnud. Õnnestunuks tuleb lugeda R. Rannapi — J. Viidingu laulu «Läikpulber tantsupõrandal» seadet, mis on sündinud sama grupi multinstrumentalistide liikme Ants Önnise muusikamõtlemisest. Kõrgel tasemel süvalevimuusikat esitanud «Kaseke» (instrumentaalne osa) ja «In Spe» olid selles kontserdisarjas väga vajalikud, ergutamaks mõtlemist ka lauluvälise muusika vallas. Tundub siiski, et «In Spe» esitus jääb vähegi bluusilaadse muusika veidi steriilseks. Rock seavastu kõlab ehtsalt, veenvalt. Üllatava kvaliteedihüppe lavalikkuses oli võrreldes võistluskontserdi show-osas esinemisega teinud melodilist rockmuusikat viljelev «Raster». Ansam-

bei «Elektra» aga kuulub oleviku kiisama kindlalt, nagu ta pikka aega minevikku kuulunud. Suurepäraselt vaheldust pakuvad bigbändid Heino Markuse ja Horre Zeigeri ning suhteliselt suur koosseis Aare Rüüti juhatusel (viimase puhul häiris vokaliste sunnitud olek esitatud palade vahel). Neid orkestreid tahaks suurel laval näha sagedamini. Improvisatsioonide kohta niipalju, et tänapäevane muusikatunnetus eeldab peastmängitavaid soolosisid lehestloetavate, näiliste asemel. Et kontsertide ülesehitus oli hea ja publik rahule jäi, siis sooviks juba varsti olla tunnistajaks uutele sellelaadsetele ettevõtmistele. Kaaluma peaks aga ka erikontsertide, n.ä. ühe stiili ansambli esinemise korraldamist. Parajalt varase eelreklami puhul jaoks huviliskulajaid küllaldaselt. Lõpetuseks — olgu tänuatud selle tõe da sarja organisierjad Tallinna Puhkeparki Direktioonist ja Tallinna Kultuurivalitsusest!

PEETER SELIS

luuletust». Mõnel pool mujal lauldi veel V. Kapi «Põhjarannikut», sest esinemised toimusid ka Kuopios, Kotkas, Tampere ja Helsingi Tempelpiaukio's, viimane juba festivalil «Helsingin Kesäviikot».

«Hortus Musicus» jõudis Savonlinna festivalile esinemas (kaks kontserti) otse pärast Mati Palmi viimast «Holland-lasse» etendust, olles 5. juulil alustanud oma kontserte Turus, seejärel Jyväskylä rahvusvahelisel suvefestivalil (kolm kontserti), Kajaanis, Tampere. Savonlinnale järgnesid Joensuu festival, Nurne, Kaustineni festival, kaalukad Kuhmo kammermuusikapäevad (Kuhmo festivali peetakse omal ajal vähemasti sama tähtsaks kui «Helsingi pidunädalaid» augustis-septembris), Kouvola ja Lappeenranta järel lõpetati, nagu RAM-gi, Helsingi Tempelpiaukio's. Nii rohkesti järjest polnud «Hortus» raja taga seni veel esinenud — 21 kontserti veidi enam kui kuu aja jooksul! Meie muusikute kohta ilmus kümneid arvustusi, milles suurepäraseks peetud seekordse kontserdi taga nähti ja hinnati eesti ansambli tänuiliku ja veenva õigustusega missiooni tuhandetele ja tuhandetele uutele kuulajatele avastada ja lähemale tuua õilmeid Euroopa muusikakunsti algusaegadest. Sõnaga «kordumatu» hinnati esitaja-kuulaja sidet ja mõistmist vastastikkui: Andres Mustoneni juhutatut-õhutut ning meie esinejatele loomin-

gulist vaimustust pakkunud publiku õhinat, huvitatust, vastuvõtlikkust, mis ereldimasse «ansamblisse» kujunes vast Kuhmos.

11. juulil jäi seljataha järjekordne välisesinemine Hendrik Krummil — «Zvoleni losimängudel» TSSV-s. Meie tenor laulis pidustuste lõppetendusel Verdi «Maskiballis» (itaalia keeles) Gustav III partiid, Renato osas USA bariton, praegu Londoni Kuninglikus Ooperis ja Pariisi Ooperis tegev David Pittman Jennings.

4.—9. juulini toimunud B. Bartóki nim. rahvusvahelisel koorikonkursil viibis külalise-na koorijuh Valdo Rätassepp. Kuigi eesti koore Debreceenis seekord polnud, kõlas seal ometi eesti koorimuusikat: koguni nelja Budapestist pärit koori kavas oli Veljo Tormise loomingut — üks meeskoor laulis «Pikse litaaniat», üks naiskoor ja lastekoore «Kiigelaule» ning üks lastekoore paari osa «Sügismaastikest».

Soomes, Oulu lähedal Liminkas oli sealsetel muusikakursustel tegev «Tallinna Trio». Jüri Gerretz ja Toomas Velmet olid kursustel õppejõud, Valdur Rootsil oli suur koormus pianisti-kontsertmeistrina — näiteks kaheksa õhtu järjest esines ta duoansambli kursuste paljude õpetajate klaveripartnerina. Koos temaga esinesid Vaasa Linna-orkestri kontsertmeister, TSSV viiuldaja Anton Kadlëik, flö-

tist Hannu Lehtinen, viiulda-ja Simo Vuoristo jmt. Trio esines ka kahe omaette kontserdiga, Liminkas ja Kemis, mõlemas kavas Jaan Räätsa Trio nr. 2, D. Sostakoviitri Trio op. 67 ja F. Schuberti Trio nr. 2 op. 100. Kursused Liminkas lõppesid 11. juulil.

Noorte heliloojate rahvusvahelisel seminaril Saksa DV-s Geras viibis juulikuul algul Lepo Sumera. Kursuste üks diskussiooniõhtu oli pühendatud tema loomingule, autor ise vestlust juhtimas ja küsimustele vastamas. L. Sumera loomingu tutvustati samas Sümfooniast ja «Pantomii».

9. juulil jõudis Mali pealinna Bamakosse grupp Nõukogude estraadikunstnikke, kelle hulgas oli ka meie ansambel «Radar» koos solistide Jaak Joala, Ele ja Kaja Kõlariga. (Vt. ka SV nr. 5, 1983), I. Trikkel «Aafrikat avastamas». Väärrib meenutamist, kui rohkesti on nüüdseks kõlanud Aafrika selles osas eesti autorite loomingut: Uno Naissoo «Mu kodu» ja Kustas Kikerpuu «See rõõm on elust enestest», selle kõrval ansambli oma liikmetelt — Kaja Kõlari ja Sergei Pederseni koostöös valminud «Mina ise», «Maailm nii suur mu ees», «Naerusuu», «Väike baar», S. Pederseni laul «Kui mind ot-sid» ja instrumentaalpala «Portree», paladest veel Paap Kõlari «Avalugu» ja «Dala /»», Nevil Blumbergi «Habanera».

ÕNNITLEME!

ALEKSANDER KAASIK, skulptor, Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi skulptuurikateedri kauaaegne juhataja, professor, Eesti NSV teeneline kunstitegelane. Saab 14. veebruaril 75-aastaseks.

HILLAR TASSA, RPI «Eesti Tööstusprojekti» peakonstruktor. Sai 10. veebruaril 60-aastaseks.

VAMBOLA RÄHN, literaat, paljude näidendite ja kuuldemängude autor. Saab 15. veebruaril 60-aastaseks.

HARRI LUMI, Tallinna Linna RSN Täitevkomitee esimehe asetäitja, linna arhitektuuri ja ehitusteguvuse juhte. Sai 7. veebruaril 50-aastaseks.

ARVED SARAP, Eesti NSV TA Astrofüüsika ja Atmosfäärfüüsika Instituudi sektori juhataja, füüsika-matemaatikakandidaat. Sai 7. veebruaril 50-aastaseks.

VIIVE KÄSPER, Nõmme Lastemuusikakooli kauaaegne teooriaõpetaja. Sai 9. veebruaril 50-aastaseks.

MINU EKSIMUSE LUGU

(Algus 11. lk.)

Nagu juba märkisin, oli mu sooviks, et mu sõbrad ja tuttavad ning perekond ei peaks mind ülejooksikuks, reeturiks. Sel eesmärgil saatsin Madriidist oma Pariisi-tuttavale Maire Männikule kirja koopiad, mis olin varem teinud. Palusin, et ta saadaks need minu abikaasale, «Tallinnfilmi» nukufilme grupile ja Eesti NSV Kinoliidu juhatusale. See oli 28. oktoobril. Arvasin, et kirjade teeleasutamisega Pariisist hoian saladuses oma asukoha ja hoidun ebameeldivatest külastest.

Mis aga juhtus tegelikult? 5. novembril kommenteeris mu kirja «Vabadusraadios» juba «Pariisi korrespondent» Karasjov-Orgussaar. Samuti nagu mulle, peaks ka lugejale selge olema, missugust teed mööda jõudsid Ameerika luurepoold ülalpeetava raadiojaama toimetusse minu kiri ja mida kujutab endast Maire Männik, keda olin pidanud oma heaks tuttavaks. Iseloomulik on seegi, et 12. novembril sain temalt vastuse, mis oli kirjutatud 7. novembril ja milles ta teatas, et minu palve täitmiseks on kõik korras, ta on mu kirja koopiad ära saatnud. Ei sõnagi, et minu avaldus veel kuhugi läks, et mulle saadetud kirja kirjutamise ajaks oli mu avaldust juba kasutatud alatulul eesmärkidel. Ka see peaks olema iseloomulik fakt, et mu abikaasale kirjutades pidas Maire Männik paremaks ümbrikule märkida saatja aadressina Pariisi filmitöötajate ühing, seesama, kes omal ajal Karasjovi oma hoole alla võttis. Maire Männik aga püüab hoida oma kunstnikureputatsiooni, salaja toimetades võõraid kirju rohkem kui kahtlase reputatsiooniga toimetusele.

Vladimir Georg Karasjov-Orgussaares tegevuses polnud midagi uut. See meie kunagine filmirežissöör, kes läks otsima «loominguvabadust», demonstreeris veel kord, kui sügavale ta on langenud.

Kes andis talle õiguse avaldada mu kiri, mis oli määratud kindlatele aadressatidele? Ta teadis ju väga hästi, et soovi korral võinuks ma ise pöörduda kas Hispaania või teiste maade ajakirjanduse, raadio- ja telekorrespondentide poole. Ma ei teinud seda. Karasjov, kelle nimele nüüd on lisandunud Orgussaar, talitab oma äranägemise järgi kindlalt poliitilistel eesmärkidel inimeste erakirjadega. Sellele lisandub veel inimlik alatus, soov lõplikult kompromiteerida inimesi, kes kriitilisel momendil pole osanud teha õiget otsust. Niisugune «loominguvabadus» on nüüd Karasjov-Orgussaares.

Samasugune saatust oleks võinud oodata ka mind, kui ma viimasel hetkel, enne kui mind jõiti üha uutesse ja uutesse võrkudesse mässida, poleks sellisest «vabadusest» ära öelnud.

Siin kirjapanduga ma ei taha ennast süüst puhtaks pesta, vaid, nagu juba ütlesin, anda objektiivset pilti toimunust.

Nüüd, viibides taas kodulinna ja oma perekonna keskel, vaatan mõnelegi asjale teise pilguga kui varem. Meie, loovtöötajad, oleme hellitatud hoolitsuse ja tähelepanuga, meile luuakse soodne loominguatmosfäär, mõnedki meist on harjunud au ja kuulsusega nagu endastmõistetavusega. Ja siis hakkab mõni meist arvama, et ta on kõige targem kõigis küsimustes, kuigi ise tunneb vaid oma kitsast eriala. Meie töö iseloom muudab meid kergelt solvavaks. Juhtub vaid keegi ütleva halva sõna mõne ebaõnnestunud kaadri ja fraasi kohta, kui juba hakkame rääkima kunstniku õigusest näha asju ainult oma silmadega, loominguvabadusest ja muust sellisest.

Me räägime ja loeme üsna sageli, et hea kunstnik ei saa olla halb kodanik. Oleme selle käibetõega nii harjunud, et mõnikord ei vaevu sügavalt läbi mõtlema, mida need sõnad tähendavad.

ELBERT TUGANOV

NÄITUSESAALID

KUNSTIMUUSEUM: näitused «Eesti kunst», «Vanad meistrid», Nikolai Kormašovi maalid, Jüri Arraku personaalnäitus. Teisipäeval suletud.

KUNSTIHOOONE: Eesti NSV rahvakunsti muuseumi «Einmanni mälestusnäitus». 13. veebruaril viimast päeva.

RAEMUUSEUM: «Leiud Proosa tarandkaldest», «Tallinna tündersõjajärgi saajad».

LINNA MUUSEUM: «Ehisnahk Tallinnas XVI–XX sajandil», «Vana Tallinn Nikolai Kulfi maalidel».

TARBKUNSTIMUUSEUM: Eesti tarbekunst, Leo Rohlini keraamika. Esmapäeval ja teisipäeval suletud.

TARTU KUNSTIMUUSEUM: näi-

tus «Ennistatud kunstiväärtusi», KIEK IN DE KOK: Tallinna Rahvafotostuudio TFK aruandenäitus 1982. Soome fotograafide grupinäitus «Fotoneliko».

KUNSTISALONG: ülevaatenäitus Aleksander Kaasiku skulptuuridest.

KUNSTINSTITUUT: Kujutava ja tarbekunsti erialade õppe- ja diplomitööde näitus.

E. VILDE MEMORIAALMUUSEUM: Kadriorus, Roheline aas 3. Eksponeeritud kirjaniku viimane korter ühes põuinautusega tema elust ja loomingust.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUM: Kadriorus, Koidula 12-a. Näitus «Mordva rahvakunst».

KIRJANIKE MAJAS, Harju 1

Esmap., 14. II kl. 19. Juhan Viidingu ja Tõnis Rätsepa «Lavakava»; reedel, 18. II kl. 19. Juhan Smuuli nim. kirjanduse aastapreemia laureaatide õhtu. Pääsmed müügil Kirjanduse Propaganda Büros, Harju 1, II korrus, kl. 11–17.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 11. II kl. 19. «Rügemendi tütar»; laup., 12. II kl. 19. «Kadunud poeg», «Tulilind»; pühap., 13. II kl. 12. «Rose-Marie»; kl. 19. «Luisa Miller»; esmap., 14. II kl. 19. Tiit Härmi romantiline balletiõhtu; kolmap., 16. II kl. 19. «Kihlus klostis»; neljap., 17. II kl. 19. «Süüdist»; reedel, 18. II kl. 19. «Savoy ball».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 11. II kl. 19. «Pöörd-tuultund» (100. korda, TRU aulal); laup., 12. II kl. 19. «Võru laulik ja Koidula» (TRU aulal); pühap., 13. II kl. 19. «Võru laulik ja Koidula» (TRU aulal); esmap., 14. II kl. 19.30. «Tuulte pöörises» (RAT «Vanemuise» kontserdisaalis); kl. 19. «Lased» (J. Tombi nim. Kultuuripalees); teisip., 15. II kl. 19. «Süüdist aeg. Süüdlaste aeg» (RAT «Vanemuise» reserveeritud TRU-le); kl. 19. «Lased» (J. Tombi nim. Kultuuripalees); neljap., 17. II kl. 19. «Laul armastusest» (Tallinna Ohvitseride Majas); reedel, 18. II kl. 19. «Pooleldi minu maja» (Tallinna Ohvitseride Majas).

EESTI NSV RIKLIK NOORSOOTEATER

SUURES SAALIS (Salme t. 12): Laup., 12. II kl. 11 ja kl. 14. «Tuhkatriinu»; kl. 19. «Bernarda Alba maja» (viimast korda); kolmap., 16. II kl. 19. «Armas õpetaja» (alates 16. eluaastast); neljap., 17. II kl. 19. «Tuhkatriinu»; kl. 18. «Olen 13-aastane».

VAIKESSE SAALIS (Lai t. 23): reedel, 11. II kl. 20. «Rästiku pihitus»; teisip., 15. II kl. 20. «Seda teed...»; reedel, 18. II kl. 20. «Neli aastaaega».

KÜLALISETENDEUSED HAAP-SALU LINNAS JA RAJONIS: teisip., 15. II kl. 20. «Rästiku pihitus» (Risti kultuurimajas); kolmap., 16. II kl. 20. «Idatriin» (Pärsti kultuurimajas); neljap., 17. II kl. 19. «Hamlet» (lavastamine Alankolka külas); (Haapsalu kultuurimajas); reedel, 18. II kl. 20. «Hamlet» (lavastamine Alankolka külas) (Variku kultuurimajas).

KÜLALISETENDEUSED «UGA-LAS»: reedel, 11. II kl. 18. «Püha Johanna».

EESTI NSV RIKLIK VENE DRAAMATEATER

Laup., 12. II kl. 19. «Püha Suanna ehk Meistrite kool» (Noorsooteatris); kl. 20. «Tuli mees naise juurde»; kl. 19.30. «Näete, kes tuli» (Johvis); pühap., 13. II kl. 11. «Mary Poppins»; kl. 19. «Õndsuse saar»; kl. 17. «Näete, kes tuli» (Kohtla-Järvel); kolmap., 16. II kl. 19. «Õndsuse saar»; kl. 20. «Tuli mees naise juurde» (Noorsooteatris); neljap., 17. II kl. 19. «Näete, kes tuli»; kl. 20. «Tuli mees naise juurde» (Noorsooteatris); reedel, 18. II kl. 19. «Tramm nimega «Iha»».

EESTI NSV RIKLIK NUKUTEATER

MÄNGUDE MAJAS. Vilde tee 124: laup., 12. II kl. 12 ja kl. 15. «Näkingeid»; pühap., 13. II kl. 12 ja kl. 15. «Okasroosike».

Külastendused lavastusega «Kukkur kahe krossiga»: esmap., 14. II kl. 13. Elva keskkoolis, kl. 18. Antsla kultuurimajas; teisip., 15. II kl. 11 ja kl. 14. Võru kultuurimajas «Kannel»; kolmap., 16. II kl. 11. Võru kultuurimajas «Kannel»; kl. 15. Vastselina kultuurimajas; neljap., 17. II kl. 11. Moniste kultuurimajas, kl. 16. Keeni soovhoosi klubis; reedel, 18. II kl. 14. Linte kultuurimajas.

Lavastusega «Muumimuinas-jutt»: esmap., 14. II kl. 16. Valjala kultuurimajas; teisip., 15. II kl. 13.30. Orissaare kultuurima-

jas; kolmap., 16. II kl. 12. Kl. heikonna kultuurimajas; kl. 16. Kingissepa kultuurimajas; neljap., 17. II kl. 11. Kingissepa kultuurimajas; reedel, 18. II kl. 11. Kingissepa kultuurimajas. **Lavastusega** «Gulliver ja Gulliver»: teisip., 15. II kl. 20. Orissaare kultuurimajas; neljap., 17. II kl. 20. Kingissepa kultuurimajas; reedel, 18. II kl. 20. Kingissepa kultuurimajas.

«VANALINNA STUUDIO»

Reedel, 11. II kl. 19. «Naiskond»; laup., 12. II kl. 12. «Naiskond»; kl. 19. «Topeltkõrte»; pühap., 13. II kl. 12. «Topeltkõrte»; kl. 19. «Kes aevastas?»; reedel, 18. II kl. 19. «Kes aevastas?».

KOHVIKU «TALLINN» VARIETEESAALIS, Harju 6

Esmap., 14. II kl. 19. kirjan-duslik kabaree «Nuppudest nikastatud» — Priit Aimala ja ansambel «Hampelmann».

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAALIS: reedel, 11. II kl. 19. «Pickwick-klubi»; laup., 12. II kl. 19. «Vana daami kü-laskäik»; pühap., 13. II kl. 11 ja kl. 14. «Loomade karneval», «Petja ja Hunt»; kl. 19. «Tuule-murd»; esmap., 14. II kl. 19. «Sevilla habemeajaja»; kolmap., 16. II kl. 19. «Härra Puntila ja tema sulane Matti»; neljap., 17. II kl. 19. «Giselle»; reedel, 18. II kl. 19. «Raha paneb rattad käima».

KONTSERDISAALIS: pühap., 13. II kl. 12. «Lahtihüpe»; neljap., 17. II kl. 19.30. «Kadunud isa» (rõdusaalis); pühap., 20. II kl. 20. **KÜLALISETENDEUSED:** reedel, 11. II kl. 19. «Mimeskid» (J. Tombi nim. Kultuuripalees); kl. 19. «Kadunud isa» (Tallinna Kirjani-ke Majas); esmap., 14. II kl. 18. «Punamütsike» (Johvi Kultuuri-palees «Oktoober»); kolmap., 16. II kl. 20. «Laudalõurika» (Tam-salu kultuurimajas); neljap., 17. II kl. 19. «Tuulemurd» (Võru ra-jooni kultuurimajas «Kannel»); reedel, 18. II kl. 19.30. «Metsise pesa» (Rakvere Teatris).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Laup., 12. II kl. 19. «Superdis-kor»; pühap., 13. II kl. 12. «Lumekuninganna»; kl. 18. «Saun»; esmap., 14. II kl. 18. «Lumekuninganna»; kl. 19. «Mees ja naised» (vaikeses saalis); teisip., 15. II kl. 19. «Superdiskor»; kolmap., 16. II kl. 19. «Näete, kes tuli»; kl. 19. «Mees ja naised» (vaikeses saalis); reedel, 18. II kl. 15 ja kl. 18. «Lumekuninganna» (Haapsalu kultuurimajas).

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Laup., 12. II kl. 19. «Jane Eyre»; kl. 19. «Laulan sõbraks õe päeva» (Paide kultuurimajas); pühap., 13. II kl. 12. «Tee õnneli-ku aeda» (esietendus); kl. 19. «Maa ja päikese nimel»; esmap., 14. II kl. 19.30. «Suveõhtu valss»; kl. 19. «Liblikas ja peegel» (Vene Draamateatris); teisip., 15. II kl. 19.30. «Paberililled»; kl. 19. «Liblikas ja peegel» (RAT «Estonia»); kolmap., 16. II kl. 19.30. «Kõik aias»; neljap., 17. II kl. 19.30. «Kõik aias».

RAKVERE TEATER

Pühap., 13. II kl. 18. «Neetud talu»; kl. 20. «Autobuss» (Must-vee kultuurimajas); esmap., 14. II kl. 19.30. «Autobuss»; kl. 20. «Neetud talu» (Paide kultuuri-majas); teisip., 15. II kl. 19.30. «Autobuss»; kl. 19. «Jeannette» (Tallinnas Vene Draamateatris); kolmap., 16. II kl. 19.30. «Neetud talu»; kl. 20. «Autobuss» (Türi kultuurimajas).

RAADIOTEATER

Laup., 12. II kl. 15 SR «Kat-riina», kuuldemäng S. Salmine.

ni romaanist; pühap., 13. II kl. 15 I pr. kuuldemäng lastele «Tä-hepoiss»; neljap., 17. II kl. 20 I pr. K. Feheri kuuldemäng «Loo-duse kroon».

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEE

Laup., 12. II kl. 19.30. pühap., 13. II kl. 15 ja kl. 19.30. Kilevi Music-Halli külastendused; 16. – 21. veebruarini Juudi Muusi-kalise Kammerteatri külasteten-dused, teatri peanäitejuht Vene NSV teeneline kunstnik Juri Serling; kolmap., 16. II kl. 19.30. «Kõik koos!» (muusikaline eten-dus), neljap., 17. II kl. 19.30. «Viimane roll» (ballett), reedel, 18. II kl. 19.30. «Ma olen pärit lapsepõlvest» (juudi rahvalaulu-de töötused, folk, rock, kantri dzäss).

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Laup., 12. II kl. 19.30. mängib ansambel «Mahavok» Heini Vaik-maa juhatusel; pühap., 13. II kl. 19.30. esinevad rahvusvaheliste konkursside laureaadid Juri Roz-um (klaver) Moskva ja Hura-man Kassimova (sopran) Ba-kuust; teisip., 15. II kl. 19.30. esi-neb rahvusvaheliste džässifesti-valide laureaat, džäss-rockansam-bel «Allegro» (Moskva) Nikolai Levinovski juhatusel, kaastegev džäss trio Ain Varts, Margus Kap-pel, Riho Sibul, maksev abonee-ment nr. 22; neljap., 17. II kl. 19.30. esineb ERSO kammeror-kester, dirigent Peeter Lilje, soli-ist Aleksei Ljudevig (alt) Leni-nigradist, kaastegev Tallinna kam-merkoor, kavas E. Kapi Variat-sioonid ukraina rahvaviisi teemal (esietekanne), L. Sumera «Muusika kammerorkestrile», B. Britteni «Lacrimae», R. Vaughan Williamsi «Flos campi».

Pühap., 13. II kl. 12. Tallinna Muusikakeskkooli õpilaste kont-sert.

RAEKOJA SAAL

Reedel, 11. II kl. 19.30. Fjodor Luzanovi (Moskva) tšelloõhtu, klaveril ja klavessiinil Naum Valter, kavas Vivaldi, Rahmani-novi sonaate; reedel, 18. II kl. 19.30. laulab Hendrik Krumm, klaveril Frieda Bernstein; reedel, 25. II kl. 19.30. tšelloõhtu, mängib üldilaululise konkursi lau-reaat Vladimir Tonha, kavas Galetti, Chopin, Parsadanjan, de Falla, Stravinski.

RPI «EESTI PROJEKTI» SAAL

Pühap., 13. II kl. 19.30. an-sambli «Hortus Musicus» kont-sert (kava kordus).

KADRIORU LOSS

Laup., 12. II kl. 16. kammer-kontsert, esinevad Samuel Sau-lus (flööt), Urmas Vulp (viul), Allar Kaasik (tšello), Lille Rand-ma (klaver), kavas Leclair, Haydn, Vivaldi; laup., 19. II kl. 16. kolmas kontsert sarjast «Mart Saare soololaulud», esinevad Ur-ve Tauts, Kale Konrad, Teo Mals-te, Ivo Kuusk, Laine Mustasaar.

Pühap., 13. II kl. 16. Tallinna Muusikakeskkooli õppejõudude kontsert. Esinevad M. Kerem (viul), I. Juul (tšello), H. Kapten (klaver) ja J. Kerem (alt). Kavas Beethoven ja Weber.

TALLINNA OHVITERIDE MAJA

Pühap., 13. II kl. 19.30. esineb rahvusvaheliste džässifestivalide laureaat, džäss-rockansambel «Allegro» (Moskva) Nikolai Levi-novski juhatusel, kaastegev džäss trio Ain Varts, Margus Kap-pel, Riho Sibul; kolmap., 16. II kl. 19.30. kirjanuslik kontsert, esi-neb Ukraina NSV teeneline kunstnik Konstantin Janitski.

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUM

Laup., 12. II kl. 16.30. Tartu Lastemuusikakooli õpilaste kont-sert. Esinevad A. Tallinna õpila-sed.

TÄNUAVALDUS

Täname kõiki, kes olid mei-le toeks

ALEKSANDER KURTNA lahkumisel.

Omaksed

4. veebruaril suri kauaaegne RAT «Estonia» balerin Tamara Soone.

T. Soone sündis 19. märtsil 1940 Tallinnas. Tallinna Koreograafiakooli lõpetas ta 1959. aastal. Aastatel 1959–1980 oli ta «Estonia» teatri juhtivaid balletitantsijaid. Pärast lavalt lahkumist kuni viimase ajani töötas Tamara Soone E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi õppejõuna. 1971. aastal anti talle Eesti NSV teenelise kunstniku aunimetus.

Tamara Soone tantsu iseloomustasid lihtsus ja loomulikkus, peen maitse, isikupärane graatsilisus ja poeetilisus, pehme ja habras maneer, mistõttu eriti õnnestusid lüürilised osad.

Tamara Soone on tantsinud ligikaudu neljakümnes balletis, enamuses neist peaosi. Tema väljapaistvamad rollid olid Odet-Ottile, Aurora, Fee Dražee (Tšaikovski «Luikede järv»), «Uinuv kaunitar», «Pähklipureja», Giselle (Adami «Giselle»), Katerina, Tuhkatriinu, Julia (Prokofjevi «Kivillill», «Tuhkatriinu», «Romeo ja Julia»), Tamara (Tsintsadze «Deemon»), Gajane (Hafšatursjani «Gajane»), Anna Karenina (Štšedri «Anna Karenina») ja Serpentina (Sumera «Anselmi lugu»).

Ereda tantsijaisiksusena, sõbraliku ja tagasihoidliku kolleegina jääb Tamara Soone püsima meie mälestustes.

ENSV KULTUURIMINISTERIUM

ENSV KÕRGEMA JA KESKERIHARIDUSE MINISTERIUM

ENSV TEATRIÜHING

RAT «ESTONIA»

E. VILDE NIM. TALLINNA PEDAGOOGILINE INSTITUUT

OLI JA ON

● Rahupoliitika, mida teostab NSV Liit koos kõigi rahuarmastavate jõududega, väljendab kõigi rahvaste, kogu inimkonna elulisi huve. Tuumasõja ärahoidmine ja võidurelvastumise lõpetamine on praegu tähtsaim ülesanne. Sellest räägiti 9. veebruaril toimunud ühtlase poliitilise Leidsid aset EKP Keskkomitee büroo liikmete kohtumisel: Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees J. Käbin vestles TRÜ õppejõude ja üliõpilastega, Eesti NSV Rahvakontrolli Komitee esimees O. Merimaa Viljandi rajooni kultuuritöötajatega, EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan Tallinna 37. keskkooli õpetajate ja õpilastega, EKP Keskkomitee sekretär A.-B. Upsi Tallinna Riikliku Konservatooriumi õppejõude ja teenistujatega jne.

● Ed. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi kõige suurema teaduskonna — keeleteaduskonna — üliõpilased alustasid käesoleval semestril õppetööd uues hoones. Seal paiknevad õppeauditooriumid, kabinetid keeleõpinguks, kaks lugemisaali, raamatukogu jm. 9. veebruaril toimus uue õppehoone, samuti uue 500 kohaga ühiselamu avamine. Pidulikust tseremooniast võtsid osa EKP Keskkomitee teaduse ja õppeasutuste osakonna juhataja A. Aben, Eesti NSV ministrid I. Nuut ja P. Palu, Eesti NSV Kutselise hariduskomitee esimees E. Tšerevaško, Eesti NSV Kinokomitee esimees R. Peni jt. 9. veebruaril hakkas ilmuma ka kõrgkooli ajaleht «Pedagoogiline Instituut». Toimetaja on Urve Buschmann.

● 31. jaanuarist kuni 4. veebruarini viibis Eesti NSV-s rühm Nõukogude ajakirjanikke, kes töötavad välismaal. Keskajalehtede, informatsiooniaagentuuride, raadio ja televisiooni esindajad käisid ettevõtetes, kolhoosides ja sovkhoosides, vahetasid kogemusi meie vabariigi ajakirjandustöötajatega ning külastasid TRÜ-d. Ajakirjanikke võtsid vastu seltsimehed J. Käbin, R. Ristlaan, M. Pedak ja I. Toome.

● Viis reisi sooritas möödunud aastal Läänemerele teadusliku uurimise laev «Aju-Dag». «Ujuvlaboratooriumi» pardal katsetati uusi teaduslikke aparate ja uurimisaparatuuri, mille on loonud meie vabariigi teadlased ja konstruktorid. Ekspeditsioonidest võtsid osa Eesti NSV TA paljude instituutide teadlased, samuti nende kolleegid vennasvabariikidest. Sellest räägiti 8. veebruaril Eesti NSV TA Presiidiumi istungil Tallinnas. Arutati ka akadeemia kapitaalsete plaane ning teaduskadri ettevalmistamise küsimusi. Istungit juhatas akadeemia president Karl Rebane.

● Seoses akadeemik Johan Eichfeldi 90. sünnipäevaga nimetati Paide rajooni «9. Mai» kolhoosi juhatusse otsusega tunnustatud bioloog ja põllumajandusteadlane «9. Mai» aukolhoosnikuks. Luupeetud akadeemik on esimene, kellele see auhinna antud. J. Eichfeld on end ikka pidanud Vätsa meheks: sündinud Pihimetsas, esimesed koolitarkused õppinud Vätsa ministeeriumikoolis. Lähiküsimine kodupaiga rahvaga on kestnud, tavapärasel on suvised sõidud noorusmaale.

● Põllumajanduse Teaduslik-Tehnilise Ühingu ja Eesti NSV Ajakirjanike Liidu põllumajandussektiooni korraldatud Eesti NSV ajakirjanduses, raadios ja televisioonis 1982. a. avaldatud paremate põllumajandusvaldkirjutiste ja saadete konkursile laekus 11 toimetusest 16 tööd. Esimese preemia pälvisid «Sovetskaja Estonia» põllumajandusosakonna korrespondent Lembit Tamme ning «Edasi» toimetuse mittekoosseisulise korrespondent Olev Antoni ja põllumajandusosakonna juhataja Olo Ruskaku, teise preemia «Rahva Hääl» vanemkorrespondent Eevald Jõgi ja Jõgeva rajooni ajalehe «Punalipp» toimetuse korrespondent Julius Tillo, kolmanda preemia «Noorte Hääl» toimetaja asetäitja Tõnu Vare ja Kingissepa raleoni ajalehe «Kommunisti» põllumajandusosakonna juhataja Helju Raunaste tööd.

● 15. veebruaril kell 15 on Tallinnas Ajakirjandusmaja konverentsisaalis Eesti NSV Ajakirjanike Liidu keele- ja tõlkesektsiooni koosolek. Kirjanik Oskar Kruus kõneleb kuritarvitatavatest sõnadest ajakirjanduses; sektsiooni esimees Henno Meriste jätkab 1982. a. ajakirjanduskeele vaatlust.

● Jaanuari lõpul kaitses TRÜ pedagoogika ja metoodika kateedri dotsent Jaan Mik M. NSV Liidu Pedagoogika Akadeemia Üldpedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi erialanõukogu ees edukalt doktoriväitekirja «Üldhariduskooli õppematerjali keerukuse astme mõõtmise teooria ja optimeerimine».

● Pärnu meedikute klubis oli külaliseks Eesti NSV rahvakunstnik Ita Ever. Näitleva vestli teatri- ja filmitegemisest, tööst televisioonis, mitmesugustest esinemistest, välisreisidest ja oma kokkupuudetest Eesti teatri suurusjõudega.

● Eesti NSV Haridusministeeriumi vabariiklik muusikaõpetuse komisjon koostas 10. klassi kuulamismuusika nimistu. Kasatted valmistab Tallinna Helikassetivabrik. Kasatted on mõeldud 2-osalisena: vene klassika ja rahvaluuliku ning nõukogude muusika. 11. klassi jaoks koostatakse XX sajandi lääne muusika (I poolaasta) ja eesti muusika (II poolaasta) kasatted.

● «Noorte Hääl» toimetuse ja Eesti NSV Riiklik Noorsooteater kuulutasid välja järjekordse teatriarvustuste võistluse. Arvustada võib teatri kogu käesoleva aasta repertuaari. Tähtaeg on 10. märts. Võistlustööd tuleb saata aadressil: 200 001 Tallinn, Lai 23, Noorsooteater, Retsensioonivõistlus.

● Riias, rahvastuudio «Riga» näitusel on üle Eesti NSV fotokunstinäitus. Väljas on poolteistkümmet tööd, esindatud on Tallinna rahvastuudio «TFK» ning Haapsalu ja Kohtla-Järve Fotoklubi. Näituse avamisel käisid Eesti NSV Fotoklubi Nõukogu esimees Arvo Laurima, Kohtla-Järve Fotoklubi esimees Juhan Lasman ja grupp Haapsalu fotoklubi liikmeid.

● NSV Liidu Riikliku Kirjastuse, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee kolleegiumi ning Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Keskkomitee presiidiumi otsusega anti üliõpilastele raamatukaubanduse ettevõtete töötajate NSV Liidu moodustamise 60. aastapäeva tähistamiseks korraldatud sotsialistliku võistluse kokkuvõtete põhjal auhinnet «Parim müüja» koos audiplomiga Haapsalu raamatukaupluse «Helk» vanem müüjale Urve-Vilma Randmaale. Sama otsusega väärtsid auhinnetuse «Kutseala parim» ja vastava audiplomi trükikoja «Kommunist» realaduriaga laduja raamatutoodangu ladustamisel Leida Birnbaum, trükikoja «Signala» realaduriaga laduja blannetide ladustamisel Helle Miller, Haapsalu Trükikoja realaduriaga laduja aialehe ladumisel Luise Ungarova ning trükikoja «Ühiselu» köitja Ilme Rull. Eesti NSV Riiklik Kirjastuskomitee premeeris auhinnetuse saajaid mälestuseseemetega.

● M. Gorki nim. Tallinna Keskraamatukogus tähistati kirjandusõhtuga Aleksei Tolstoi 100. sünniaastapäeva. Kõneles kirjandusloolane Oskar Kuningas, osalesid Helgi Ilo, Aksel Künigas ja Aare Tammesalu.

● Tallinna Bibliofiilide Klubis tähistati 2. veebruaril norra klassiku B. Björnsoni 150. sünniaastapäeva. Ettekande kirjaniku loomingust ja retseptioonist esitis teatrilise Hilve Rebane. Loengut illustreeris raamatunäitus. Kuukommentaaris meenutas Eerik Teder Eduard Ruosi tegevust nii G. Suitsu kui ka A. H. Tammsaare elu ja loomingut uurijana ning keeleteadlasena.

● Oma esimese esinemisreisi väljaspool vabariigi teatrit «Vanalinna Studio» näitetrupp Eino Baskini juhtimisel. Viimase Kunsttöötajate Majas toimunud stuudio loomingulisel õhtul mängiti täissaalile katkendeid lavastusest «Ei mingit kahtlust» ja «Kange mees».

HENRIKU LIIVIMAA KROONIKA.

Vanematest kirjalikest allikatest Eesti ajaloo kohta XII sajandi lõpust ja XIII sajandi algusest. Tõlge avaldatakse koos originaaltekstiga. Illustreeritud pildimaterjaliga. Tõlkinud Richard Kleis, toimetanud ja kommenteerinud Enn Tarvel, kujundanud A. Mesikäpp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 15 000 eks 306 lk. Hind 2.60 rbl.

Kaarel Karm. LEHITSEDES TOOLEHEKÜLG.

Album NSV Liidu rahvakunstniku Kaarel Karmi (1906–1979) pikast teatriteest. Rohke pildimaterjal kõrval leiame siit K. Karmi mõtteavaldusi, väljavõtteid arvustustest alates 1932. aastast ning paljude teatrinimeste ning kultuuritegelaste sõnavõtte ja mälestusi. Lõpuks veerud «Kaarel Karmi teatrirollid». Album on kokku pandud Inna Taarna, kunstiliselt kujundanud ja maketeerinud Maarja Vannas. Eesti NSV Teatriühingu toimetis. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 112 lk. Hind 1.10 rbl.

tus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 112 lk. Hind 1.10 rbl.

Nigol Andresen. SUITS JA TULI.

Raamatus esitatud uurimuse ja artiklite suurema osa objektiks on Gustav Suitsu luule. Edasi leiame siit artiklid «Aino Kallas eesti kirjanduse tõlgitajana» ja «Lehekülgi Aino Kallast ja Georg Brandesest», ülevaate «Georg Brandesest», kirjanepäru «Kolmest «Noor-Eesti» väliskaas-

matel traditsioonidega, mis annab tema loomingule sügavalt sugestiivse ja omapärase näo. See ilmneb ka käesolevas romaanis, mis ei ole populaarseks ja lähedaseks saanud mitte ainult autori kodumaal, vaid on laialdast huvi äratanud väljaspoolgi». Jaapani keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Agu Siisk, kujundanud Tõnis Vint. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 45 000 eks. 208 lk. Hind 1.20 rbl.

Takeshi Kaiko. JAAPANI KOLMEKROSSIOOPER.

Nimeka jaapani tänapäevakirjaniku Takeshi Kaiko (sünd. 1930) tõsijutustel põhinev põnevassiline publitistlik romaan, milles kujutatakse Teise maailmasõja järel Osakas tekkinud vargasküla elu, halastamatut võitlust olemasolu eest, külla kogunenud mitmesuguste põhjakähi esindajate kaalamurdvaid operatsioone ja igapäevast võitlust politseiga. «Autor seob publitistliku ainekäsitluse oskuslikult jaapani klassikalise romaani parimate traditsioonidega, mis annab tema loomingule sügavalt sugestiivse ja omapärase näo. See ilmneb ka käesolevas romaanis, mis ei ole populaarseks ja lähedaseks saanud mitte ainult autori kodumaal, vaid on laialdast huvi äratanud väljaspoolgi». Jaapani keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Agu Siisk, kujundanud Tõnis Vint. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 45 000 eks. 208 lk. Hind 1.20 rbl.

DAS SCHAUSPIEL. Neuere estnische Kurzprosa.

Eesti uuea laühiproosa valimikus «Näitemäng» on avaldatud tosin novelli. Autorid on Arvo Valton, Rein Saluri, Vaino Vähing, Olo Tuulik, Jüri Tuulik, Jaan Kruusvall, Teet Kailas, Mati Unt, Toomas Vint, Mari Saat, Jaak Joerüüt ja Mihkel Mütt. Varrustatud kirjanike lühibiograafiatega. Saksa keelde tõlkinud Helga Viira, Haide Roodvee ja Viktor Sepp, kunstiliselt kujundanud Endel Palmiste. Kirjastus «Periodika». Trükitud 1000 eks. 184 lk. Hind 1.40 rbl.

Ann Must. VASTU VALGUST.

Noore prosaisti teine jutukogu hõlmab kahe viimase aasta loomingut. Siin on antud tosin lugu, kohati fantastilised, mõnede tegevuspaigutatud eksotikasse: «Elts ja Tiilu — filoloogid», «Oskar ja Anna (Triameron)», «Maastik rusudega», «Dotsent Soluse armas aeg», «Mrs. Soyungi mõrjapõlv», «Alma von Weissbergi valu ja kirg», «Vastu valgust», «Tagasi algusesse», «Noia vaba õhtupoolik», «Tagane minust, Mustamäel», «Inimesed seitsmendast a-st» ja «Aferistitar». Kujundanud H. Polberg. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 26 000 eks. 112 lk. Hind 45 kop.

Albert Lihhanov. PEREKONNAASJAD. Triloogia.

N. Krupskaja nimelise Vene NFSV riikliku preemia ja OLKNO kirjanduspreemia laureaadil Albert Lihhanovi (sünd. 1935) teostest on varem eesti keeles ilmunud romaan noorema kooliea lastele «Minu kindral». Eskismeele ja vanemale koolieale mõeldud raamatus «Perekonnaasjad» on ühiste kaante vahel antud jutustused «Puh-

tuud 26 000 eks. 112 lk. Hind 45 kop.

Venda Sõlasepp.

Vanemale koolieale mõeldud värsikogu sisaldab loodusluuletusi, südamlikke värsse lapsepõlvest, vanematest ja vanaematest.

TUNESIA MUINASJUTTE.

Saria «Saja rahva lood» kuuluv raamatus on antud tosin kind muinasjuttu. Prantsuse keelest tõlkinud Helle

Michelson, illustreerinud Henno Käo. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 60 000 eks. 36 lk. Hind 20 kop.

Ingmar Kurq. VAATA ENDASSE.

Kõnesolevas raamatus jätkab autor kahe varasemas raamatus («Rutta aeglaselt», 1977; «Peatu terviseks», 1980) käsitatud liikluspüh-hoologiateemat. «Vaata endasse, sest just seal, mitte kapoti all, on paljude meid huvitavate probleemide lahendus», öeldakse saatesõnas. Peatükkides «Pühühenda vundamentid sisekultuudusest», «Veel üks silm — kuklasest», «Sõimis, autojuhtimis- ja elustiilist», «Tuleohutikud inimestest», «Miks UFO-d armastavad pimedust», «Banaanid kogemogeliga», «Miks kihutajad on sageli argpüksid», «Rasked iseloomud» jt. selgitatakse, kuidas otsustatakse keerulises olukorras, antakse näpunäiteid valmise tervise

säastmiseks liiklusuhtluses jne. Kaas ja pildid Henno Käolt. Kirjastus «Valgus». Trükitud 30 000 eks. 80 lk. Hind 40 kop.

MEIE KODULOOMAD.

Lastele kodumaa taimi ja loomi tutvustavasse pildiseeriasse kuulva vihiku kolmas trükk. Koostanud I. Riisalo, kaane kujundanud D. Paala-

TRAUDЫ ПО ИСТОРИИ КОМУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЭСТОНИИ. Х. Политика КПСС и развитие социальной структуры Эстонии.

Sarja «Arenenud sotsialism» kuuluv raamat sisaldab viis tööd. Autorid: J. Tamme, H. Roots, U. Sögel, A. Kurg. Koostanud H. Roots, saatesõna kirjutanud A. Panksejev, kaane kujundanud R. Niinepuu. EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi toimetis. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 1000 eks. 128 lk. Hind 75 kop.

Lembit Ebre. KUIDAS MUUTUB MEIE MAJANDAMISMECHANISM?

Sarja «NLKP XXVI kongressi otsused ellul» kuuluv brošüüris käsitleb majanduskandidaat Lembit Ebre planeerimissüsteemi ja majandamismehhanismi täiustamise abinõusid populaarses vormis. Eristat tähelepanu pööratakse rahvatarbekaupade tootmise suurendamisele ja nende kvaliteedi tõstmisele, ehitustegemise parendamisele jt. probleemidele. Kujundanud H. Aas. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 104 lk. Hind 25 kop.

Eik Toivi. PILLIMUUSIKAST ALGKLASSIDE MUUSIKAOPE- TUSES JA KOOLI MUUSIK- ORKESTRIS. Abiks õpetajale. Kaane kujundanud J. Valkonen. Eesti NSV Haridusministeeriumi väljaanne. Trükitud 600 eks. 124 lk. Hind 35 kop.

TEXTS FOR HOMEREADING.

Kogumik koosneb valitud adapteeritud ilukirjanduslikest tekstidest, mis on grupeeritud erinevate ainevaldkondade järgi. Õppevahendi on koostanud E. Almers. E. Vilde nim. TPed'i väljaanne. Trükitud 200 eks. 104 lk. Hind 20 kop.

Erik Linnaks. RAAMATUPIDAMISE TEOORIA. Käsiraamatu-õpiku kaane on kujundanud K. Tormis. Kirjastus «Valgus». Trükitud 1000 eks. 280 lk. Hind 1 rbl.

«KUNST JA KODU» nr. 1 (52), 1983.

Alustab oma veerge Maria Olepi ja Jaak Olepi artikliga «Viis etüüdi toolist». Vanalinnas õuedest kirjutab Jaan Tamm, kunagise Kuznetsovi vabriku portselanist ja fajasist Jüri Kuuskemaa. Praktika lehekülgedel on antud õpetusi nahkesemete korramiseks, kodusauna ehitamiseks oma kätega ning vana mööbli parandamiseks (autorid vastavalt Endel Valk-Falk, Toomas Mägi, Eda Valk). Edasi loeme vestlust Tiit Pääsukesega, Endel Valk-Falgu kirjanepäru meie nahakunstist kui tarkemusest meie kodudes, näited nahakunstnike Sirje Kriisa ja Ruth Heidoki ning mööblikunstniku Enno Holmi loomingust. Albumi lõpetab Kalvi Aluve kirjutikuga «Kuldilõvi» trahter Audrus. Koostanud ja kujundanud Maria Olep. Kirjastus «Kunst». Trükiarv 20 000. Hind 1.50 rbl.

«EESTI LOODUS» nr. 2.

Avaldab järje Heino Luige artiklitele «Ökoloogia ja ökonomika, tootmine ja looduskaits», maastikuteadlase Boriss Rodomani ettekande maastikuilule säilitamisest põllumajandusmaastikus (peetud m. a. Viljandis Tartu ja Moskva noorteadlaste looduskaitsekojalis). Tiina Tammets ja Heino Toominga kõneluse talmede arhitektuurist ja kirjurgerežiimist. Heino Eelsalu kirjutise «Jääaeg ja mõistatuslik Sõnn». Hella-Mare Mänamaa «Mõned mehed on ahmi näinud» jne. 60 lk. Hind 50 kop.

«RAAMATUKOGU». Oktob-ber 1982. Metoodikat, informatsioon.

Sisaldab kümme korda kirjutikku, sealhulgas ülevaate Fr. R. Kreutzwaldi teostest Riiklikus Raamatukogus (vanemtoimetaja Urve Sildre), kirjutisi Mart Saare memoraalokogust eespool nimetatud raamatukogus (peabibliograaf Maara Üksil) ja raamatukogunduse kabinetist Eesti NSV TA Teaduslikus Raamatukogus (TA Raamatukogu sektori juhataja Aita Kraut), Rakvere Raamatukogu 100. aastapäeva puhul kõneluse ase-direktor Helle Heidovilt jm. Koostanud Kalju Oja. Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu väljaanne. Trükitud 1000 eks. 40 lk. Hind 15 kop.

VIIS NÄPUNÄIDET RAAMATUKOGU KÜLASTAJALE

I. Riietus.

Riietus peaks olema eelkõige maitsekas ja tagasihoidlik. See katku lugeja keha takistusteta, eriti käib see püksite kohta. Pükstel kanname 10–15 lisaauguga püksirihma, mitte mingil juhul trakse. (Põhjus selgub hiljem.) Jopp või mantel, suvisel ajal avar vest või pintsak olgu kindlalt nõõbitavad, lukud töötagu raiginata.

Unustada ei tohi jalanõusid, eelistatavad on pehme tallaga kingad või spordijalatsid. Nii saame teisi häirimata tutvuda meid huvitavate köidetega ja kiire lahkumise korral ei teki ta me ruumides galopeeriva hobusekarja akustilist imitatsiooni.

Niisiis, oleme riides!! Ärgem unustagem kaasa võtta pliiatsit, sulepead, valget paberilehte, kustutuskummi ja žiletti.

II. Käitumine.

Raamatukogu ruumides liigume endassesüvenenult ning kiirustamata. Näol peaks püsima tõelise raamatuhuvilise ilme: kortsutõmbunud laup, sage silmapilgutamine. Riulile või lauale nõjatume elegantselt, jalga vahetame vastavalt teostest saadud impulssidele.

Tingimata naeratame kõigile raamatukogutöötajale, aegajalt läheneme ühele-kahele neist tasaste sõnadega nagu: «Kas teil ei ole...?» või «Ega te tea, kust ma võiksin leida...?». Sellega pälvime töötajate lugupidamise ning loome nii vajaliku töömiljöö. Mitte mingil juhul ärge küsige teoseid, millega edaspidi omal käel kavatsete tutvuda. Kõige parem on, kui küsite köidet, mille puudumises ise asja veendusite. Kuna töötaja ei suuda teile seda pakkuda, tekitab temas süümepiinad ja edaspidi ta teid ei tülitä. Et veelgi süvendada kõigi arvamust teie headest kavatsustest, tehke kartoteegist suvalisi väljakirjutusi, manipuleerige osavalt paberitega. See kõik peab toimuma töötajate silma all. Aegajalt kinkige jällegi mõnele neist, soovivat vanemaile, kõikemõistev naeratus.

III. Töö lugemissaalis.

Lugemissaalis valime tagumise laua kellegi selja taga, kuid nii, et poleks kõrvalistujaid. On selline koht leitud, võib alustada.

Valime välja meid huvitavad

ajakirjad või ajalehed, lisaks võtame 20–25 n.-ö. pettežurnaali. Kuhjame need süsteemilult lauale, 3–4 avame suvalisest kohast. Soovitatav oleks, kui tööpöld laieneks ka naaberlauale, nii väldime mõne uudishimuliku liigset huvi.

Kõige selle keskele asetame poolpõigiti valge paberilehe, lisaks sulepea, kustuskummi, joonlaua või pliiatsi. Umbes kolmandiku lehest täidame tiheda, näiteks ladinakeelse tekstiga. See kõik peab olema tehtud sellise veenvusega, et ka kõige jultunumale lugejale tunduks äärmiselt taktitu teid teadusliku töö juures segada.

Alles nüüd asetame lauale meid huvitava ajakirja (ajalehe, raamatu) ja avame selle vajalikust kohast. Žiletiitara võtame märkamatuks kätte nii, et sõrmede vahelt ulatub välja ainult tera alumine osa. Otsekui näppudega järke vedades ja omaette võõrkeelseid termineid pomisedes veame žiletiga ümber vajaliku foto, artikli või katkendi, unustamata teise käega vahetpidamata märkmeid teha. Lõigata tuleb sujuvalt ja nii, et lõigatav objekt servadest ei koolduks. Pole need nõuded täidetud, ei ole ka edu täiesti kindel. Operatsioon sooritatud, katame väljalõike teise ajakirjaga ja torkame selle juba varem vaadatud kohta. On väljalõikeid palju, kogume need mõne ilmetu ajakirja vahele, enne veendunud, et mõni seda laualt ei haara. Et ebaõnnestumisi täielikult vältida, peaks lauall lebama avar, väljamõeldud saaja nimega, ümbrik, millesse nüüd välja lõiked suleme. Mitte mingil juhul ärge kirjutage ümbrikule enda, oma tuttavate või sugulaste aadressi: juhulik mõõduja võib jällegi pilgu ümbrikule heita ja, leides sealt tuttava nime, avastamisrõõmus selle haarata.

Hoopis mõeldamatu on aga mõnede algajate käitumisviis, kes vaevumata vajalikku fotot või artiklit korralikult välja lõigata, terve ajakirja hoolimatult käisesse või rinnataskusse kagardavad. Tõeline lugeja nii ei tee, sest tema kasutatud ajakirjast soovivad väljalõikeid teha ka teised.

IV. Töö laenutussaalis.

Liikudes riulite vahel, valime jällegi välja meid huvitavad köited. Teeme selgeks, missugused on kõige hinnalise-

mad ja kui palju suudame korraga kaasa võtta. On paslik meelde tuletada, et mitte kunagi ärge hinnake oma võimeid üle. Köiteid, mida kohe ei suuda kaasa võtta, kogume riulile, kus asub kõige vähem kasutatav kirjandus. Nii ei satu need teiste lugejate kodusse. Ühtlasi jälgime, kas keegi pole samale mõttele tulnud enne ning peitnud sinna köite, mida ise juba pikka aega tulutult jahtinud oleme.

Kõige tähtsam on tehnika, mis igaljuhul peaks juba kodus olema täpselt kätte õpitud. Võtame esimese köite. Heidame nagu muuseas pilgu ette ja taha ning viime köite enese ette. Veendunud, et kõik tegelevad kirjandusega, tõstame vasaku püksisääre märkamatuks üles, nii et paljastuks tugeva kummiäärastega soki ülaäär. Surume teose (see ei tohi mitte mingil juhul laiem olla püksisääre laiusest) soki vahele ja lükkame seejärel kuni jalanõu ääreni. Nüüd laseme püksisääre lõpuni alla ja veendume, et raamat istub sokis otse. Igaks juhuks astume paar kontrollsammu. Kui raamat käimisel ei sega, kor-dame võtet, fikseerides teise köite paremale jalale. Nüüd suuremad köited. Püksirihm olgu eelnevalt lõdvaks lastud, kuid nii, et võib vabalt ringi liikuda. Haarames kaks köidet paremasse (vasakukäelised vasakusse) kätte, hingame sügavalt välja ning tõmbame kõhu maksimaalselt selja poole. Teise käega tõmbame üles kõhu-koobast katva pintsaku või vesti ning surume köited kiiresti moodustunud tühimikku. Raamatud peavad jääma nii, et püksirihm neid täpselt poolitab, vastasel juhul jäävad need üle rihma punnitama või vajuvad pikkamööda alla. Rihma tugevus peab olema eelnevalt kontrollitud. Vältida tuleb kõhatusi ning aevastamist.

V. Raamatukogust lahkumine.

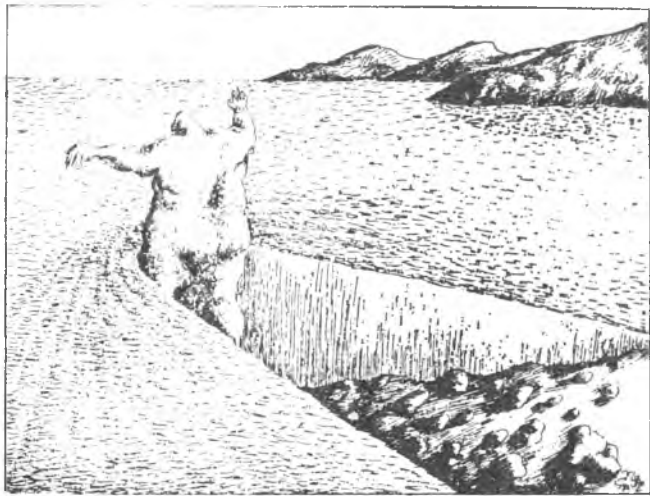
On töötatud täpselt ja vipe-rusteta, ei lahku me raamatukogust jooksuga, vaid aeglaselt, tõelise lugejakõnnaku-ga. Kindlasti peatume korra välisukse lähimas naabruses asuvate riulite juures ning otsekui midagi meenutades lehitseme mõnd teaduslikku teost. Lehti keerates tsiteeri-me vaikselt mõnd rida, naera-tame omaette. Ärgem unusta-gem veel kord naeratada kõigile raamatukogutöötajatele.

Jõudnud koju, eemaldame köidetest segavad raamatuko-gu lipikud, ebaameeldivad ko-had katame eksliibristega. Templid ja numbrid eemal-dame õrnalt kustutuskummi-ga, immutame neid spetsiaalse lahusega või lihtsalt rebime lehed välja.

Alles seejärel, kui teos on kõigest mittevajalikust või häirivast puhastatud, võib köite uhkusega asetada kodu-se raamatukogu riulile, kus see rõõmustab meid ja lapsi.

Raamatuid võib laenutada ka raamatukogu laenutusosa-konnast. Selleks tuleb esitada lugejapilet ning köite kätte-saamisel anda allkiri. Läbi-loetud kirjandus tuleb tagas-tada 15 päeva pärast alates laenutuse päevast. Head lugemist!

HENN KIPPER

SLAVI PETRINSKI (BULGAARIA)

ALEKSANDR HORT INTERVIJU

«Tere.»
«Tere-tere.»
«Tahaksin teid paluda, et jutustaksite raadiokuulajale oma tööst.»
«Neil päevil lõpetasin töö suurromaani «Kuritöö ja karistus» kallal. Kuus osa pluss epiloo.»
«Ja mis teil praegu teoksil on?»

«Olen innuga ametis romaani kallal, mille pealkiri on «Idioot». Neli osa. Tulenustest on siiski veel vara rääkida — nagu alati, ütlevad viimase sõna lugejad.»

«Ning millised on teie lähimad tulevikuplaanid?»

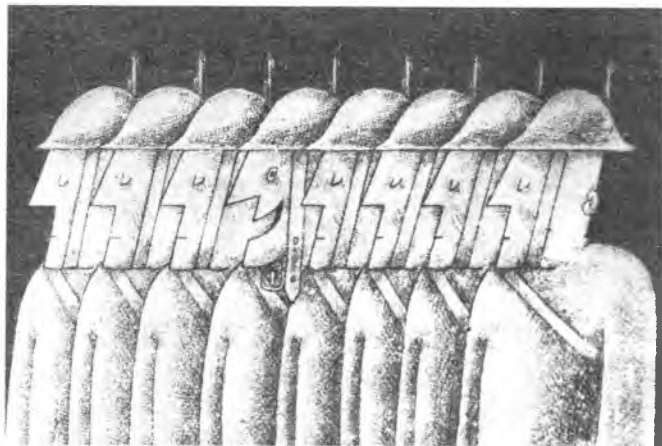
«Õige pea loodan alustada «Vendade Karamazovitega».»

«Suur aitäh ammendava informatsiooni eest. Omal poolt soovin jätkuvaid kordaminekuid teile ja teie kaudu kogu kaheksanda köitekoja kollektiirile!»

(«Literaturnaja Gazeta»)

MEREROOVLIIFILMI OPERAATOR
(MITTE ARVO IHO!)
KURTI VOOL

JORDAN POP-ILIEV (JUGOSLAAVIA)

MUSTLASTE TARKUSI

Oksti päev pole nii pikk, et ei saabuks öö.

Kui hobune on lõpnud, võid sadula ära visata.

Minu süda pole laudlina, mida võib igas kohas laiali laotada.

Anna talle terekäsi, pärast aga loe sõrmed üle.

Tädi on kiilaspäine, aga kelgib vennatütre juustega.

Parem on targaga koos kive lõhkuda, kui rumalaga einet võtta.

Muulalt päriti: «Kes on su isa!»

Ta vastas: «Hobune on mu onu.»

Kui kõht ametikohustusi täidab, pole mõistusel sõnaõlgust.

PAVEL MATUŠKA (TSEHHOSLOVAKIA)

Индекс 69786
(«Серп и молот»)

«СЕРП И ВАЗАР»

TOIMETAJA
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: E. ANUPÖLD
(toimetaja asetäitja), V. HERKEL, J. KANGI-LASKI, K. KIISK, M. MIKIVER, I. MOSS,
L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN,
P. UUSMAN, D. VAARANDI.

I. RATTUS

Toimetuse: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, toime-taja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Oskiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn Pikk t. 73.

«Сирп и вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика» Таллин, ул. Пякк. 73.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükkkoda. Tallinn. Pärnu mnt. 67-a.

MB-00118

Maht 4 trükipoognat Tiraa? 65 500.

Tell. nr. 530

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10